

sanctum credideris, crede mihi quod futurus sis in A queri cum diabolo et omnibus satellitibus ejus videre choro patriarcharum, prophetarum, apostolorum ac cœperis, cur has tam salubres admonitiones nostras martyrum; alioquin tibi imputaturus, cum te tor- despexeris.

FLORENTII AD LUCIFERUM EP. CALARITANUM EPISTOLA.

EPISTOLA.

Domino benignissimo Lucifero Florentius.

Nomine tuo codicem ^a quidam domino et augusto nostro obtulit: hunc ad sanctitatem tuam perferri

mandavit, et cognoscere desiderat, si idem codex a te destinatus sit. Id ergo, quod in fide veri est, perscribere debebis, et codicem remittere, ut possit æternitati ^b ejus denuo offerri.

^a Librorum scilicet, quos Lucifer pro S. Athanasio scripsit. Vide præfat. nostram.

^b Ita æternitatis titulum arrogabat sibi impius (Constantius), quem Filio Dei imminuere non metuebat, Arium defendens, cujus inter cæteras blasphemias una erat, *fuisse tempus quando non erat Fi-*

lius. Papebrochius in tom. 4 Maii, Bolland. ad cap. 2 Comment. Hist. de S. Lucifero. Hanc *alariov*, id est æterni appellationem Constantio attributam in Formula Sirmiensi anni 359, irridet etiam Athanasius in libro de Synodis.

LUCIFERI EPISCOPI CALARITANI AD FLORENTIUM EPISTOLA.

EPISTOLA.

Florentio Magistro Officiorum ^a Lucifer Episcopus.

Codicis perlatores quem memorat honorificentia tua nomine meo adisse imperatorem ^a mea fuisse destinatum mediocritate, ipsum quoque codicem ut es admonere dignatus sollicitè inspectum, atque Bo-

^c noso in rebus agenti ^b perferendum traditum, his formanda ^c fuit religiosa prudentia tua, fili carissime. Jam tuæ erit generositatis agnitione a me sine ulla cunctatione defendere. Nos etenim proptio Deo contra ea quæ in nostram parantur necem stare lætos, cum causas, cur tali ^d scripserim modo, discutere cœperit, inveniet.

^a Summa dignitas in aula Imperatorum, quæ Palatinis et Principis administris præerat, præcipue vero legationes exterarum gentium tractabat. Vide Valesium in not. ad Ammianum Marcellinum lib. 26, cap. 5. Florentius hanc dignitatem adhuc gerebat an. 360, ut testatur Ammianus lib. 20, cap. 2. et anno insequenti a Juliano Imperatore in exilium contrusus est in insulam Dalmatiæ *Boas*, scribit idem Ammianus lib. 22, cap. 3.

^b *Agentes in rebus* Magistratum Palatinum consti-
tuebant, cujus hoc etiam munus erat, ut per provin-
cias inquirerent, siquid in Principem nefarium
consilium iniretur: et ideo Luciferi libri Bonoso tra-
diti. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. lib. 15, cap. 3.

^c *Puto informanda.* Til. recte. Baronius ad an. 356, num. 67, *his informanda.*

^d *Talia.* Papebroch. loco cit.

S. P. N. LUCIFERI

EPISCOPI CALARITANI

DE NON PARCENDO IN DEUM DELINQUENTIBUS, AD CONSTANTIIUM IMPERATOREM, LIBER UNUS.

Superatum ^a te, Imperator, a Dei servis ex omni

cum conspexisses parte, dixisti passum te ac pati ^a

^a Respicit hic Lucifer non solum quæ a Catholicis Episcopis gesta fuerant constantissime contra minas et dolos Constantii, atque Arianorum, quorum pars magna Lucifer fuit, sed etiam quæ postea invictis

animis gesserunt, qua libris in Constantium scriptis, qua fortitudine in tolerandis suppliciis, ac ipsa ponus morte, quam ut in hæreticorum sententiam concederent. Ait vero *ex omni parte superatum Constantium,*

nobis contra monita sacrarum scripturarum contumeliam : dicis nos insolentes existiisse circa te, quem honorari decuerit. Si quisquam Dei cultorum peperit ^a apostatis, sint vera quæ dicis de nobis. Unde ordiamur, ut tu nunc a nobis corripere, ita esse correptos omnes erraticos per Dei cultores, quo probare possimus? unde? nisi a Mosis Dei servi actibus. Legimus in Exodo, ascendisse montem Mosen post testamentum sibi traditum, et plurimos interfecisse eorum propter idololatriæ reatum. Stetit, inquit, *Moses* ^b ad portas castrorum, et dixit : Quis ad Dominum paratus veniat ad me? Et convenerunt ad eum omnes filii Levi, et dixit eis : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Ponite unusquisque gladium suum in femore suo, et pertransite, et revertimini a porta usque ad portam per castra, et occidite unusquisque fratrem suum, et unusquisque propinquum suum, et unusquisque proximum suum. Et fecerunt filii Levi, sicut dixit eis Moses. Et ceciderunt de populo in illa die quasi tria millia hominum. Et dixit eis Moses : Impletis ^c hodie manus Domino unusquisque in filio aut in fratre dadi in vobis benedictionem (Ex. xxxvi, 26). Sumus tibi contumeliosi ut fuit Moses populo insulto illi : neque illis placebant illa quæ dicebantur, aut fiebant a Mose, quando jam delegissent non servire Deo, qui eos eripuisset de potestate Pharaonis, sed illi vitulo quem illis fuderat ignis : ita et tu jam non Deo mancipatus, sed Ariti idololatriæ, qui errasse arguaris, indigne fers, contumaces nos clamitas, dicis indignum nos circa ^e facinus perpetratos, ut imperatori Romani regni dicere audeamus : Male, Constanti, facis idololatriam introducere in ecclesiam. Moses primus prophetarum ille Deo amantissimus gladio est persecutus eos, quorum te instituisi imitatore, et ego contumax esse notor a te, quia dixerim Deum te dereliquisse, et idololatriæ temet mancipasse? Adhuc filios Israel fornicatos clamat sacra scriptura in filias Moabitaram, et quod vocati ab eis manducaverint immolata idolis, et eadam adorasse idola ; contra quos quia ita

quia neque Arianam blasphemiam profiteri, neque cum Arianis communicare, neque in Arianis damnationem subscribere se unquam passi sunt Catholici Antistites, quæ tria in Mediolanensi Concilio, et ab ipsi præsertim Pontificis legatis extorquere vi omni conati fuerant Ariani.

^a Id est, non est apostatas insectatus, ut vel ad verum Dei cultum redirent, vel ab lacessenda vera religione desisterent.

^b Moyses legit Sabat. et, Quis ad Dominum? veniat, etc.

^c Ita legit Sabat. : Consecrastis hodie manus vestras... in fratre suo, ut detur vobis benedictio; sed nostra edit. convenit in his cum Græc. ἐπιηρώσατε, implevistis, et δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν, dari in vobis benedictionem.

^d Idololatrias. Latin.

^e Vers. Ant. Seduxit furorem meum.

^f Propius ad Græc. ἐν τῷ ζηλώσει μου τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς. Vers. Ant. In eo quod æmulatus est zelum meum in illis.

^g Ut non ἐξανλώσα. Vatic. In veteri Cod. habetur, ut non ἐξανλώσα, et alia manu in interlinea, occiderem. Til. Ita est in Græco, ἐξανλώσα, consumsi, quæ

A exarsit zelo devotionis incensus Phinees sacerdos, propterea vel maxime quod gladio idololatriæ ^d media in synagoga interemerit, adeo placuit Deo, ut sit scriptum ad hoc factum Domini indignantis quiescere iram, et ipsum nimio præcipuum apud Dominum effectum : Et locutus est Dominus ad Mosen dicens : Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis compescuit ^e iram meam a filiis Israel, in ^f eo quod zelatus est zelo in eis, ut ^g non occiderem filios Israel in zelo meo : et ^h ecce dabo ei testamentum meum, testamentum pacis ei et semini ejus cum ipso in testamentum sacerdotii æternum, quoniam ⁱ zelatus est Deo suo, et exoravit pro filiis Israel (Num. xxv, 10). Et tu nos arbitraris contumaces quia tibi erranti vera dicamus? existimas cum tibi displicemus non nos tunc Deo placeere? Sed oro te dicas, Constanti, qua auctoritate viam justorum patriarcharum, prophetarum, apostolorum ac martyrum nos volueris deserere, et comprehendere istam tuam novam, quam per Arium instituerat diabolus. Numquidnam somnio es admonitus et dictum est ad te, ne patiaris Christi nos tenere viam, quam tenuerunt Abel, Enoc, Noe, Melchisedech, Abraham, Isaac, et Jacob, Joseph, Moses, Aaron, Jesus Nave, Job, Judices, et cæteri reges, hoc est, David, Josaphat, Ezechias, Josias, quam tenuerunt cuncti prophetæ, apostoli, ac martyres, quam tenuerunt omnes qui Deo inveniuntur placuisse? Si hoc tibi a demonum dictum est principe, audi quid fieri Deus statuerit de te per gloriosum prophetam Mosen : Si autem surrexerit ^j in te propheta, aut somnium somnians, et dederit signum aut prodigium, et venerit ^k signa faciens aut prodigia, et dixerit ad te, dicens : Eamus et serviamus diis ^l alienis, quos nescitis; non audietis verbum prophetæ illius, aut somniantis, quoniam tentat Dominus ^m Deus vos videre, si diligatis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro, et ex tota anima vestra : post ⁿ Dominum Deum vestrum abibitis, et ipsum ^o timebitis, et mandata ejus custodietis, et vocem ejus audietis, et illi apponemini : et propheta

vox corrupta est in Cod. Vatic. Vers. Ant. et non consummavi.

^h Vers. Ant. Sicut dixi. Ecce ego do ei testamentum pacis, et erit illi et semini ejus post eum testamentum, etc.

ⁱ Vers. Ant. Propter quod æmulatus est Deum suum, et non exoravit, etc. Lucifer cum Græco : ἐξήλωσε τὸ θεῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξδάσατο, depropitiavit, id est exoravit.

^j Resurrexerit legit Sabat. Vers. Ant. Si ipse propheta exsurrexerit... et dederit tibi signum vel ostentum.

^k Vers. Ant. Et evenerit, et dixerit : Eamus etc. Græcus, πρὸς σε, ad te, ut Lucif.

^l Vers. Ant. Eamus... diis aliis quos non scitis : ne audiat sermonem... aut somniantis illius, quia etc.

^m Vers. Ant. Dominus Deus vester, ut sciat, si ex toto corde etc. timeatis Deum. Græc. σιδέναι, ἐλεγχάσαι (Κύριον τὸν ex mss. Alex. et Oxon.) Θεὸν ὑμῶν, ut Lucif.

ⁿ Vers. Ant. Post Deum etc. Græc. cum Lucif.

^o Vers. Ant. Hunc... et præcepta... adjiciemini : propheta autem et somniator, etc.

ille, aut somnium ^a somnians illi ^b moriantur. Locuti ^c sunt enim seducere vos a Domino Deo vestro (Deut. XIII, 4). Cognoscis quid pati jussus sis? sive etenim te somnio dicas admonitum; sive te prophetam velis astruere nobis, inimicus Dei es, qui velis nos fidem apostolicam derelinquere, atque suscipere eam, quæ negat unicum Dei Filium. Illos etenim cunctos, quos recitavi, propterea quod credentes fuerint in unicum Dei Filium, tantos ac tales effectos est clarum: siquidem qui ^d non crediderit in Filium, nec Patrem habeat: qui vero credit in Filium, et Patrem et Filium habeat (I Joan.). Hæc cum vox sit beati Joannis, cum quo quia sit faciens chorus sanctorum apostolorum, omnes utique debes intelligere, sicut crediderunt apostoli, quod sic ante fuissent credentes patriarchæ atque prophetæ, sic cuncti qui fidei merito honorati esse noscantur. Neque enim poteris mihi probare, quia aliter crediderunt Abraham, Isaac, et Jacob, et aliter Joannes vel omnes coapostoli ejus. Si enim non ita crediderunt apostoli, ut crediderunt patriarchæ, cur beatus Paulus omnes ad Abraham comprehendendam provocat fidem? Sed inquis: Ego te arguo cur insolens sis, cur contumeliosus ^e imperatori exstiteris; et tu fidei causam retexis. Fidelis itaque; ut probem te esse sacrilegum, ut probem te a via deorbitasse veritatis; hinc contumeliosus tibi videor, quia dicam tibi descriuisse te iter omnium Dei cultorum, atque comprehendisse illam quam tenuerunt ac sunt tenentes hi, qui non Deo, sed phantasie servierunt ac sunt servientes. De te itaque a Deo me recedere suadenti accipe quid sanxerit fieri Deus per Moysen: Si autem rogaverit te frater tuus ex patre vel matre, aut filius tuus, aut filia tua, aut mulier, quæ in gremio tuo est, aut amicus qui animæ tuæ par est, clam dicens: Eamus et serviamus dñs ^f alienis, quos nescis, nos patres tui, ex dñs nationum quæ circa te aut proxime

^a Cum Græco, ἐνὸπνιον ἐνυπνιαζόμενος. Vers. Ant. somniator.

^b Ille moriatur, Latln. ex Græco, ἐκείνος ἀποθνήσκει. Vers. Ant. Ille morietur.

^c Vers. Ant. Locutus est enim ad seducendum te a Domino Deo tuo.

^d Vers. Ant. Qui negat Filium, nec Filium nec patrem habet: et qui confitetur Filium, et Filium et patrem habet.

^e Etilis præsertim libris pro S. Athanasio.

^f Sabat. legit: Deis aliis, quos nescis tu et patres tui: Vers. Ant. Deis aliis, quos non scis... ex deis... quæ circum te proxime sunt aut longe.

^g Ab extremo terræ usque ad extremum terræ, addit Latln. ex Græco; sed hæc absunt a ms. Græc. Oxon. apud Sabat.

^h Vers. Ant. Nec miseraberis.

ⁱ Ut in Græco, ἀδρόν καὶ αὐ χεῖρες... ἐπ' ἰσχύατω. Vers. Ant. omittit eum, et, manus omnis populi in novissimis.

^j Quæsit avertere te. Vers. Ant. Ἀποσθῆσαι σε. Græc.

^k Præceptum esse etc. Gallandius recte.

^l Quo nomine alterutrum ex hisce potest intelligi, aut epistolam, sive edictum catholicis præsertim Episcopis propositum Constantii nomine in Concilio Mediolanensi, ut eidem contra Nicænam fidem adscriberent; aut simpliciter Arianam hæresim, cui totis viribus favit Constantius, dum vixit.

aut longe ^g, ne velis ire cum illo, et ne audieris eum, non parces oculus tuus super eum, nec ^h salutabis eum, nec celabis eum: annuntians annuntiabis de eo: manus tuæ erunt in eum in primis ad occidendam eum ⁱ, et manus populi tui in novissimo. Et lapidabit illam, et morietur, quoniam quæsit avertere ^j a Domino Deo tuo (Deut XIII, 6). Præceptum ^k te interdicti, quippe Deum me derelinquere invitantem, ignorans dicis, Contumeliam mihi facit Lucifer. Aut negabis te ad ^l idololatriam invitasse nos suscipiendam? Si censes negandum, convincent te expositiones ^m sectæ tuæ episcoporum, eomblasphemorum videlicet teorum; convincent te ⁿ libelli recitati a te, ac dati Romæ episcopis etiam catholicis, ad hoc videlicet, ut omnia in loco tua roborari posset blasphemia. Quas incurberis errorum tenebras non sentis? non conspicias quo possis perire modo? quando videas cur contra divina fecerit monita Achar unus ^o populo, cur furio abstulisset ab Hiericho certam partem vestis, argenti, aurique, sic fuerit multatus morte. Quid tibi sit futurum conspice, qui sis negans æternam unici Filii Dei divinam majestatem, accipe quid circa Achar fuerit celebratum; et tandem consule tuæ salutis, redi ad Dei ecclesiam, a qua te per Arianos abigavit ^o coluber ille refuga, qui verterit Adam quoque et Evam: Et erat, inquit, Dominus cum Jesu ^p, et erat nomen ejus super universam terram (Jos. vi, 27. Et neglexerunt filii Israel negligentia ^q, et fraudaverunt fraude de anathemate, et indignatus est ira Dominus filiis Israel. Et misit Jesus viros in Ge, quæ est conjuncta Bethel, dicens: Considerate Ge. Et ascenderunt viri, et consideraverunt Ge: et reversi sunt ad Jesum, et dixerunt ad eum: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria milia virorum ascendant, et devastent civitatem, ne inducas illos ^r universum populum: pauci enim sunt. Et ascenderunt cum illo facti

^m Formulæ nimirum fidei Arianæ, quas annorum circiter novemdecim spatio ediderunt hujus sectæ magistri, ac patroni; easque quatuordecim enumerat Petavius in lib. 1 de Trinit., cap. 9, quarum postrema Antiochiæ conscripta videtur anno 360; adeo vero inter se dissimiles, ac dissonæ fuerunt, ut, dum identidem novas euentes iis ipsæ rejectis, ac damnatis, alias subjiciunt, veluti testamenta condentes, ut illis exprobrat Athanasius in Orat. 1 adversus Arianos, nisi se omnino objecerint, et contempserint; quod illorum omnia decreta non ab aliis, sed ab ipsismet antiquata et rejecta, auctoribus suis sacrilegi mendacii et perfidiæ dedecus aspergunt, inquit laudato in loco Petavius num. 15.

ⁿ De mente Luciferi hoc in loco, et utrum quæ Constantius Romæ gesserit pro Arianis, an vero Sirmiensem formulam an. 357, an Ariminensem, sive Acacianam publicatam in Concilio Constantinopolitano sub exitum an. 359 et initium insequentis celebrato, vide, quæ in Præf. disserimus, et huc revoca notam 6. subjectam pag. 54 (hic col. 820 not. h.).

^o Id est, a qua te abegit, et expulit coluber ille refuga, qui Adamum et Evam seduxit; ubi abigavit pro abegit usurpat. Tit. la Cerda et Cangius in Gloss.

^p Ita Græc. constanter. Sabat. legit Josue in Lucifer.

^q Negligentia magna. Latln. ex Græco.

^r Pro, ne ducas in illos omnem populum: sic scripsisse inverit dictiones more Græcorum, quo fit

tria millia virorum, et fugerunt a facie virorum qui erant in Ge : et occiderunt ex ipsis viri Ge triginta sex viros, et persecuti sunt illos a porta ^a, et econtribulaverunt illos in proclivo, et expavit cor populi, et factum est ut aqua. Et contempsit Jesus vestimenta sua, et proci-dit Jesus ^b in faciem ante Deum usque ad vesperum, ipse et seniores Israel, et miserunt patrem super capita sua, et dixit Jesus : Precor ^c, Domine, ut quid transiecit pater tuus populum istum Jordanem tradere eum Amorrhæo, perdere nos? si mansimus in terra, commorari aumus apud Jordanem. Et quid dicam, quod convertit Israel dorsum contra inimicum suum? et audiet Chananæus, et omnes qui commorantur terram ^d, et circumdant nos, et ^e contribulabunt nos a terra : et quid facias, nomen tuum magnum? Et dixit Dominus ad Jesum : Surge, ut quid tu proci-disti in faciem tuam? Peccavit populus, et transgressus est testamen-tum meum quod disposui ad eos, et furati sunt de anathemate, et miserunt ^f in vasa sua. Non poterunt filii Israel resistere contra faciem inimicorum eorum, dorsa convertent in conspectu inimicorum, quia facti sunt anathema. Non ero ultra vobiscum, nisi abstuleritis anathema ex vobis ipsis. Surge, sanctifica populum, et die ^g : Sanctificetur in crastinum. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Anathema est inter vos, non poteritis resistere contra inimicos vestros neque dum auferatis anathema ex vobis ipsis. Et convenite mans omnes per tribus ^h, et erit tribus quæ ostensa fuerit mans per Deum, -adducite per plebes, plebem quam ostendatis Dominum offerte per virum, et quisquis ostensus fuerit per Dominum, cremabitur igni, et omnia quæ sunt ejus, quia transgressus est testamentum Do-mini, et fecit iniquitatem in Israel. Et vigilavit Jesus mans, et obtulit populum per tribus, et ostensa est tri-bus Juda: et obtati sunt per plebes, et ostensa est plebs Zara: et obtatis plebem Zaræ per domus, et ostensa est Domus Jambri ⁱ: et obtata est domus per viros, et ostensus est Achar ^j filius Charmi filii Jambri. Et dixit Jesus ad Achar: Da honorem hodie Domino Deo Is-rael, et da confessionem, et indica mihi quid feceris, et ne celaveris me. Et respondit Achar ad Jesum, et dixit: Vere peccavi ante conspectum Domini Dei Israel, taliter et taliter feci: vidi in præda vestem variam opti-

nam, et ducentos stolos argenti, didragmam, et ligulam unam auream quinquaginta didragmarum; et concupivi eam ^k, et sustuli, et ecce hæc abscondita sunt in taber-naculo meo, et argentum absconsum est sub ipsis. Et misit Jesus nuncios, et cucurrerunt in tabernaculum, et hæc erant abscondita in tabernaculo, et argentum sub ipsis: et tulerunt ea de tabernaculo, et attulerunt ad Jesum, et ad seniores Israel, et posuerunt ea ante Deum. Et ^l apprehenderunt Achar filium Charmi, et perduxerunt in vallem Achar ^m, et filios ejus et filias, et vitulos ejus, et subjunctoria ejus, et oves ejus, et ta-bernaculum ejus, et omnia quæ erant ejus: et omnis Israel cum eo erat, et perduxerunt eos in Mecachor. Et dixit Jesus ad Achar: Quid exter-minasti nos? Disperdat te Dominus sicut hodierna die. Et lapidaverunt ⁿ eum omnis Israel lapidibus, et imponerunt super illum congestam lapidum magnum. Et cessavit Dominus ab indignatione iræ suæ (Jos. vii, 1). Considera, Constanti, quali sis perituros exemplo, nisi tibi provideris tu, quas sis in æternam daturus penas. Achar propter prævaricationem mandatorum talia est consecutus; tu qualia mereris hinc intelligi datur, quod sis apostata. Si ille etenim quia habuerit de anathemate, tanto est punitus exilio, quanto magis tu sine dubio punieris gravius, qui fueris factus anathema negando Dei Filium! In eo nos scelesti apud te, in eo superbi ac pervicaces, in eo petu-lantes, quia dicamus tibi, Sacrilegium fecisti, unici filii Dei existendo negator; quia dicamus, Consule tibi, eripe animam tuam de laqueo diaboli. Quid novi faci-mus episcopi, si tibi ea dicamus, quæ tu mereris audire? cum inveniamus illum sanctissimum Samuel Dei sacerdotem hæc dixisse ad Saul regem, quæ infra lecturus es: Dolores et gemitus ad te adducen-tur ^o. Pro quibus nullius momenti fecisti verbum Do-mini, nullius momenti te faciet Dominus ne regnes (I Reg. xv, 23). Et iterum: Quoniam ^p nullius mo-menti fecisti verbum Domini, et ad nihilum rediget te Deus, ne sis rex super Israel (Ibid. 26). Et infra: Disrumpet ^q Dominus regnum tuum ex Israel de manu tua hodie, et dabit illud proximo tuo meliori te (Ibid. 28). Si hæc ille dixit ad Saul, propterea quod Domini præcepta præterierit, cur nos putas non

ut obscurior et rudior appareat. Til. et la Cerd. Sed D melius corrugunt, ne inducas illuc, Latin. et Sabat. ex Græco.

^a Usque ad Sebarim, addit Latin. ex Vulg.
^b Jesus omittitur a Sabat., sed est in Græco.
^c Aliter legit Sabat. in Lucif. Heu, Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Jordanem flu-vium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, et perderes? cum Græco tamen nostra conveniunt: δίομαι, κύριε, ινατι διετίθασεν ὁ παῖς σου τὸν λαὸν τοῦτον τὸν Ἰορδάνην παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Ἀμορρῶνι ἀπολέσαι ἡμᾶς; tum Sabat. ultimum ut scripsimus, manesimus trans Jorda-nem: quæ in Græco propius ad nostra: καὶ εἰ κατε-μείκαμεν, καὶ κατετίθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην, αἰ. πέραν τοῦ Ἰορδάνου.
^d Ex Græco, τὴν γῆν. Apud Sabat. in terra.
^e Apud Sabat. Et delebunt nomen nostrum de terra; et quid facies nomini tuo magno? Græc. sere ut in nostra edit. καὶ ἐκτρέψουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τί ποιήσεις τὸ ὄνομα σου τὸ μέγα;

^f Sabat. Et absconderunt inter vasa sua.
^g Dic eis: Sanctificamini in crastinum, apud Sabat. Eis abest a Græco.
^h Tribus vestras, ut in Græc. quibusdam. Sabat.
ⁱ Jambri. Latin. ut in Hexapl. cum asterisco.
^j Ita in Græc. Oxon. Ἀχαρ υἱὸς Χαρι. Achan est apud Sabat. constanter. Achar veram esse hujus nomi-nis prononciationem probat Cotelerius ad lib. n Constit. Apostolic. cap. 10.
^k Ea. Latin. ut in Græco.
^l Et omittit Sabat.
^m Achar habet idem Sabat.
ⁿ Sabat. lapidavit, et, acervum lapidum; Græc. in plural. ὄρεθὸς ὄρεθων.
^o In lib. de Reg. Apost. vertitur, adduxisti; hic convenit cum vers. Ms. Floriac. apud Sabat.
^p Vers. Ant. Quia sprevisisti verbum Domini, et sper-axet te Dominus.
^q Eadem vide in lib. de Reg. Apost. pag. 33 (hic col. 798).

libera voce dicere potuisset te esse sacrilegum, qui nisi converteris temet ad Deum, quod sit te ad nihilum redacturus? Si non te fuissemus hortati, si non ad satisfactionem provocarem, merito diceres odire te a nobis. Aut cum audias nos dicere, *Pœnitere, imperator, corrige vias tuas, ut misericordiæ invenias locum*, arbitrator considerare te oportuisse, quod enim diligaris a nobis, amaris a nobis; et tu in eo nos exsecraris; cur maneamus in fide apostolica, reddis mala pro bonis. Non miramur, si vos, ex quo receditis a Dei voluntate, et facere non desinitis desiderium diaboli, bene vobis fieri poscentibus Deum atque cupientibus repræsentetis mala; quandoquidem sit vobis inusitum male agere, quippe qui a bono ad malum feceritis transitum, hoc est ad diabolum. Si nos tu persequeris diligentes te, omnia tibi summa cupientes provenire, non magnum nec novum, quando et istum Samuel prophetam atque sacerdotem Domini Saul fuerit persecutus. Persequatur eum, per quem et in regem unctus fuerat, et cujus preces ad Dominum jugi obsecratione dirigebantur pro incolunitate utique istius persecutoris. Si nobis non credis dolere nobis sacerdotibus Dei pro te, propterea quod tantas hauseris errorum tenebras, quod sic temet sis mactans, Deo dicenti crede ad Samuel propter Saul: *Usquequo a lugens tu in Saul? Ecce ego expello illum ne regnet super Israel (I Reg. xvi, 1)*. Et supra: *Et factum est verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quod constituerim regem Saul, quoniam aversus est a me, et verba mea non statuit. Et contristatus est Samuel et clamavit ad Dominum tota nocte et ante lucem (Ibid. xv, 10)*. Cum hæc propter Saul regis incolunitatem Samuel sacerdos egerit, tamen Saul postea persequatur Samuel, nec cognoscens miser, quod prophetam atque sacerdotem persequeretur Domini: ita et tu ignorans quid faciens sis, persequeris nos, qui te placere Deo cupiamus, et amas eos qui secum te ad æternam mortem trahant, ad perpetuam Domini offensam: indignaris cur vera audias, cum videas Samuel sacerdotem Domini non adulatum ^c regi animus. Quid decuerat aliud præcessores nostros, aliud nos agere? Cur tibi vera dicamus, superbi tibi videmur. Quid a nobis audisti? nempe quod homicida sis: si mentimur, tunc contumeliosi, tunc superbi recte dicimur a te: si vero rem dicamus veram, non sumus contumeliosi, sed hi, qui imitemur illos, qui commissis sibi non adulando, sed eos salubriter præmonendo, Dei effici meruerint dilectissimi. Ad Heliæum interficiendum prophetam ut rex misit Israel, si minime legissemus dixisse Heliæum ad eos, qui secum fuissent, *Si vidistis, quoniam filius homicidæ*

^a Quousque habet ibidem Lucifer pro usquequo.

^b Eadem vide in lib. eodem pag. 32 (hic col. 797), ubi Samuel pro Samuel, et ad Deum pro ad Dominum. Sic quoque verba postrema interpunguntur: *To. a nocte: et ante lucem.*

^c Locus corruptus, inquit Til. quem ita corrigit Latin. *adulatum regi. An numquid etc.* sed non abhorrent hujusmodi locutiones a stylo Luciferi: hæc autem retineri potest, si ita legas; non *adulatum esse animus*

illius misit ad auferendum caput meum (IV Reg. vi, 32), merito ut reum me injuriarum peteres. Spiritu sancto plenus propheta homicidæ filium vocavit regem Israel, hoc est filium diaboli, non quia patrem illius carnalem dixisset homicidam, sed diabolum, cujus se filium esse, ut tu nunc te actibus tuis aperis, et ille se esse monstrabat Dei persequendo servos, prophetas illius clementiæ interficere audendo. Omnia hæc ut faciatis, diabolus vestra instigat corda. Quod ita esse accipe Dominum dicentem Judæis in Evangelio: *Vos de diabolo patris nati estis, et concupiscentias Patris vestri facere vultis: ille enim homicida fuit ab initio (Joan. viii, 44)*. Propheta inquam Domini plenus Spiritu sancto regem Israel homicidæ filium vocat, hoc est diaboli, et nos arbitraris contumeliam tibi facere, quia dicimus te esse interfectorem servorum Dei, esse carnificem corporum nostrorum, esse te lotius cogitationis virum injustitiæ, destructorem religionis, negatorem unici Filii Dei? Quæ te facere cernimus, hæc dicimus ^f; quod es, hoc te esse clamamus. Dicis nos petulantes, quoniam quidem quod est tibi dicimus. Dicis velim, unde meruerit a Domino talia audire rex Israel? *Eapropter quod fecisti bona coram me, et fecisti secundum cor meum, et secundum animam meam, domui Achab: filii tui quarta progenie sedebunt tibi in throno Israel (IV Reg. x, 30)*. Dic, inquam, cur hæc audire a Deo meruerit? quia pepererit Dei inimicis? an quia eos quam acerrime fuerit etiam gladio persecutus? an quia interfecerit filium Achab idololatram et quadraginta ejus filios? Jezabellem quoque reginam quod extinctam projecit canibus, omnesque servos Baal cum omnibus sacerdotibus et prophetis confusionis ore exstinxerit gladii, quod simulacra destruxerit, placet Deo. Nos quid agere circa te decuerat, ne nos contumeliæ designares reos te circa, quem Achab et Jezabel vias tenentem videmus? non est novum quod agis facere contra Deum, impugnare ejus domum, persequi ejus antistites eos, per quos te monet ut tibi consulas, ut dum est locus pœnitentiæ, temet trahas a malo. Fuerunt tibi ante te in sacrilegio similes sic idolis servientes derelicto Deo patrum suorum. In libro secundo Paralipomenon Amasiam ^g regem Judæe commonitum a Deo per prophetam, ne ex filiis Israel, quos centum millibus ^h talentis argenti conduxerat, secum fuissent profecti ad bellum, propterea videlicet quod Deus dereliquisset Israel, quoniam quidem dereliquissent Deum, et idolis serviissent: obtemperavit rex prophætæ verbis, credidit Dei fuisse comminationem.

regi, pro animo regis. Gallandius assentitur Latinio.

^d Vers. Ant. *Auferre caput meum.*

^e Eadem vide in lib. 11 pro S. Athan. pag. 118 et not. 1 (hic col. 884, et no. ^c col. 885).

^f *Hæc dicimus*, cum Latin. *Hoc didicimus*. Til.

^g Subjice legimus cum Galland.

^h *Millibus* demitur a Latin. ex Vulg., 2 Paralip. xxv, 9, et Græco.

Quid ^a hic facit? Posteaquam adversarios suos subigit, eorumdem idola tollenda, atque ad regnum suum transferenda putavit, et ipsa adoranda; cui quia dixerit ille Dei homo, non bene illum egisse, ut Deum derelinquens idola coleret gentium, fortiter est Domini prophetam iste rex persecutus. Conspicis, quod in vobis conversis in apostasiam semper unus fuerit animus ad persequendos eos, qui vobis bene velint. *Et factum est, dicit scriptura sancta, posteaquam venit Amasias percutere Idumæam, et attulit inde deos montis Seir, et statuit eos sibi in deos, et in conspectu eorum adorabat, et ipse eis immolabat. Et facta est super ^b eum ira Domini in Anasiam, et misit ad eum prophetam Baneam, dixitque ei Baneas: Quid quæstisti deos populi, qui non liberaverunt populum suum de manu tua? Et factum est, ut loqueretur ei, ^c dixit ad eum: Numquid consiliarium regis dedi te? cave ^d tibi ne flagelleris (II Paralip. xxv, 14, seq.).* Vides, Constanti, quam amentes efficiamini, posteaquam placuerit vobis diabolo vivereservientes, posteaquam placuerit vobis nescire Deum totum potentem, posteaquam elegeritis vobis in contumeliam Dei vos oportere statuere idololatriam. Ut enim ille dixit: *Numquid in ^d consiliarium regis dedi te? cave tibi ne flagelleris (Ib. 16);* ita et tu: *Numquid vos mihi consiliarios elegi, dicis, ut non prout mihi placitum est geram, ut non hanc teneam viam quam tenuerit Arius? Nec conspicis quo exemplo interierit Arius? quomodo in eum fuit ^e vindicatum divinitus? Interea, quia dicis nos tibi esse contumeliosos, vide hunc Dei hominem non pepercisse consacrilego tuo illi regi, sed posteaquam ^c dictum est ei, *Tace ne flagelleris (Ib.),* dixisse ad illum: *Scio ego quoniam Dominus Deus disperdet te, qui fecisti istud, et non obaudisti consilium meum.* In qua re nos sentis contumeliosos? nempe quia dicimus tibi: *Nos scimus, quod enim, nisi tibi provideris ut converteris ad Deum, sit te Dominus ad æternam pœnam damnaturus (Ibid.).* Hæc est contumelia, hæc omnis injuria, quia tibi dicatur per Dei antistites, in æternum te interiturum, nisi correxeris vias tuas. Non credidit ille rex homini Dei. Quid statim ei acciderit, dicit sancta scriptura sic: *Et in tempore, quo discessit Amasias a Domino, insurrexerunt ad eum insurrectione. Et fugit ab Hierusalem in Lachis, et interfecerunt eum in Lachis (Ibid. 27).* Sic et te malorum tuorum facta potuerunt conservare, tueri, ac defendere, quomodo et illum, qui dixit homini Dei pro salute ipsius loquenti: *Numquid consiliarium te regi constitui? ^d**

tace ne flagelleris. Non est a nobis primum factum, si dicamus tibi erranti, ordinationi Dei resistenti, novas vias constituere laboranti: *Male facis non ire per viam, per quam omnes Dei cultores ad cœlestia regna pervenerunt.* Legisti Oziam ^e regem jurgatum a sacerdotibus Domini, cur illicita fuisset ausus gerere: *Et intravit, inquit Scriptura, in templum Domini incensum ponere super altare: et intravit post eum Ozias ^h sacerdos, et cum ipso sacerdotes Domini triginta ⁱ filii virtutis, et surrexerunt super Odiam regem: et dixerunt ei: Non licet tibi Odiam incendere Domino, sed sacerdotibus filiis Aaron, qui sanctificat, sunt ut incendant. Exi de sanctis, quoniam recessisti a Domino, et non erit tibi istud in honore a Domino Deo (Ib. xxvi, 16, seq.).* Dicis contumeliosos illi ⁱ fuisse regi Domini sacerdotes, necne? Si nec dum fuerunt contumeliosi, nec nos tibi videamur, quandoquidem similia audias a nobis quæ audierit et ille: *Non licet tibi, Constanti: Ariano cum Dei convenire populo. Non licet tibi idololatriæ Arianæ hæresis auctori, negatori unici Filii Dei de Dei sacerdotibus judicare, sacrilego ^k fingens te Christianum cum sis Antichristi præcursor. Non erit tibi bonum, ut Dei tollens sacerdotes ordines ^l adversarios ejus, collegas scilicet sacrilegii tui. Cum hæc audis, irasceris nobis: iratus est et illis tunc sacerdotibus Domini Odias rex: sed adverte illos Deo dicatos perpetuum status sui tenuisse honorem, Odiam vero ad opprobrium sempiternum lepræ confestim varietate maculatum. Et iratus est, inquit, Odias, et in manu ejus erat altare ^m, ut incenderet ⁿ ara ⁿ: et lepra apparuit in fronte ejus in conspectu sacerdotum in domo Domini (Ibid. 19).* Hæc ita sunt, et arbitraris te contumacem prævaricatorem non trahere offensam apud eum, qui nos suæ claritudini perpetuo præceperit sacerdotii repræsentare officia? Quæ ista nostra, Constanti, superbia est, quæve arrogantia? si, quia te videamus morbidum esse, pestiferum, quippe Arianum, elephantiam in te esse, quia istam consideremus illam quam Arius habuerit, quod urgeamus te secedere e populo Dei, sicut illi sacerdotes Domini Odiam de templo compulerint egredi, quia te ita cogamus dare Deo honorem. Si enim Odiam Dei sacerdotes idcirco pellebant ex aula Dei, quia meminissent divinitus præceptum, leprosos ante expiationem ingredi templum prohibitos, ^d quanto magis nos digne te, conspice ^o, ex ecclesia pellere Christi, de domo Domini, quia non sit licitum hæreticum convenire cum catholicis, insanum

^a Ita cum Latin. recte. Legebatur antea, quia hic facit, etc.

^b Super eum demit Latin., abest et a Græco.

^c Legit tace paulo inferius idem Lucifer; sed aptius cave tibi., Græc. *πρόσχε*.

^d In omittit supra idem Lucifer, et paulo infra.

^e Fuerit. Vatic.

^f Dedi habet supra idem Lucifer pro constitui.

^g Librarius hæc immutavit: vetus enim codex legit *Odiam regem, et Oziam sacerdotem* appellat pro Azaria. Til. *Odiam*; Vatic. et Latin. *Odias* is est, qui in Vulg. *Ozias* rex.

^h Idem qui *Azarias* in Vulg.

ⁱ LXXX, Latin. ex Græco.

^j Illos, Latin.

^k *Sacrilegus*. Id. *Sacrilego* fingere, melius.

^l Hæc de Episcopis Arianis, quos Constantius Catholicis Ecclesiis præfici jusserat; uti jam dictum in libris superioribus.

^m Contendit Galland. in Græco Luciferi exemplari mendose scriptum fuisse *θυσιαστήριον, altare*, pro *θυμιαστήριον, thuribulum*, uti ferunt Septuaginta; sed forte sensus est, *manibus tenebat altare*; et idem habet Sibbat.

ⁿ *Ara sua*, Vatic.

^o *Conspicis*, Latin.

cum senis, plenum immandis spiritibus cum eis, in quibus inhabitat spiritus Dei! Quæ hæc contumelia est, si sacerdotes Domini zelo eo accensi, quo sunt semper prædecessores nostri, tibi dicimus quæ nostræ conducent ac tuæ saluti? *Petulans est*, inquis, *Lucifer*. Hinc petulans, quia te urgeam elephantiam rejicere Atrii, atque per hanc, quam prædicaverunt apostoli beatissimi fidem, quamque nos sumus (ut cernis) tenentes, tuæ menti es adeptus sospitatem, teque totum ereptum e laqueis diaboli temet in æternum gaudeas Deo quæsitum. Tu, qui nos ingentis supercilii esse flagitas, invenisti scriptum, quod Josias rex Judæ de consacrilegis fecerit tuis, de talibus qualis tu esse hodie concipieris, quomodo eorum quamplurimos etiam post mortem fuerit persecutus, esse eorumdem ignibus consumens. Sed illum decuit regem tanto zelo persequi Dei hostes; nos episcopos, nos Dei sacerdotes indignum fuerat tibi resistere, idololatriam introducenti in ecclesiam; ille gladio interfecit consacrilegos tuos, reliquias etiam olim sepultas est persecutus, cupiens cultor inveniri Dei fidelissimus; nos contra nec verbo tibi resistere oportuerat, tibi Dei inimici amico, tibi omnium carissimo in apostasiam conversorum angelorum, tibi qui factus es per hanc blasphemiam tuam Deo inimicus. Accipe igitur in quarto Regnorum libro, quæ propter illa, quæ circa contumelios tuos gesserit Josias servus Domini rex Judæ, adeptus fuerit; et tandem desine de nobis dicere, *Superbi sunt atque contumeliosi. Fecit, inquit, quod rectum est ante conspectum Domini, et ambulavit in via patris sui David, et non declinavit dextra aut sinistra* (IV Reg. xxii, 2). Item infra, posteaquam domos reedificavit Domini, et sacerdos misisset legis librum ad regem: *Et factum est, cum audisset rex verba libri legis, conscidit vestimenta sua* (Ib. 11); *et mandavit rex Helchiae sacerdoti, et Alchinæ filio Josaphat, et Achiliae filio Melchiae, et Sapham scribe, et Joas filio regis, dicens: Quarite a Domino pro me et pro omnibus Juda de verbis libri hujus inventi, quoniam magna ira Domini accensa est in nobis, quoniam non audierunt pa-*

tres nostri verba libri hujus secundum omnia scripta facerent. Et abiit Helchias sacerdos et Achicam¹, et Saphan, et Joas ad Oldam prophetissam, uxorem Sella filii Tacellorum², vestis custodem, et ipse habitabat in Jerusalem: et locuti sunt ad eam secundum hæc. Et dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israel, viro³ qui misit vos ad me, dicit Dominus: Ecce adducam mala super hunc locum, et super inhabitantes in eum, secundum omnia verba libri hujus quæ legit rex Juda; pro quibus dereliquerunt me, et intenderunt diis alienis, et exacerbaverunt me in operibus manuum suarum: et incensa est ira mea in hoc loco, et non extinguetur. Et ad regem Juda qui misit vos, ut quæreretis a Domino, hæc dicitis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Verba mea quæ audisti et reveritus es a facie mea, quia audisti quæ loquutus sum in locum istum, et inhabitantes in illum, fieri in eremo, et in maledictionem; et scidisti vestimenta tua, et plorasti ante conspectum meum, et ego audivi, dixit Dominus virtutum: propter hoc ego abduco te apud patres tuos, et adaugeris in pace, et videbunt oculi tui omnia mala quæ ego induco in locum istum, et super inhabitantes in illo. Et respondit regi verbum, et misit rex Josias, et collegit ad se omnes presbyteros Juda in Jerusalem (Ib. xxiii, 4) et ascendit rex ad Dominum, et omnes viri Juda, et sacerdotes, et levitæ, et omnis populus usque ad majorem: et legit rex in auribus populi omnia verba libri testamenti, qui inventus est in domo Domini. Et sietit rex ad columnam, et disposuit testamentum quod inventum in domo Domini ante conspectum Domini, tre post Dominum, et observare mandata ejus, et testificationes, et præcepta ejus in toto corde ejus, et tota anima, statueret omnia verba testamenti istius scripta in libro isto. Et transivit omnis populus in testamentum, quod disposuit rex ex libro. Et mandavit rex Helchiae sacerdoti magno, et sacerdotibus secundariis, et custodiens ephod, ut eicerent de domo Domini omnia vasa quæ fecit ad Baal et Asera, et omni militiæ cæli: et combussit illa foras extra Jerusalem in incendio rivus Cedron. Et sumpsit cineres illorum, et sparsit in rivum,

^a *Tuæ mentis adeptum.* Id. Rectius ita censeo corrigendum, *tuæ mentis adeptus*, ut sensus sit; atque ut per hanc fidem.... tuæ mentis adeptus sospitatem, teque totum ereptus.... gaudeas, etc.

^b *Quid.* Id.

^c *Si.* Id.

^d Quo nomine *Episcopus* innuit, qui a Fide Nicæna desciverant: Ita Joannes Apost. in Apocalypsi hoc honoris ac dignitatis nomine *Episcopus* donat: attamen et *Angelos apostatas*, id est *Dæmones* forte hic intelligit.

^e *Juda.* Latin.

^f Ita Græc. Ἀχίκαν. Sabat. legit *Ahican*, ut in Vulg.

^g Gallandius corrigit ex Græco Alex. Cod. *Filii Thecæ, filii Aras*, etc.

^h *Dicite viro, qui misit vos ad me: Hæc dicit.* Sabat.

ⁱ Ut in Græco, ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, Vatic. et Sabat., *In loco isto.*

^j *In illo.* Sabat.

^k *In stuporem.* Id.

^l *Apud Sabat., Ego colligam.... et colligeris ad*

sepulcrum tuum in pace, et non videbunt, etc. Gallandius corrigit, *adduco te*; sed retinendum *abduco*; id est, *abduco te e loco afflictionis ad patres tuos.*

^m Gallandius adjicit non ex Græco, cum Sabat.

ⁿ Cum Græco, ἐπάγω, Sabat., *inducam.*

^o *In illum.* Vatic.

^p *Quod inventum est.* Id. cum Sabat.

^q τὸ ὑποβάθρα, in Græco. *Ut trent.... et observarent*, etc., apud Sabat. Hic, ut sæpe alias, litteræ inhæret *Lucifer. Galland.*

^r *Corde suo.... Statuerent.* Sabat.

^s Haud mendose, ut notat Gallandius. *Asherah* Sidoniorum numen aliquod fuisse probat Seldenus syntagm. 2, cap. 2, de Diis Syris; idque confirmat Beyerus in additamentis ad librum Seldeni; vel *Asherah* simulacra lignea significat, Asthoreth Sidonio numini dicata, uti ibidem Seldenus ipse animadvertit. Mendum orthographicum solummodo inest, et *Asherah* vel *Ashera* scribendum.

^t *In convalle Cedron. Sabat. In incendio jamen recte legitur, pro loco, ubi mortuorum cadavera cremabantur. Galland.*

et abiit in Bethel. Et combussit sacerdotes quos constituerant reges Judæ^a, ut incenderent excelsis civitatum Juda, et circa Jerusalem, incendebant Baali, et soli, et lunæ, et omni militiæ cæli. Et extulerunt de domo Domini foras extra Jerusalem in^b rivum Cedron, et extenuavit cinerem, et projecit in monumentum filiorum plebis: et extraxit filios illorum, qui erant in domo Domini, quorum mulieres offidebantur ibi ad stolas; et introduxit omnes sacerdotes ex civitatibus Juda, et coinquinavit sancta, ubi incendebant sacerdotes Agabus^c usque de Rasabab; et detraxit excelsos illorum. Et infra: Et coinquinavit Phem^d quod erat in Cepenam (IV Reg. XIII, 10), quoniam perduserant^e quiesque filium suum et filium suam in igne Moloch: posuerant^f reges Juda soli ab introitu domus^g Domini ad pastorium, quos posuit tres equos, ^h qui in Faradin et fontem solis combussit in igne in domo domus, quam edificaverant reges Israel excelso illi Baal, et omni militiæ cæli: et sacrariaⁱ erant supra ædificia superiorum, Ahas quæ fecerit rex Juda, et sacraria quæ fecit Manasses in duobus ædificiis domus Domini, detraxit rex, et expulit illa inde, et projecit cineres illorum in rivo Cedron: et excelsos^j quæ fecerant a facie Jerusalem, quod erat in dextro montis Amissa, quod edificavit Salomon rex Astarte simulacro Sidoriorum, et Camos idolum, et Mulcro, simulacro filiorum Ammon polluit rex. Et contribulavit istos et implebat loca illorum ossibus hominum: et sacrarium quod^k in Bethel excelsum quod fecit Hieroboam filius Natæ, in quo fecit peccare Israel, et sacrarium illud excelsum detraxit, et contribulavit lapides illius, et attenuavit in pulverem, et accendit^l lucos eorum. Et reversus est Josias rex, et vidit monumenta quæ erant ibi in monte. Et sumpsit ossa de monumento, et combussit super sacrarium, et

A polluit illud secundum verbum quod locutus est homo Dei, cum staret Hieroboam in die festo ad aram. Quid cognoscis, Constanti, factum esse a rege cultore Dei? et nos te idololatriam introducentem in ecclesiam quia verbo percutimus, Contumeliam, inquis, mihi facit Lucifer? cum, si illius fuisses temporis homo, gladio possis extinguui, aut, si jam fuisses defunctus, etiam ossa tua, quippe sacrilegi, fuissent igni perducta ad nihilum. Ille gladio reos tanti sceleris percutit, nos te nec verbo vulnerare decuerat? Conspicis interea hoc etiam loco in civitatem Dei, in Domini domum, et in templum ejus introduxisse consacrilegos tuos illos reges idololatriam, quam iste exterminavit Josias rex Deo dicatissimus; ne existimes te tantum hoc opus implere contra Deum fuisse aggressum? Noli itaque dicere: Si male agerem, jam in me Deus dedisset vindictam; sed potius obsecro videas captum te detineri a diabolo, in ejus te degere potestate, sicuti et illi reges, quorum operam Josias persecutus est rex. Cur blasphemias exsecremur tuas, cur resistamus iniquis conspirationibus tuis, videmur tibi esse injuriosi: sic et Judæis, quorum imitatores estis, videbantur contumeliosi, superbi sanctissimi prophætæ beatissimique apostoli. In libro Amos prophætæ: Et misit, inquit (Amos. VII, 10), Amasias sacerdos in^m Bethel ad Hieroboam regem Israel, dicens: Conventum facit adversum meⁿ Amos in media domo Israel: non poterit terra sufferre verba ejus. Propter^o quod hæc dicit Amos: In gladio morietur Hieroboam, Israel autem captivus ducetur a terra sua. Et dixit Amasias ad Amos: Vade, ^p discede in terram Juda, et ibi commorare, et ibi prophetabis. In Bethel autem jam^q non adjicies prophetare, quia sanctificatio regis est, et domus regni

^a Juda, et in excelsis. Sabat.
^b Εἰς τὸν χειμᾶρρον. Græc. In corralle apud Sabat. qui omittit extra.
^c Error profecto typographi: corrige de Gubaa usque Bersabee. cum Sabat., qui præterea legit destruxit pro detraxit.
^d Corripo in hac voce Luciferum: rescribendum enim, Pheth, quod erat in Gehenam, aut Gehennam, Gehennom, Gehennom. Nimirum his nominibus donatur ea vallis. Et legebat Lucifer τὸ φῶς τὸ pro τὸ φῶς τὸ, quod habet editio Complutensis. Cotel. lib. 2 Constit. Apostol. cap. 22.
^e Perduserat, et in ignem: apud Sabat.
^f Hæc partim corrupta vitio librarii, partim diversa, et ignoto e fonte hausta, ita lege ex Sabat.: Abiit quoque equos, quos dederant reges Juda, soli in introitu templi Domini juxta æcedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem solis combussit igni. Hunc locum ita corrigit Cotelerus Tom. 1. PP. Apostol. in not. 27 lib. 2 Constit. Apostolic. cap. 57: Et deposuit equos quos posuerant reges Juda soli ab introitu domus Domini ad pastophorium Nathan regis eunuchi, qui in Pharurim (vel Farvadim). Et fontem solis combussit in igne. Aut: Et combussit equos quos posuerant reges Juda soli ab introitu domus Domini ad pastophorium, quod posuit regis eunuchus, qui in Pharurim, etc. (Nathan enim nomen proprium significat posuit). In Græco: καὶ κατέκαυσεν τοὺς ἵππους οὓς ἔδωκεν βασιλεὺς Ἰούδα τῷ ἡλῶ ἐν τῷ εἰσοδῷ οἴκου κυρίου εἰς τὸ γαζοφυλάκιον Ναθάν βασιλέως τοῦ εὐνοῦχου ἐν Φαρουρίμ· καὶ τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου κατέκαυσεν πυρὶ. Bochartius in Hieroz. legit

κατέκαυσεν ἵππους. Γαζοφυλάκιον verti potest pastophorium, ut vetus Scholiastes annotat ad Ezæch. XI, 17, aut æcedram, ut Hieronymus ibidem observat; hinc librarii error in Lucifero, ubi pastorium pro pastophorium: pro ἄρμα ἔδρο, id est currum, Lucifer legit ἄρμα, fontem: et alii legunt in Græco, ἐν πυρὶ, in igne, ut Lucifer ipse.
^g Ut in Græco, οἴκου.
^h Equas. Vatic.
ⁱ Et hæc apud Sabat. diversa: Attaria quoque, quæ erant super lecta cænaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, et altaria, quæ fecerat Manasses in duobus atris templi Domini, destruxit.... in torrentem Cedron. Græc. pro templi habet domus, ut in nostra edit.
^j Ita rursus Sabat. Et excelsa, quæ erant in Jerusalem ad dexteram partem montis Amissa, quæ edificaverat.... et Chamos idolo. Gallandius pro Mulcro legendum ait Moloch; ego potius Milchon scripsisse Luciferum sentio, ut vertit Theodotion; unde facilius librarii error.
^k Quod erat. Sabat., sed erat abest etiam a Græco.
^l Incendit. Vatic. κατέκαυσεν, in Græco.
^m Vers. Ant. Sacerdos Bethel... Congregationes facti contra te Amos in medio domus.... sustinere omnes sermones etc.
ⁿ Adversum te Vatic. et Sabat.
^o Cum Græco, δῶρι. Vers. Ant. Hæc enim.... de terra sua.
^p Vers. Ant. Qui vides, egredere, recede.... et ibi vive etc. quæ a librario per incuriam ommissa autumat Gallandius; quis tamen id certo affirmet?
^q Vers. Ant. habet ultra pro jam, et domus regni,

erit. Et respondit Amos, et dixit ad Amasiam: Non eram propheta^a, neque filius prophetæ sum ego, sed pastor eram caprarum vellicans, et assumpsit^b me Dominus de ovibus: et dixit ad me: Vade prophetare in plebem meam Israel. Et nunc audi verbum^c Domini: Tu dicis: Non prophetabis in Israel, et non congregabitur in domo Jacob. Propter hoc^d hæc dicit Dominus Deus: Uxor tua in civitate prostabit, et filii tui et filia tuae gladio decident, terra tua funiculo metabitur, et tu in terra immunda morieris, Israel autem captivus duceatur a terra sua^e. Cum hæc esse facta videris ab eo, qui veritatem et correptionem populo suo erranti voluerat nuntiari, cur dicas nos insolentes, cur contumeliosos, quia quæ sunt erratico tibi vera dicamus? quia non tuam audiamus vocem dicentem, Nolite credere sicuti crediderunt patriarchæ, prophetæ, apostoli, ac martyres, sed credite quomodo tradiderit Arius? In quibus rebus apud te superbi invenimur? nisi in hoc quod sacrilegia tua exsecramur, præceptaque tua ut gladios atque venena vitemus. Non hoc factum a nobis est primum: omnes illi, qui jam Deo placuerunt hanc tenentes fidem, quam nos prædicamus, istud fecerunt; nemo mortem timuit suscipere pro Deo ex ejus servis, nemo famulorum ejus cogitavit tormentorum genera quæ a vobis inferuntur tyrannis, sed illius præcepta ante oculos habuit. Sic Tobias gloriosus præcipuus invenitur factus apud Dominum, dum non comperditi tui regis timet edictum, sed solum totum potentem Deum. Hæc ita esse ipsi crede Tobia dicenti: Ubi^f venit Sennacherim rex, de Judæa fugiens (Tob. 1, 21) propter defensionem quam fecit ex illis Dominus, propter blasphemias illius quæ blasphemavit, et occidit in ira sua multos ex filiis Israel: ego autem corpora illorum involabam, et sepeliebam: et^g renuntiatum est regi, quoniam sepelio, et quærebat ut occideret me. Ego autem fugi, et direpta est omnis substantia mea, et nihil

omisso erit.

^a Propheta ego, neque filius prophetæ: sed pastor vellicans sycamina. Ead.¹

^b Et tulit.... ex ovibus: et dixit Dominus.... et prophetiza super populum meum. etc. Ead.

^c Sermonem.... Noli prophetare super Israel, et ne congreges audientes contra domum Jacob. Ead.

^d Propterea.... Dominus? Uxor.... fornicabitur.... in gladio cadent, et.... dividetur.... de terra, etc. Ead. In Græco, καταστρεφθήσεται, dimensurabitur, cum Lucif. metetur.

^e In terram suam legit Sabat. hic.

^f Vers. Ant. Quos occidisset Sennacherim rex.... Dominus cæli de illo, ob blasphemias illius, multos enim filiorum Israel occidit in ira sua. Ego corpora illorum involabam: et quærebat illa rex, et non inveniebat. Hæc autem ex Lucif. quæ blasphemavit, et involabam, ferme cum mss. Regim. Suec. quibus blasphemavit, et Germ. occulte auferabam, apud Sabat. Idem legit Sennacherib in Lucifero.

^g Sabat. habet: quia sepeliebam. Vers. Ant. Et renuntiatum est illi quoniam ego sepeliebam illos, me occidit. Ms. Germ. regi. Græc. θάπτω, sepelio, uti Lucif.

^h Et Tobias. Vers. Ant. Uxor Anna legit Sabat. omisso mea.

ⁱ Vers. Ant. Et contigit dum laterem.... duo filii sui, et fugerunt in montem Ararath, Et regnavit post eum Archedonassar.... pro illo. Mss. Germ. hæc cum

A mihi remansit plus quam uxor mea Anna, Tobias^k filius meus. Et^l contigit post dies quadraginta quinque, occiderunt regem illum filii ejus, et regnavit Archedonassar filius ejus pro eo illic. Et^m cum venissem in domo mea, et reddita estⁿ mihi uxor mea Anna, et filius meus Tobias. In Pentecoste die festo nostro, qui est sanctus ex^o septimanis, factum est mihi prandium bonum (Tob. 11, 1), et discubui ut pranderem, et posita est mihi mensa, et vidi pulmentaria quamplurima, et dixi Tobia filio meo: Vade et adduc quemcumque pauperem inveneris ex fratribus nostris qui sunt captivi in Ninive, qui tamen in mente habent^p Deum in toto corde suo; hunc adduc; et manducet pariter mecum hoc prandium: ecce sustineo te, fili, donec venias. Et exiit^q Tobias inquirere aliquem pauperem captivum ex fratribus nostris, et reversus dixit mihi: Pater. Et dixi: Quid est, fili? Et dixit mihi: Ecce unus de natione nostra occisus laqueo circumdato, projectus est. Et exi relicto prandio meo, antequam aliquid ex illo gustarem; et^r tollo illum de platea in unum locum apud me, donec sol occideret, ut illum sepelirem: et reversus tarsi, et manducavi prandium meum cum luctu, et rememoratus sum sermonem prophetæ Amos, quos^s locutus est in Bethel, dicens: Converterentur dies festi restri in luctum, et omnia cantica vestra in lamentationem: et lacrymatus sum. Et postquam sol occidit, abii et fodi, et sepelivi illum: et omnes proximi mei deridebant me dicentes: Quomodo non timet hic homo? jam enim inquisitus est hujus rei caussa ut interficeretur, et fugit, et iterum sepelire cepit mortuos. Cum conspicias^t itaque Dei servos non vestram crudelitatem tyrannorum semper timuisse, ac nunc timere posse, sed præcepta cogitasse Domini ac cogitare, quomodo tu nos dignaris petulantes judicare? nempe quia faciente Deo tuam calcemus ut lutum potentiam: hoc non faciunt vires nostræ, sed tribuit illius misericordia quem exsecrari dignaris in nobis. Dicit Deus ad Eze-

Lucifero: Et contigit ut post dies quadraginta et quinque occiderunt regem illum filii ipsius.

^l Fere cum Græco: Ὅτι δὲ κατὰ θεὸν εἰς τὸν ὄχλον μου, καὶ ἀπέθθη, etc. Vers. Ant. postquam quidam alia adjecit, quæ omittit etiam Vulgata: Et descendi in Ninive in domum meam.

^k Reddita esset. Vatic.

^o Cum ms. Germ. a septimanis. Vers. Ant. In Pentecosten.... a septem annis, et.... pulmentaria complura.

D^m Ita ms. Gerim. ubi et manducet. Vers. Ant. Habet...., ut manducet pariter nobiscum. Sabatier. legit habet etiam in Lucifero.

ⁿ Hæc cum ms. Gerim. et exiit Tobias inquirere; cum Græco, εἰς τὸν τοῦ γένους ἡμῶν, unus de genere nostro. Vers. Ant. Abii Tobias quærerem.... et ego dixi.... et ait mihi.... unus ex fratribus nostris.... projectus jacet in publico. Et exsilivi.... quicumque ex illo, etc.

^o Convenit cum ms. Germ. et tollo illum de platea in unum locum apud me. Vers. Ant. et sustuli illum.... in domum etc. Sustuli etiam in Lucif. legere Sabat. videtur.

^p Vers. Ant. Quod locutus est in Bethleem.... omnes dies etc.

^q Et perdidit substantiam suam, additur in Vers. Ant. quæ tamen absunt etiam a Græco. Occiderentur pro interficeretur habet cadem.

chielem prophetam (Ezech. 11, 3) : *Fili hominis, A* mitto te ad domum Israel, quia amaricaverunt ^a me ipsi, et patres eorum usque in hodiernum diem. Et dices ad illos : *Hæc dicit Dominus : Si audierint aut trepidaverint quoniam domus amaricans est, et cognoscent quoniam propheta es tu in medio eorum : et tu, fili hominis, ne timueris eos, neque trepidaveris a facie eorum, quoniam effuriabuntur, et concurrent super te in circuitu, et in medio scorpionum tu inhabitas ; sermones eorum ne timueris, et a facie eorum ne trepidaveris, quoniam domus amaricans est : et loqueris verba mea ad eos, si forte audierint vel expaverint quoniam domus amaricans est.* Contumaces videmur tibi, ut iste Deo soli dicatur videbatur propheta illis, quorum tu tenebras sequeris ; nempe hinc Ezechiel propheta apud Judæos coapostatas tuos contumax, hinc superbus regibus videbatur Israel, quia Domini implemet mandata, qui eisdem loqueretur quæ præcepisset eum loqui Deus. Recte nos superbos appellas, nos, per quos omnia præcepta sua voluit ad populorum credentium perferri notitiam : recte, inquam, insolentes designas nos Dei antistites, si nos ea tibi dicamus, quæ voluerit Deus dici ad vos. Odis amantes te, persequeris bene tibi cupientes, sed non metuere possumus frendores carnificinæ tuæ. Audis etenim Dominum dicere : *Et tu, fili hominis, ne timueris eos, neque trepidaveris a facie eorum, quoniam effuriabuntur, et concurrent super te ^b, et in medio scorpionum tu habitas : sermones eorum ne timueris, a facie eorum ne trepidaveris, quoniam domus amaricans est (Ibid. 6).* Non, inquam, possumus metuere minas imperii tui, quia nullæ sunt vires tuæ scorpiceæ ^c adversum nos, quos Dei virtute tegi cernas, quorum esse defensorem ac protectorem Deum advertas. Non itaque cessabimus tibi Domini ingerendo præcepta, illi solimet uni servantes timores, qui dicit : *Fili hominis (Ib. 11, 4), ingredi ad domum Israel, et loquere sermones meos ad eos, quoniam non ad populum alti sermonis tu mitteris ad Israel, neque ad populos multos aliæ vocis aut aliæ linguæ, neque graves qui sint in lingua, quorum non audies sermonem : et si ad tales misissem te, illi forsitan audissent sermones tuos : domus autem Israel nolent ^d audire te, quoniam nolunt audire me, quoniam tota domus Israel contentiosusunt, et duri corde. Ecce dedi faciem tuam potentem adversus facies eorum, et constantiam tuam confortabo adversus contentionem eorum, et eris semper firmior petra, ne timueris ab eis, neque expaveris a facie eorum, quoniam domus amaricans est.* Metuere te quis poterit nostrum, quos videas potentia

Dei solidatos atque firmatos ad tuam contumaciam retundendam fixo gradu stare contra tuam rabiem, immobiles ut saxa mole solent robusta æquor contra tumidum ? Hinc nos judicas hostes tuos, quia te urgeamus Dei fieri servum ex scorpione. Nunc etenim unum te esse ex scorpionibus non ^f poterit dubitari ex illis, dictum de quibus audisti prophetæ a Domino : *Et tu, fili hominis, ne timueris ^g neque trepidaveris a facie eorum, quoniam effuriabuntur, et concurrent super te in circuitu, et in medio scorpionum tu habitas (Ib. 11, 6).* Hinc tibi injuriosi sumus, quia videas te a nobis scorpionium vocari. Si non te esse scorpionium dixisset Deus, merito me diceres contumeliosum : nunc vero acibus te tuis manifestas esse scorpionium, et es frustra clamitans contumeliam te pati a nobis, Deus te scorpionium esse dicit, et mihi irasceres cur te eo vocem nomine ? Quæ hæc contumelia est, si dicatur tibi : *Nisi te verteris ad Deum, eris semper unus ut nunc es ex scorpionibus, ex vastissimis unns inimicis Dei ?* Percurre reliqua Ezechiel prophetæ, et aude me dicere insolentem, superbum, contumeliosum, contumacem : *Et factum est (Ib. 11, 16) verbum Domini ad me dicens : Fili hominis, ecce dedi te speculatorem domus Israel, et audies de ore meo sermonem, et comminaberis eis a me in eo quod dicam ad sceleratum : morte morieris : et non distinxisti illi, neque locutus es, ut distingueres scelerato a viis suis, ut rivat, ille sceleratus in injustitia sua morietur, et sanguinem ejus de manu tua inquiram : et tu si distinxeris scelerato, et non aversatus fuerit ab scelere suo, et via sua, sceleratus ille in injustitia sua morietur, et tu animam ^C tuam liberabis : et in eo, in quo adversatur justus a justitiis suis, et faciet delictum : et ^d dabo tormentum in facie ejus, ipse morietur, quoniam non distinxisti illi, et in peccatis suis morietur, eo quod non sint in memoriam justitiæ ejus, et sanguinem ejus de manu tua exquiram : tu autem si distinxeris justo ne derelinquat ^h, et ipse non derelinquat, justus ille vivens vivet, quoniam distinxisti illi, et tu animam tuam salvabis.* Quid, Constanti, dicis ad hæc ? tacendumne sacerdotibus Dei erit, et mandata celare divina eis ? An dignum est aperire tibi cuncta præcepta Domini ? omnem voluntatem perferemus ne Dei ad vos nobis commissos ? an eam ad nosmet jugulandos vobis fraudabimur ? Sanguinem etenim tuum dicit Dominus requisiturum a me : quin immo si non obedieris Deo, cujus nos tibi ingerimus ^D divina monita, tu in tuo morieris sceleratus scelere, et a nobis jam non requiretur salus animæ tuæ ; quoniam quidem minis tuis non fuerimus territi, sed solum timuerimus eum, qui præter se neminem mandarit timendum ; quoniam quidem ut temet eri-

^a Id est, ipsi me exacerbarunt, et exasperarunt, me amarum erga ipsos reddiderunt. Sæpenuero hoc verbo utitur, etiam in participio, ut sequitur paulo inferius : *Quoniam domus amaricans est.* Til.

^b Super te in circuitu. Vatic. uti paulo superius, ubi inhabitas... et a facie, pro habitas... a facie.

^c Haud recte Gallandius corrigit, *scorpio tu es* ; nec Tilliana editio habet *scorpiace es*, sed *scorpiaces*, id est vires tuæ scorpiaceæ ; ubi melius legerem *scorpiacæ*, nimirum *scorpio similes*, qui latenter, sed gra-

viter ferit : sed Lucifero non insolens est nova procedere nomina.

^d Ut in Græco, *μη θέλησουσεν.* Sabat. nolunt.

^e Item cum Græco, *φιλόνοι οι εἶσι, καὶ σκληροκάριτοι.* Apud Sabat. *Contentiosa est, et duro corde.*

^f Non poteris. Vatic.

^g Eos addit supra.

^h Derelinquat, utroque in loco apud Sabat. Forte temendum inest edit. nostræ.

peres a nefandis semitis tuis, in ^a nomine Domini **A** brachio pedittam, speraverunt in clypeis, et tenso arcu, et fundibulis ^k, et necierunt quoniam tu es Dominus, qui ^l conteres bella, Dominus nomen est tibi. Tu ^m projice illorum vires, æternæ, contere illorum multitudinem virtute tua, et deduc eorum tenacitatem in ira tua: cogitaverunt enim frustrare sancta tua, coquinare tabernaculum requietionis tuæ, nominis honorifici tui, apprehendere ferro cornu altaris tui. Respice in fastigio ⁿ eorum: da in ^o manu mea viduæ quam cogitavi virtutem, et percute ^p os eorum labiis persuasionis meæ in principe, et principem super servum suum: quassa substantiam ejus in manu viduæ ^q. Non enim in multitudine virtus ^r tua, sed nec potentia, neque datum tuum in fortibus: sed humilitum es Deus, infirmorum adjutorium, infirmorum susceptor, desperatorum salvator, ^s etiam ^t Deus patris mei, et Deus hereditatis Israel. Domine dominator cælorum et terre, creator aquarum, rex totius creaturæ, exaudi obsecrationem meam, da ^u versutiam et suasionem in vulnere, et in livorem eorum, qui adversus testamentum et domum sanctam tuam, et vertices Sion, et domum relictionis filiorum tuorum cogitaverunt ^v dura facta super omnem gentem et tribum omnem. Sciunt ^w quia tu es Deus universæ potestatis et virtutis, et non est alius defensor generis Israel præter te (Judith. ix, 2 et seq.). Quid ad hæc prudens mens tua sentire dignabitur?

^a Hæc de conventibus Mediolanensis Concilii, quæ Lucifer interfuit, recte possunt intelligi.

^b Forte videremur, ut superiori conveniremus respondeat. Galland. Sed alia illi interpanctio: Conveniremus, ne tibi videret, etc. Quid agere, etc.

^c Cum enim. Latin. recte.

^d Vers. Ant. Cui dedisti in manu gladium in ultionem..... in coinquinatione..... femur in confusione..... in improprio..... pro quibus egerunt in sanguine virginis, et dedisti..... et torum ejus, qui recepit..... et præposuisti servos..... super sedes, etc. Ms. Germ. Qui dedisti ei gladium..... in improprium..... propter quod..... Ms. Corb. in plurali, percusserunt servos, Græc. ἐπι θρόνους αὐτῶν, super thronos eorum: hæc cum Lucif. Sabatierius legit: Dedisti ei gladium in ultionem..... propter (omisso quod) dedisti, etc.

^e Tiliiana lectio corrupta hic dicitur a Gallandio, qui autumat ita ab auctoribus Lugdunensis Biblioth. PP. fuisse exscriptam: et fecistis; propter. Sed vel pro arbitrio fecistis scripsere, vel mendum typographo excidit; germana enim Tili lectio hæc est, quam præ manibus habeo: et fecistis, propter quod, addito quod ex correctionibus ad calcem editionis Tiliianæ subjectis.

^f Vers. Ant. Omnia spolia..... et abominati sunt..... sanguinis sui..... in adjutorium sibi: Domine..... exaudi, etc. Ms. Corb. omnem prædam cum Lucif. Sabat. quoque habet exaudi pro exaudiet.

^g Pro abominati sunt. Til. ut in Vers. Ant.

^h Priora eorum cum illis; cum ms. Germ. et ita postea, et nunc, et quæ supervenientia, cum Græco: καὶ τὰ μετέπειτα, καὶ τὰ νῦν, καὶ τὰ ἐπερχόμενα. Vers. Ant. Priora illorum, et posteriora, et nunc quæ futura sunt, additis aliis quæ ex parte desunt etiam in Vulgata.

ⁱ Vers. Ant. Et judicia tua. Ms. Germ. et Pech. cum Lucif. creatura tua. Sabat. Legit in Lucif. creaturæ tuæ.

^j Contendit hic Gallandius legendum esse, et gæso, et arcu; sed potior nobis lectio est Vers. Ant. quæ cum Lucifero congruit.

^k Fundibulis. Vers. Ant.

^l Cum mss. Germ., Pech., Corb. ex Sabat. Vers. Ant. Conteris..... Dominus enim.

^m Ms. Germ. cum Lucif. Frustrare sancta tua..... tabernaculum requietionis tuæ et nominis honorifici tui, apprehendere, etc. Vers. Ant. Contere virtutem illorum, Deus æternæ; comminus multitudinem illorum in virtute tua, confringe potestatem..... cogitaverunt enim contaminare..... et coinquinare..... requiet nominis majestatis tuæ, et dejicere, etc.

ⁿ In superbiam. Vers. Ant. quæ addit, et mitte iram in capita illorum. In fastigia, mss. Germ. et Corb.

^o Cum Græco, ἐν χειρὶ μου. Vers. Ant. In manum meam.

^p Græc. hæc cum Lucif. Πάραρον..... ἐν ἄρχοντι, καὶ ἄρχοντα ἐπι θρόνον αὐτοῦ. Ms. vero Pech. et eorum, ut præfert Tiliiana editio in correctionibus ad calcem subjectis, quod Gallandius non animadvertit. Vers. Ant. Et percutes eos et labiis suasionis meæ, principem, etc.

^q Ut sciant omnia regna, quoniam tu es Deus, addit Vers. Ant.

^r Cum ms. Pech. virtus tua, sed nec potentia: cum Germ. infirmorum susceptor. Vers. Ant. Tua est, neque in potentia, nec..... in fortibus prævalet..... et infirmorum [adjutor, et humillium susceptor, et, etc. Prævalet abest a Græco, uti a Lucif.

^s Ita in Græco, καὶ, ὁ θεὸς τοῦ πατρὸς μου. Cætera cum ms. Germ. Vers. Ant. quæ aliter interpungit cum Sabatierio: Itaque, Domine Deus..... tu exaudiet, etc.

^t Græc. fere cum Lucif. in his: Δὸς λόγον μου, καὶ ἀπάτην..... ὁ κατὰ τῆς διαθήκης σου..... καὶ οἶκον παταρχίσεως..... ἰδοὺ ἀναμένο, etc. Vers. Ant. Et da versutiam in suasionem, et vulnus, et livorem eorum, qui sunt adversus testamentum tuum..... et domum possessionis..... qui cogitaverunt dura. Inspice et fac super omnem gentem et omnem tribum scientiam.

^u Gallandius scribit, hæc vitiosa esse procul dubio ab incito librario, et ita reformanda ad Græc. Vatic. Cogitaverunt dura. Et fac, etc. propius Vers. Ant.

^v Vers. Ant. Ut sciant quoniam.

Numquidnam poteris dicere post hanc Deo fusam contra religionis hostes obsecrationem, quod enim nos malo ordine te contra nitamur, quia dicamus tibi, *Aut corrige vias tuas pravas, et noli tibi in imperii tui placere potentia, aut cognosce ad nihilum te perventurum?* Quid aliud nos hodie facimus Dei servi, ejus divinæ magnitudinis sacerdotes, nisi quæ fecerunt illi, quorum cupimus inveniri imitatores? Puto etenim dignum esse non derelinquere populos nobis commissos in tanta hac a te illata persecutione, sed eos hortari, ^a quod enim potens sit cujus sumus nos eripere de inimicorum suorum manibus, non esse te metuendum hostem Dei domus; advertendum quod sis nihil, quia videlicet noster Deus ac Dominus omnia potens ad nihilum redacturus sit omnia contra ejus domum instituta impia tua conamina. Quæ hic tibi injuria sit a nobis? quæ ingeritur Imperatori Romano contumelia ab antistitibus Dei vivi, si ut aut vitam æternam habeas rogaris aut dicatur tibi propterea quod contra Dei susceperis arma domum, nisi te correxeris, ingenti exitio sis interiturus? Qua etenim de re tibi cunctorum Dei domus inimicorum proferimus interitum? nisi ut aut metu Dei territus tenet mutes, aut cum temet in æternum esse feceris ^b punitum, nos securi ex omni triumphemus parte; quia et tuus sanguis a nobis non possit a Deo requiri, et quia interitum adversariorum ecclesiæ ejus viderimus. Persevera denique in hac tua injustitia, et invenies quæ te pro tantis consequitur ^c meritis. *Superbia inflatus est*, inquis, *Lucifer*; quia vera tibi dicat. Quid me jubebas facere tempore isto, quo tu antichristi præcursor ad nos interficiendos arma contra Dei levasti domum? tempore quo exstitisti unicus Filius Dei negator? Taceremne? et te lupum venientem ad Dei vastandum gregem sinerem? An dignum fuisse censes obviam pastores tibi iremus siccis parato faucibus ad nosmet nobiscum ^d commissos transvorandos? Magnalium fuerat satis, ut mulier ista Deo cupiens placere Judith manu interimeret sua hostem, et nos quidem verba tibi a Domino restituissemus instituti

^a Forte, quod cum potens sit Deus, cujus sumus, nos, etc. Galland. sed Lucifero frequens est locutio quod enim pro quia; quo in loco sensus est, sed eos hortari, quia potens, etc., non esse te metuendum, etc. ad mentem vero Gallandii ita legendum præterea esset: sed eos hortari; quod, cum, etc., tu non es timendus, etc.

^b Sciveris puniendum. Galland. minus recte; sensus enim est, cum jam in æternum damnatus eris tua culpa, etc.

^c Consequentur. Lat. et Galland. Consequentur. Tit. vel consequitur poena.

^d Illud nobiscum importunum videtur; aut legendum nobismet commissos, nobiscum transvorandos. Galland. sed correctio ad calcem editionis Tilianæ habet, nosmet nobiscum commissos, id est, inter nos discordes.

^e Græc. τὴν αὐτὴν. Vers. Ant. dat.

^f Mercenarius autem, et qui non est pastor.... dimittit oves.... eas, et disperguntur oves. Vers. Ant. Tertull. lib. de Fuga in persec. derelinquit. Cypri. in epist. ad Cler. Carth. dispergit cum Lucif.

^g Eadem in ms. Cantabrig. Vers. Ant. addit:

A pastores? Dicit Dominus in Evangelio (Joan. x, 11): *Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus: qui mercenarius est, et non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et relinquit oves, et fugit; et lupus rapit illas et dispergit, quoniam mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus.* Quid itaque nobis erat gerendum, ne tibi contumeliosi existitis videremur? Cognovimus te lupum, vidimus ad oves te tetendisse Domini manus, conspeximus te uno tempore conatum laniare cunctos Domini invocantes nomen. Numquidnam fuerat dignum non pastores, sed mercenarios exhibere nos? Petro dicit beato: *Pasce agnos meos* (Ib. xxi, 16). Et iterum: *Pasce oviculas meas* (Ibid. 17). Et tu veniens lupus vis eos, qui successores existitis inveniantur beato Petro, vicem gerere mercenariorum? eos quos jampriorem per Jeremiam promiserat populo suo dicens: *Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina*: et non dixit: *Dabo vobis Constantium imperatorem, qui vos possit in diaboli vertere prædam* (Jer. iii, 15). Dicat nos male agere, quia sacrilegio tuo resistamus virtute protecti Dei. Videamus quid etiam tempore, quo tyrannus Antiochus persecutor nostræ religionis existit quid fecerint hi, qui meminerant præter Deum neminem timendum. Sed prius est cognosce, quæ ille, cui tu similis es, scripserit; sic etenim poteris intelligere illos Dei servos, quoniam non cupinus inveniri participes, restituisse Antiochi sacrilegio, sicut et nos tibi Deo propitio resistamus. Loquitur sancta scriptura dicens in Machabæorum primo libro: *Et scripsit rex omni regno suo, ut esset universus populus unus, et relinquerent unusquisque legitima sua. Et receperunt omnes gentes secundum verbum regis, et multi ex Israel consenserunt simul cum illis, et polluerunt sabbatum. Et misit rex libros in manu nuntiorum Jerusalem, et civitates Judæ, ut irent post legitima exteræ terræ, et prohibere holocausta, et sacrificium, et libationem de sanctificatione, et contaminare sabbata et dies solemnès, et polluere mercenarius autem fugit: quia conductitius, etc.* Græc. μισθωδὸς, mercenarius, cum Lucif.

^b *Pasce oves meas.* Vers. Ant. utroque in loco.

^c Dixit Lucifer cum disciplina, quo scientiam et doctrinam intellexit. La Cerdà.

^d Quorum. Latin.

^e Vers. Ant. *Rex Antiochus... relinqueret... legem tuam.* Ms. Alex. omittit Antiochus, uti Lucif. Græc. τὰ νόμιμα αὐτοῦ cum Lucif. *Relinqueret* legit etiam hic Sabatierius.

^f Vers. Ant. *Consenserunt... regis Antiochi.* Abest a Græco, Antiochi, uti a Lucif.

^g *Consenserunt servituti ejus, et sacrificaverunt idolis, et coinquinaverunt, etc.* Vers. Ant.

^h *Per manus nuntiorum in Jerusalem, et in omnes... ut sequerentur leges gentium terræ.* Kad.; ms. Geru. convenit omnino cum Lucif.

ⁱ Ita in Græco. Vers. Ant. *Et prohiberent et sacrificia et placationes fieri in templo Dei.* Sabat. legit prohiberent in Lucif.

^j Vers. Ant. *Et prohiberent celebrari sabbatum.* Græc. cum Lucif. in quo contaminarent apud Sabat.

^k *Et polluerunt Sabbat. Et jusit coinquinari sancta.*

sanctificationem, et statuere ^a delubra et idola, et immolare porcinam, et pecora communia, et ^b relinquere filios suos incircumcisos, et polluere animas eorum in omni immunditia et abominatione, ita ut obliviscerentur legem, et mutarent justificationes: et ^c quicumque non fecisset secundum verbum regis moreretur. Secundum ^d omnia verba hæc misit scripta universo regno suo, et fecit consideratores super populum: et ^e mandavit civitatibus Juda immolare per civitatem et civitatem: et congregati sunt multi de populo ad eos ^f omnes dereliquentes ^g legem, et fecerunt mala in terra (I Machab. 1.43, seq.). Et infra (Ib. 57): Et ædificaverunt ^h abominationem desolationis super altare, et in civitatibus Juda in circuitu struxerunt aras; et ⁱ in ostiis domorum, et in plateis incendebant: et ^j libros legis invenerunt, et ^k succenderunt igne conscisos, et apud quem inveniebatur liber testamenti, et si quis consentiebat legi, constitutio ^l regis interficiebat eum. In ^m virtute sua faciebant ad Israel, his qui inveniebantur in omni mense et mense in civitatibus; et quarta ⁿ et vicesima mensis sacrificabant super aram, quæ erat super sanctum populum Israel. Vers. Ant.

^a Statuerent et immolarent. Sabat. Cætera conveniunt cum ms. Germ. Vers. Ant. Et jussit ædificari aras et templum... et immolari carnes suillas, etc.

^b Relinquerent et polluerent, apud Sabat. Græc. fere, ms. Germ. omnino convenit cum Lucif. præter additum patrum suorum. Vers. Ant. Coinquinari animas... in omnibus immundis, et abominationibus... et immutare omnes justificationes Dei.

^c Convenit cum ms. S. Theod. apud Sabat. præter hoc additum regis Antiochi, quod inest etiam Vers. Ant. in qua fecissent, et morerentur.

^d Hæc cum Græco præter misit scripta, in quo ἔγραψε, et ἐπὶ πάντα τὸν λαόν, pro, super populum. Vers. Ant. Scripsit omni... et præposuit principes populo, qui hæc fieri coegerent.

^e Ita etiam Græc. Vers. Ant. Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare.

^f Vers. Ant. Ad eos qui dereliquerant legem Domini... super terram. Vox Domini abest a Græco, ubi ἐν τῇ γῆ, in terra, cum Lucif.

^g Omnis derelinquens. Vatic. cum Græco, πᾶς ὁ ἔγκαταλεπών.

^h Cum Græco, ἀποδόμισαν. Cætera cum ms. Germ. Vers. Ant. Ædificavit rex Antiochus abominandum idolum... Dei, et per universas civitates... ædificaverunt, etc.

ⁱ Cum ms. Germ. Vers. Ant. Ante januas... tura, et sacrificabant.

^j Ita fere in Græco: καὶ τὰ βιβλία τοῦ νόμου ἃ εἶρον ἐνεπίρισαν πυρὶ, κατασχίσαντες. Vers. Ant. Libros legis Dei combusserunt igni, sciindentes eos.

^k Legit Sabat. Secundum edictum regis interficiebat eum, fex Vers. Ant. in qua præterea: et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum. Ms. Germ. cum Lucif. Et siquis consentiebat legi, constitutio regis interficiebat eum.

^l Fere cum Græco. Vers. Ant. Faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur, etc. Sabatierius legit hic: Faciebant hæc populo Israel.

^m Quinta, ms. Germ. quocum in cæteris convenit. Vers. Ant. quinta et vicesima die, et contra altare.

ⁿ Sic cum ms. Germ. in quo interficiebantur. Vers. Ant. Circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum jussum regis Antiochi.

^o Et suspendebant. Latin. cum Vers. Ant.

^p Legit Sabat. A cervicibus per universas domos vo-

per altare: et ^q mulieres quæ circumciderant natos suos, interficiebant secundum præceptum: suspendebant ^r infantes a cervicibus eorum ^p, et in domos eorum, et eos qui circumciderant eos: et ^s multi in Israel obtinuerunt, et confirmati sunt in eis, ut non manducarent communia, et susceperunt mori, ut non polluerentur escis, et ^t non profunarent testamentum sanctum. Et ^u facta est ira magna super Israel nimis in diebus illis. Et (Ibid. 11, 1) ^v surrexit Matathias filius Joannis Simeonis, sacerdos filiorum Joarib ab Jerusalem, et ^w huic filii quinque. Et infra (Ibid. 6): Et viderunt blasphemias ^x quas faciebant in Juda et in Israel, et ^y dixit: Heu me, ut quid istud factus sum videre contritionem populi mei, contritionem sanctæ civitatis, et sederunt illic cum daretur in manu inimicorum sanctificatio ^z in manu exterorum? Et infra (Ibid. 11): Omnis ^{aa} ornatus ejus ablati sunt: ex libera facta est ancilla. Ecce ^{ab} sancta nostra, et speciositas nostra, et gloria nostra desolata est, et polluerunt eam gentes. Ut ^{bb} quid nobis adhuc vita? Et conscidit ^{cc} Matathias et filii ejus vestimenta sua, et percoeperunt: et eos, qui circumciderant illos, trucidabant, ut ^{dd} Vers. Ant. Corrigit Latin. Et domos eorum diripiebant, ut in Græco, et eos, qui circumciderant eos, occiderunt.

^q Fere ut in Græco: καὶ πολλοὶ ἐν Ἰσραὴλ ἐπεταϊώθησαν, καὶ ὠχυρώθησαν ἐν αὐτοῖς τοῦ μὴ φοβεῖσθαι κινὰ: καὶ ἐπίλεξαν ἀποθανεῖν, ἵνα μὴ μανθῶσι τοῖς βρώμασι. Sabat. ita legit in Lucif.: Et multi de populo Israel definierunt apud se, ut non manducarent immunda: et maluerunt mori, quam pollui escis immundis: quæ cum Vers. Ant. conveniunt præter hæc: Et elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari immundis.

^r Cum ms. Germ. in quo additur, et moriebantur. Vers. Ant. Et noluerunt infringere legem Dei sanctam, et trucidati sunt. Sabat. legit profanare pro profanarent.

^s Ita quoque in Græco præter, in diebus illis, quæ verba initium sunt capituli insequeutis. Vers. Ant. Ira magna super populum valde.

^t Eadem in Græco. Vers. Ant. In diebus illis surrexit... filii Simeonis... ex filiis Joarib ab Jerusalem, et conscidit in monte Modin.

^u Ut Græc. καὶ αὐτῶν υἱοὶ πέντε. Vers. Ant. Et habebat filios quinque. Hæc omittit Sabat.

^v Græc. τὰς βλασφημίας τὰς γινόμενας ἐν Ἰουδα. Viderunt, et in Israel cum ms. Germ. Vers. Ant. Hi viderunt mala quæ fiebant in populo Juda et in Jerusalem.

^w Fere cum Græco, καὶ εἶπεν ὁμοίον ἐνατὶ τούτῳ ἐγενήθησαν ἰδεῖν τὸ σύντριμμα τοῦ λαοῦ μου, καὶ τὸ σύντριμμα τῆς... καὶ καθίσει ἐκεῖ ἐν τῷ δοθῆναι, αὐτῶν ἐν χειρὶ ἐχθρῶν. Vers. Ant. Et dixit Matathias: Væ mihi, ut quid natus sum... et sedere illic cum datur in manibus inimicorum? Sabat. legit sic: Ut quid natus sum... et sedere illic cum datur... et in manu, etc.

^x Et sanctificatio. Latin. cum Græco: καὶ τὸ ἔργασμα ἐν χειρὶ ἀλλοτρίων. Vers. Ant. Sancta in manu extraneorum facta sunt.

^y Ita Græc. πᾶς ὁ κόσμος αὐτῆς ἀρρηθῆναι. Ἄντι ἐλευθέρως ἐγένετο εἰς δούλην. Vers. Ant. compositio, et quæ erat libera.

^{aa} Cum ms. Germ. Ecce sancta nostra... gloria nostra... et polluerunt. Cum ms. S. Theod. eam. Vers. Ant. Et ecce... et pulchritudo... et claritas... et coinquaverunt ea.

^{bb} Ita ms. Germ. Vers. Ant. Quo ergo nobis adhuc vivere?

^{cc} Eadem ms. Germ. In Vers. Ant. Et scidit... et operuerunt... et planxerunt valde.

ruerunt se ciliciis, et luctum habuerunt valde. Et ^a venerunt qui erant a rege, et compellebant discessionem in Modiin civitatem ut sacrificarent: et ^b multi Israel accesserunt ad eos. Et Matathias et filii ejus congregati sunt: Et ^c responderunt qui a rege missi fuerant, et aiunt Matathiae dicentes: Princeps et nobilis et magnus es in civitate ista, et confirmatus ^d filiis: nunc ^e accede primus, et fac imperium regis, sicut fecerunt omnes gentes, et viri Juda et qui derelicti sunt in Israel; et eris tu et filii tui amici regis et tu et filii tui gloriamini ^f argento et auro, et muneribus multis. Respondit Matathias voce magna, et dixit: Si ^g omnes gentes quæ in domo regis audiunt eum, ut discedat unusquisque ab officio patrum suorum, et elegerunt in mandata ejus, et ego ^h et filii mei ibimus in testamentum patrum nostrorum. Dominus propitius nobis sit, non ⁱ derelinquemus legem et justificationes: verbum ^j regis non audiemus, non declinabimus officium deservitionis nostræ dextra vel sinistra. Ut ^k cessavi loqui sermones istos, accessit vir Judæus in oculis omnium sacrificare in Modiin secundum præceptum regis: et ^l vidit Matathias, et zelatus est, et contremuerunt renes ejus, et attulit iram secundum judicium: et accurrens ad aram interfecit eum, et ^m virum regis qui cogebat immolare, occidit in illo tempore, et aram destruxit, et æmulatus ⁿ est in lege, sicut fecit Phinees Jambrim filio Salom. Et ^o exclamavit Matathias in civitate voce magna dicens: Omnis æmulus statuens testamentum exeat post me. Et fugit et ipse et filii ejus in montem, et reliquerunt quæcumque habebant in civi-

tate. Quid tale a nobis factum conspexisti, ut digneris dicere: Contumeliam mihi fecit Lucifer? Ille gladio occidit regis ministrum, sed et eum quem viderat de populo suo regis edicto ^p quam Dei temperasse; ego, quia tibi ac tuis verbo resisto et dico, Non derelinquo apostolicam atque evangelicam fidem, sic credo quomodo crediderunt Abraham, Isaac, et Jacob patres nostri; inde apud te reus contumeliarum sum. Si fuisses inter manus Matathiae istius zelantis Deum, aut in manu Phinees, cui testimonium in Numeris apud Moysen perhibet Deus, et alienigenarum more vivere tentares, sine ^q dubio te gladio interficerent, illi te gladio fuerant interfectori: ego, quia verbo animum illum tuum cruore Christianorum madidatum vulnero, reus judiciorum contumeliarum a te. Cur, imperator, non ulcisceris te de me? cur contumelias tuas non digneris defendere, vindicare te de homine mendico? cur non satis agens ^r? non quia nolis, sed quia tibi adhuc non fuerit data potestas ab eo, cujus me esse confidens tibi hæc libera dico voce, quæ quidem juxta tuos nefandos actus prava mihi videantur. Tibi omnibusque divitiis regni tui, patri ^s quoque tuo renuntiasse nos cum videris, et a fide nullo pacto recessuros, pollicitus ^t inspexeris, multum misereri ^u nos scias, quod cum ore gladii soles displicentes tibi devorare, nobis ^v parcas. Credo ^x pietatis causa, et possumus istud sentire de tua lenitate. Nullum etenim te interfecisse, ex ^y nimia tua benignitate potui colligere. Dicis, superbus est. Unde tibi superbus esse

^a Ita in Græco. Vers. Ant. Venerunt illuc, qui missi erant a rege Antiocho, ut cogere eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, et accendere tura, et a lege Dei discedere.

^b Fere cum ms. Germ. Vers. Ant. Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos: sed... constanter steterunt.

^c Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Matathiae: Princeps et clarissimus... in hac civitate, et ornatus filiis et fratribus. Vers. Ant. Dicentes... et nobilis cum Græco; responderunt cum ms. Germ.

^d Confirmatus filiis, et fratribus. Vatic. cum Græco.

^e Vers. Ant. Ergo accede prior... jussus... remanserunt in Jerusalem, et eris... inter amicos regis, et amplificatos auro et argento.

^f Pro gloriabimini. Til. sed mendum inest foriasso in edit. quod Gallandius etiam corrigit ad Græc. δοξασησθε.

^g Ut in Græco: Πάντα τὰ ἔδωκ, τὰ ἐν οἴκῳ τῆς βασιλείας, ἀκούουσιν αὐτοῦ. Vers. Ant. Et respondit... Et si omnes gentes regi Antiocho obediunt... a servitute legis patrum suorum et consentiat mandatis ejus. Sabat. legit in Lucif. Quæ in domo regis sunt... et consentiant mandatis ejus.

^h Cum ms. Germ. præter in testamento, et additum et fratres mei. Vers. Ant. Ego et filii mei et fratres mei obediemus legi etc.

ⁱ Vers. Ant. Non est nobis utile relinquere legem et justitias Dei.

^j Τὸν λόγον Græc. in Compl. Vers. Ant. Non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamvis altera via. Δεξιὰν ἢ ἀριστεράν. Græc. cum Lucif.

^k Eadem ms. Germ. præter ante oculis, et super aram in Modiin. Vers. Ant. Et ut..., verba hæc... quidam Judæus... idolis super aram in civitate Modin...

jussus, etc.

^l Sic etiam in Græco. Vers. Ant. Et vidit... et doluit... et accensus est furor ejus secundum judicium legis, et insiliens trucidavit eum super aram.

^m Omnino cum Græco. Vers. Ant. Sed et virum, quem rex Antiochus miserat... in ipso tempore.

ⁿ Vers. Ant. Et zelatus est legem.... Zamri filio Salomi.

^o Congruit penitus cum ms. Germ. Vers. Ant. Omnis qui zelum habet legis, statuens.... Et fugit ipse... in montes, etc.

^p Subaudiendum magis, vel potius, et hoc modo sæpe loquitur. Til.

^q Sine dubio etc. Prius membrum a dormitante librario efformatum equidem puto. Galland. Videtur certe redundare.

^r Cur non sis agens. Gall. minus recte; intellige potius, cur non es satagens, id est, hac in re sollicitus.

^s Id est diabolo.

^t Publicitus. Latin. qui sensum conjungit cum verbo recessuros, et probatur a Gallandio: sed aliter: Tu pollicitus divitias, et dignitates inspexeris, nos non recessuros a fide promissis tuis allectos. Vide, quæ animadvertimus in lib. Moriendum esse pro filio Dei.

^u Mirari. Latin. sed recte misereri, id est, super nos ipsos, qui pro Christo non interficimur.

^v Nobis tamen. Vatic.

^x Hæc ad lenitatem illam, et philosophicam patientiam referri possunt, quam Constantius affectabat, vir cæteroquin sævissimus, quique Arianorum suorum consilio ideo martyrii consummati gloriam Lucifero denegavit, quia se ejusdem cupidum esse valde præsefererat. Vide Baron. ad an. 356, n. 68, 80.

^y Εὐπειρώως dicta. De cædibus a Constantio patris, absque religionis causa, leges plura in Amamiano Mrcellino.

videor? nempe quia audis a me ea te gerere, quæ semper fecerint hostes Dei religionis. Est officii mei, ut hæc ingeram tibi hæretico. Aut non es hæreticus? Si autem hæreticus es, cur me incusas, quod a eum sim tibi injuriosus, qui id facio te contra, quod me voluerit facere Deus? Loquitur sapientissimus propheta Jeremias dixisse ad se Deum: *Et tu accinge lumbos tuos, et surge, et dic omnia quæcumque mandavi tibi, et ne timeas a facie eorum, nec formides in conspectu eorum* (Jer. 1, 17). Cum hæc ita sint, et nos urgeat necessitas officii nobis a Deo impositi, ut vobis agentibus dicamus, quæcumque vobis dici jusserit Deus, superest aut ut obedias Dei mandatis, conventus a me ipsius clementiæ servo ac sacerdote, aut probes de Scripturis sacris, fortassis quia rex sis, quod enim non liceat mihi te in nomine Domini convenire ut temet corrigas. Si probare non potes mihi prohibitum, sed invenire magis incipies mihi præceptum, ut te arguam, et increpem, et exhorter, et deprecet, et admoneam, atque provocem ad Deo placendum, cur me dicis tibi facere contumeliam? Eo etenim usque nobis antistitibus quis dedit potestatem ad vos nobis commissos increpandos, docendos, ut dixerit: *Ne timeas a facie eorum, ne formides in conspectu eorum. Ecce posui te in hodierna die sicut civitatem firmatam, et sicut murum æreum, firmum, omnibus regibus Juda, et principibus ejus, et plebi terræ: et pugnabunt ad te, et non poterunt adversum te, quia ego tecum sum, ut liberem te, dicit Dominus.* Quæ sunt quæ dicebat Jeremias regibus Juda, et principibus ejus, et plebibus terræ? nempe hæc quia dereliquerunt Dominum, et immolaverunt diis alienis. Hæc et tu fecisti ac facis: dereliquisti apostolicam atque evangelicam fidem, suscepisti hæresim Arianam, et cogis omnes idololatrias fieri Dei servos: quia hæc aude, vocas superbos saluti tuæ cupientes consultum. Dicit Deus Jeremias: *Et tu accinge lumbos tuos, et exsurge, et dic omnia quæcumque dico tibi. Ne timeas a facie eorum, nec formides in conspectu eorum* (Ibid.). Ea Constantius imperator indignaris cur tibi erranti dicamus: *Redi ad viam salutiferam, derelinque errorem per Arium instinctu diaboli inventum?* Deus se solum timendum mandat; præter se esse neminem formidandum præcepit; et tu ea statuisti implenda, quæ

Domini auferant metum, et te faciant formidandum? Deus dicit Jeremias: *Ecce posui te in hodierna die sicut civitatem firmam, et sicut murum æreum, firmum, omnibus regibus Juda, et principibus ejus, et plebi terræ: et pugnabunt ad te, et non poterunt adversum te, quia ego tecum sum, ut liberem te, dicit Dominus* (Ibid. 18); et te existimas te timeri posse a quoquam servorum Dei? Cur me dicis arrogantem, superbum? cur contumeliosum vocas? nempe qui te repererim operibus tuis esse unum ex illis de quibus beatus Joannes: *Audistis quoniam antichristus venit? nunc autem antichristi multi sunt* (I Joan. 2, 18). Sic nos injuriarum reos designas, tanquam primi restiterimus ne idololatriam tuam in Dei introduceres Ecclesiam. Legisti in Machabæorum libro primo: *Et dicit vir proximo suo: Si omnes foecerimus sicut et fratres nostri fecerunt, et non pugnaverimus adversum gentes pro anima nostra, et justificationibus nostris, nunc citius disperdent nos a terra. Et cogitaverunt in die illa dicentes: Quis homo, quicumque venerit ad nos in bellum die sabbatorum, pugnemus adversum eum, et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in oculis. Tunc congregati sunt ad eos conventus fortis in viribus ab Israel, omni voluntarius in lege, et omnes qui fugiebant a malis ad eos, et facti sunt illis in firmamentum, et constituerunt virtutem, et percusserunt peccatores in tra sua, et viros iniquos in indignatione, et castori fuerunt ad nationes, ut se liberarent, et circumciderunt Matthias et amici ejus, et destruxerunt aras, et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel in fortitudine, et persecuti sunt filios superbiæ, et prosperavit opus in manu eorum, et obtinuerunt legem de manibus gentium et regum, et non dederunt cornu peccatori* (I Mach. 11, 40, seq.). Quid sequere dignatur venenis Arii sauciata mena tua? Quid poterit exrogitari contra hanc nostram defensionem morsibus serpentis concisum cor tuum? Illos cum illa advertis egisse; nobis quiescendum fuerat ore tuo prolatis blasphemias ad populum nobis divinitus commissum sauciandum? *Et circumcivit, inquit, Matthias et amici ejus* (Ib. 45), et destruxerunt aras, et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel in fortitudine, et persecuti sunt filios superbiæ, et prosperavit opus in manu eorum, et obti-

^a Multis in locis illud enim redundat, ut apud Græcos particula δὲ, sed apud Latinos sensum facit obscuriorem; et sa-pissime ita loquitur. Til.

^b Nec habet supra, et paulo infra pro ne.

^c Apud Sabat. contra te.

^d Paulo superius idem Lucifer: *Surge, et dic omnia quæcumque mandavi tibi: et ne timeas, etc.*

^e Firmatum habet idem supra.

^f Quod... sit venturum, nunc Antichristi multi facti sunt. Vers. Ant.

^g Ita Græc. in ms. Alex. ὄπισθ' τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Vers. Ant. Pro animabus nostris.

^h In bello. Vers. Ant.

ⁱ Sahatierius legit in Lucifero hic, contra eos exercitus fortes: et in lib. de non conv. cum hæret. conventus fortes. Vide etiam quæ notavimus pag. 15 (hic col. 778 not. 1).

^j Additur in Hb. de non conv. cum hæret. et in Vers. Ant. Additi sunt ad eos. Sabat. legit hic adversus eos.

^k Vide supra pag. 15 (col. 779, lin 3 et not. e), ubi Lucifer ipse delet in.

^l Vide ibid. (lin. 6 et not. b) ubi circumcivit pro circumcivit.

^m Cum Græco. Vers. Ant. præpositis duobus punctulis, et in fortitudine.

ⁿ Prosperavit cum ms. Germ. in manu eorum, cum eodem et Græco. In manus habet Lucifer supra pag. 15 (col. 779). ubi vide n. 4 (not. e).

^o Cor habet ibidem Lucifer pro coram. Vide n. 5.

^p Cum Latin. venenis subjicimus pro venisse, ut antea legebatur.

^q ExcoGITare. Id.

nuerunt legem de manibus gentium et regum, et non A dederunt cornu peccatori. Cum illi, hæc qui ita egerint, fuerint facti Deo amantissimi, nos tibi adulando, tecumque in tuo currendo scelere, fuerat dignum, ut tu es, efficeramur Deo inimicissimi? Si nos tibi hinc videmur injuriosi, quia idololatricam tuam suscipere nequiverimus, des unum, quæso, qui pepercerit ex Dei cultoribus adversariis ejus religionis. In secundo libro Esdræ, contradicentibus, ne domum, et templum, et civitatem in Hierosolymis Domino instaurarent, Deus, inquit, cæli ipse prosperavit nobis, et nos servi ejus surgemus et ædificabimus, vobis autem non est ^a portio, neque mentio in Jerusalem (II Esd. II, 20). Et infra dicentibus adversariis: Numquid sacrificabunt? an manducabunt in loco suo? nonne ascendet vulpes, et demoliet ^b muros lapidum eorum (Ibid. IV, 3)? Et hæc dicit ad Deum servus ejus Esdra: Exaudi ^c, Deus noster, quia facti sumus contemptibiles, et converte consilia ipsorum in capita ipsorum, et da illos ut sint in derisum, et in terra captivitatis; et ne operias iniquitatem ipsorum, et peccata eorum a facia tua non deleantur (Ibid. 4). Quid tale nos circa te locuti sumus? est testis quem oravit Esdras, quemque et ego oro, et omnis per totum mundum constituta ejus orat beate ecclesia, mea circa te hæc esse vota, ut corrigas errores, sisque unus ex nobis. Conspecte interea quomodo Dei homines neque adversarios timerunt, neque contra inimicos Dei domus precem fundendo desiverint, ut videlicet vires Dei religionis adversariorum fuissent deductæ ad nihilum. Sic etenim etiam C sanctissimus Moyses dicit in cantico Exodi ad Deum: Decidat ^d super eos timor et tremor magnitudinis brachii tui; fiant tamquam lapides donec transeat populus tuus hic quem acquisisti (Ex. xv, 16). Talia illi ad Deum verba fecerunt ^e sibi traditis: nos quia tibi dicimus, Aut convertere ad Deum, aut ^f habe certum quod Deus ad nihilum sit deducturus omnem inanem superbiam tuam, videmur tibi petulantibus. Conspice adhuc quid fecerit Matathias sanctissimus ille vir devotus Deo post tam illustria illa quæ egerit, quæ etiam in fine exitus sui dixerit ad filios, et vide an recto contra te ordine Dei hæc agamus sacerdotes. Loquitur Scriptura sancta dicens: Appropiaverunt ^g dies Matathie moriendi, et dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, et castigatio, et tempus ever-

stonis, et ira indignationis: nunc, filii, æmuli estote legis, et date animas vestras ad testamentum patrum nostrorum, et mementote operum patrum, quæ fecerunt in ^h sæculis suis, et accipietis gloriam magnam, et nomen æternum. Abraham nonne in tentatione inventus est fidei, et reputatum est ei ad justitiam? Joseph in tempore angustie sue custodivit mandatum, et factus est dominus Egypti. Phinees pater noster in ⁱ zelando solum accepit testamentum sacerdotii æterni. Jesus dum ^j implet verbum, factus est dux in Israel. Chaleb dum testificatur in Ecclesia, accepit hæreditatem. David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. Helias dum zelat solum legis, raptus ^k est ad cælum. Ananias, Azarias, et Misahel credentes liberati sunt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Et ita cogitate per generationem et generationem, quia omnes qui sperant in eum non infirmabuntur ^l. Et a verbis viri peccatoris non timueritis, quia gloria ejus in ^m stercore, et vermes: hodie extollitur, cras non invenietur, quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus peribit ⁿ. Filii, confortamini, et ^o prævalete in lege, quia in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simeon frater vester, scio quod vir consilii est; illum audite ^p, ipse vobis pater erit. Et Judas Machabæus fortis viribus a juventute sua, sit vobis principalis ^q militiæ, et expugnabit bellum; et adducetis ad vos omnes factores legis et vindicate vindictam populi vestri, retribuente retributionem gentibus, et intenditis in præceptum legis (I Mach. II, 49, seq.). Quando itaque videas talia præcepta dedisse filiis, et ea mandasse fieri quem etiam fecerit ipse, cum doceat sic patriarchas, prophetas et cunctos justos Deo placuisse, quid nos, tu tenebrose, ne tibi contumaces videremur, volueras facere? Cessissemusne tibi mortuo vivi, Dei servi satelliti diaboli? cum cernas istum Matathiam dicere ad filios: Et ita cogitate per generationem et generationem, quia omnes qui sperant in eum non infirmabuntur. Et a verbis viri peccatoris non timueritis, quia gloria ejus in stercore ^r, et vermes: hodie extollitur, et cras non invenietur, quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus peribit (Ibid. 64). Ne tibi injuriosi videamur, parcamus tibi Dei domum destruenti, tibi qui hodie sis, et cras eris in vermes et stercore, et hanc trahamus apud Deum offensam, quo tecum mereamur redigi D ad nihilum. Cognosco post hæc, quid etiam filii

^a Apud Sabat. Non est portio, fas neque mentio.

^b Ubi demoliet, quod non est in usu, pro demolietur dicit, id est, destruet ac diripiet muros lapideos civitatis eorum. Til.

^c Exaudi nos, legit Sabaticrius.

^d Hæc cum ms. Germ. Vers. Ant. Cecidit... magnitudine... lapis, donec pertranseat populus tuus, Domine, usquedum... tuus, Domine, hunc quem acquisisti.

^e Pro sibi traditis. Galland.

^f Pro certo scias, sis certus, quod Deus ad nihilum tuam reducet superbiam. Til.

^g Vers. Ant. Appropinquaverunt... nunc ergo, o filii æmulatores... pro testamento patrum vestrorum.

^h Cum ms. Germ. Vers. ant. In generationibus suis.

ⁱ Cum eod. Vers. Ant. Zelando zelum Dei.

^j Dum implevit. Vers. Ant.

^k Recaptus est in cælum. Ead.

^l Cum Græco. Vers. Ant. Infirmitur.

^m Fere cum Græco, εἰς σπέρμα, καὶ σπέρμα. Vers. Ant. Stercus et vermis est. Multus legorem in Lucif. stercore cum Galland. Sabat. legit, Ne timueritis... et vermis.

ⁿ Ita ms. Germ. Vers. Ant. Et cras... perit. Et cras habet idem Lucifer paulo infra.

^o Ita in eod. ms. Vers. Ant. Vos ergo... et viriliter agite.

^p Vers. Ant. Ipsum audite semper, et ipse, etc. Lucifer cum ms. Germ.

^q Vers. Ant. Princeps militiæ, et ipse agit bellum populi.

^r Stercore ejus. Vatic.

Matathia istius religiosissimi fecerint, si timuerint A
 concarnificis tui manum, si exercitum illius ante
 oculos habuerint, et non Dominum nostrum, quem
 omnia potentem, ut nos credimus, credentes contra
 hostem omnibus suis viribus semet erexerint. Et
 surrexit Judas qui vocabatur Machabæus filius ejus^a
 pro eo : et adjuvabant eum omnes fratres ejus, et
 universi qui se conjunxerant patri ejus ; et præliabatur
 b prælium Israel cum lætitia : et dilatauit gloriam po-
 pulo suo, et c induit se lorica sicut gigas, et succinxit
 vasa bellica sua, et prælia constituit, protegens castra
 gladio : et similis factus est leoni in operibus suis, et
 sicut catulus leonis rugiens in^d venationem : et persecu-
 tatus est iniquos, et persecutus e, et hos qui pertur-
 babant populum suum, succendit : et f subducti sunt
 iniqui præ timore ejus, et omnes operarii iniquitatis
 conturbati sunt, et prospera facta est salus in manu
 ejus. Et exacerbabat reges multos, et delectabat e Jacob
 in operibus suis, et usque in sæcula memoria ejus in
 benedictione : et perambulavit in^h civitatibus Juda,
 et disperdidit impios omnes ex ea, et avertit iram ab
 Israel : et nominatus est usque ad novissimum terræ,
 et congregavit pereuntes (Ib. III, 4, seq.). Illi talizelo ac-
 censi contra Dei domus fecerunt inimicos ; nobis te
 contra non fuerat surgendum, ne dicti fuissetus pe-
 tulantes ? Sed bene me petulantem diceres, si non
 recte contempissemus sacrilegum edictum tuum i.
 Respice etenim comperidi tui quid præceperint
 duces Judæorum apostolis, et contra quid fecerit
 beatorum chorus apostolorum, et invenies nos non
 esse petulantes, sed et tibi et nobis consultum esse
 cupientes. Petrus autem et Joannes ascendebant in
 templum ad horam orationis nonam. Et quidam vir
 claudus ex utero matris suæ portabatur j, quem quo-

^a Ejus delere videtur Sabatier.

^b Præliabantur. Vers. Ant.

^c Hæc omnino ex Græco usque gladio, quod habet ἐν ῥομφαίᾳ, in gladio. Vers. Ant. Lorica.... succinxit se arma bellica sua in præliis, et protegebat castra gladio suo.

^d Ex Græco. Vers. Ant. Similis (sine et)..... in venatione.

^e Idem ex Græco : ἔπεινον, καὶ τοὺς ταρασσόντας τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐπλόγησε. Vers. Ant. Iniquos, persecutans eos, et qui conturbabant.... eos succendit flammis.

^f Conveniunt hæc cum ms. Germ. præter iniqui, in quo inimici, Græc. ἄνομοι. Vers. Ant. Et repulsi sunt inimici ejus.... et directa est salus etc.

^g Cum ms. Germ. Vers. Ant. Lætificabat, ... et in sæculum. Sabatierius addit erit in Lucif.

^h Ἐν πόλεσιν Ἰουδα. Græc. Cætera cum ms. Germ. Vers. Ant. Civitates Juda, et perdidit impios ex eis. Sabat. quoque legit in Lucif. civitates Juda.

ⁱ De quo plura in vita Lucif. et in lib. de non conveniendo cum hæreticis.

^j Vers. Ant. Constitutus portabatur.

^k Qui.... incipientes introire.... eleemosynam accipere ab eis. Vers. Ant. Accipere deest in Græc. quibusdam, ut in Lucif.

^l Cum Græco, ἀρτίσας, et βλέψον, aspice. Vers. Ant. Intuens.... in eum.... Respice in nobis. Sabat. legit, Aspice nos.

^m Ὁ δὲ, Græc. Vers. ant. Qui respexit eos.

ⁿ Vers. Ant. Dixit autem Petrus... non est mihi... quod autem habeo.

tidie ponebant ad januam templi quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. Hic^k cum vidisset Petrum et Joannem introeuntes in templum, rogabat eleemosynam. Intendens^l autem illum Petrus cum Joanne dixit : Aspice in nos. At^m ille respexit in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. Aitⁿ autem illi Petrus : Argentum et aurum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do : In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula. Et^o apprehensa dextra manu ejus erexit eum, confestimque confirmati sunt pedes ejus et plantæ, et exsiliens stetit et ambulabat^p, et intravit cum illis in templum ambulans ac saliens, laudans Deum. Et vidit eum omnis populus ambulante et laudantem Deum, et cognoscebant^q quia ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad speciosam^r portam templi, et repleti sunt pavore et admiratione in eo quod acciderat ei (Act. III, 4, seq.). Et infra (Ib. IV, 1) : Loquentibus autem illis ad populum hæc verba, insurrexerunt^s sacerdotes et pontifex templi, et Sadducæi, dolentes^u quod docerent plebem, et annuntiantes in Jesum resurrectionem mortuorum, et injecerunt in eos manus, et posuerunt in custodia^v. Et infra (Ib. 13) : Videntes Petri^w constantiam et Joannis, et comperto quod homines imperiti sint et sine literis mirabantur : cognoscentes etiam illos, quia cum Jesu erant : hominem etiam videntes cum ipsis stantem qui curatus erat, nihil^x poterant contradicere. Cum^y jussissent autem illos foras extra concilium discedere, conferebant ad invicem, dicentes : Quid faciemus hominibus his ? Nam quia notum factum est signum per ipsos omnibus habitantibus Jerusalem, manifestum est, et non possumus negare : sed ne amplius innotescant^z in populum verba hæc, comminamur illis ne amplius loquantur in nomine hoc ulli hominum. Con-

^o Apprehensa manu ejus dextera, cum Cod. reg. Vers. Ant. Et apprehendens eum dextera manu, elevavit : confestim autem confirmati sunt ejus gressi et plantæ.

^p Vers. Ant. Ambulabat gaudens : et introitit una... et exsiliens et collaudans Deum. Gaudens abest a Græco, ut a Lucifero.

^q Vers. Ant. Cognoscebant autem eum, quoniam hic erat.... repleti sunt stupore.... quod attigit ei.

^r Adstiterunt eis sacerdotes et præpositus templi. Ead.

^s Cum Græco dolentes, διαπρονόημοι, et annuntiantes, καταγγέλλειν. Vers. Ant. Indignantur propter quod docerent ei populum, et prædicarent.

^t Græc. ἐθέντο εἰς τήρησιν. Vers. Ant. Et injiciebant eis.... eos in custodiam in crastinum.

^u Cum ms. reg. Vers. Ant. Fiduciam.... et comperti quoniam.... inlitterati essent, et privati... cognoscebant autem eos etc.

^v Ex Græco, οὐδὲν εἶχον. Vers. Ant. Qui sanatus fuerat, nihil habebant cont. In Lucif. fuerat legit Sabat.

^w Vers. Ant. Jubentes autem eos foras consilii abire, conferebant invicem. Græc. ἔβω τοῦ συνδρόμου, et κρῖς ἀλλήλους, cum Lucif.

^x Vers. Ant. Istis ? quoniam quidem.... per eos... manifestum, et non etc. Ms. reg. cum Lucif. manifestum est.

^y Vers. Ant. Sed ut ne amplius serpent in plebem verba ista, minis minemur eis, ne ultra.... nomine isto.

sentientibus ^a autem omnibus, accersientes eos, præceperunt illis ne omnino loquerentur neque docerent in nomine Jesu. Respondentes autem Petrus et Joannes dixerunt ^b : Si justum est coram Deo vos audire potius quam Deum, judicate; non enim possumus nos quæ ^c vidimus et audivimus, non loqui. At illi comminantes ^d dimiserunt eos, non inveniētes quomodo punirent eos propter populum. Omnes enim honorificabant Deum in facto. Annorum erat plus quadraginta homo, in quo factum est signum ^e sanitatis. Dimissi ^f autem venerunt ad suos, et retulerunt quanta ad illos principes sacerdotum et seniores dixerunt. At illi cum audissent, uno animo levaverunt vocem ad Dominum et dixerunt : Domine tu Deus qui fecisti cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, qui per Spiritum sanctum, et os patris nostri David ^g pueri tui dixisti ^h : Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? adstiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus? Convenerunt enim vere in hac civitate adversus ⁱ sanctum Filium tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis ^j Israel, facere quæ ^k manus tua et consilium præfinit. Et nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, dum ^l extendis manus ad sanitates, ac signa et prodigia faciēda per nomen sancti filii tui Jesu. Et cum ^m orassent, motus est locus in quo erant congregati, et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum omni fiducia. Si collegisti jam, cuncta cur hæc protulerimus, si imbibisti omne penitus præscriptionis nostræ desiderium, dicere audebis ulterius nos esse petulantes? quandoquidem videas nec apostolos beatos temperasse duobus Judæorum, nec minis succubuisse eorum, sed magis intrepide semper duxisse ad effectum, sibi delegatum totidem etiam Dei populum non solum non fuisse perterritum com-

minationibus incredulorum, sed etiam fuisse obsecratum, ut fiduciam loquendi, constantiamque defendendi veritatem fasset apostolis suis dignatus tribuere Deus. Si igitur hoc et ab apostolis factum est beatis et populis Deo dicatis, et non sunt neque contumaces neque petulantes dicti a Deo, quod resisterint inimicis ejus, quomodo nos dicimur a te superbi, petulantes, contumeliosi, qui, licet peccatores, tamen sanctam teneamus fidem apostolorum, atque illorum populorum, qui credentes fuerant in unicum Dei Filium? cum apostolis idcirco superbi, quia vocem tuam apostata, quia terrores tuos sacrilegi Christi milites ducamus pro nihilo, qui Dei Filium, verum Dei prædicemus Filium, sicut prædicaverint beatissimi apostoli. Sic nos tibi protervi, petulantes, superbi videmur, ut Judæis videbantur sanctissimi apostoli, quibus, si hodie fuissent in corporibus, potueras hæc dicere quæ dignaris dicere ad nos. Invenimus etenim semper præceptum eis ore comblasphemorum tuorum Scribarum, Phariseorum, principum, atque pontificis Judæorum, ne docerent, ne prædicarent unicum Dei Filium; tamen quid illi fecerint, accipe adhuc quæ scripta sunt, ne forte possit tenebris saginatum cor ^o tuum ad videndam adduci veritatem : Per manus apostolorum fiebant signa, et prodigia multa in ^p plebe : et erant uno animo omnes in porticu Salomonis ; ceterorum autem nemo audebat ad ^q illos accedere, sed magnificabat illos plebs : magisque ^r addebantur credentes Domino multitudo virorum ac mulierum, ita ut in plateis ejicerent infirmos ^s, et imponerent in lectulis et grabatis, ut veniente Petro vel umbra inumbraret aliquem eorum : et liberabantur ab infirmitate sua. Concurrebat ^t autem multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, portantes infirmos. et eos qui a spiritibus immundis vexabantur, et omnes sanabantur. Exurgens ^u autem princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant hæresis

^a Consentientibus autem omnibus, et præceperunt illis, cum ms. Cantabrig. Hæc desunt Vers. Ant. quæ habet. Et accersientes eos præceperunt omnino ut non loqui.
^b Vers. Ant. Dixerunt ad eos : Si hoc vobis justum videtur ante conspectum Dei, vobis magis obaudire, etc.
^c Ea, quæ Vers. Ant. Ea deest et in Cantabrig. ms.
^d At illi autem administrantes... nihil inveniētes... punirent eos, timentes populum... glorabant... in facto isto. Vers. Ant. Græc. cum Lucif. διὰ τὸν λαόν, absque timentes, et ἐπὶ τῷ γερουσίῃ, absque isto.
^e Signum hoc. Vers. Ant. Hoc abest etiam ab Iren. lib. III. c. 12.
^f Omnino cum ms. Cantabrig. Vers. Ant. Illi autem, ... et annuntiaverunt... ad eos, etc.
^g Ferme cum eod. p. æter unanimiter... ad Deum... tu es Deus. Vers. Ant. Qui cum... unanimiter sustulerunt vocem suam ad Deum... tu Deus fecisti... in illis sunt. Sabot. legit audivissent pro audissent.
^h Ut Iren. lib. III. c. 12. Vers. Ant. Dicens : ut quid.
ⁱ Ut idem ibi. Super. Vers. Ant.
^j Populo. Vers. Ant.
^k Quanta... consilium tuum præfinit fieri... super minas. Eadem.
^l In eo quod manum tuam extendes in sanitatem,

et signa, et prodigia fieri... pueri tui. Ead.
^m Et precatis eis... cum fiducia omni volenti credere. Ead.
ⁿ An forte. Galland.
^o Cor tuum aliquando. Vatic.
^p Vers. Ant. In populo... unanimiter... in templo congregati, in portico. Sabat. legit cum Vers. Ant. Per manus autem...
^q Conjungere eis... eos plebs. Vers. Ant.
^r Magis autem adjiciebantur... virorum quoque et mul. Ead. Magisque. In Ms. Cantabr. Sabatierius legit. in Lucif. Magisqueangebatur credentium in Domino etc.
^s Vers. Ant. Ægrotos, et ponerent ante eos... vel umbra ejus obumbraret alicui... et liberarentur ab omni valetudine, quam habebant. Græc. ἡ σκιά simpliciter, ut Lucif. Sabatierius legit ponerent, et obumbraret.
^t Cum Græco, συνίπχετο δὲ. Cum Ms. Cantabrig. Et quæ vexabantur ab spiritibus immundis. Vers. Ant. Quomobrem concurrebat et multitudo conjungarum... in Jerusalem, affeentes secum... et veratos a spiritibus immundis, qui curabantur universi.
^u Vers. Ant. Et hæc videns (quæ absunt etiam in Ms. Cantabr.)... cum eo consultata hæresis... repleti sunt zelo.

Sadducæorum, repleti sunt invidia, et injecerunt manus a apostolis, et posuerunt illos in custodiam. Angelus autem Domini aperuit b januas carceris, et eduxit illos, dicens : Ite, et stantes in templo loquimini omnia c verba vitæ hujus. Cum d hæc itaque audissent, introierunt sub luce in templum, et docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnem congregationem f sanctorum Israel, et miserunt in carcerem ut eos adducerent. Venerunt e autem ministri, et non invenerunt illos in carcere, et regressi renuntiaverunt dicentes : Quoniam f carcerem quidem clausum invenimus in omni diligentia, et custodes stantes in janua : cum aperuissemus autem, neminem intus invenimus. Ut autem audierunt hos g sermones principes et pontifex sacerdotum, hæsitabant de illis, quid illud esset. Adveniens autem quidam renuntiavit illis, dicens h : Ecce viri quos posuistis in custodia, in templo sunt stantes et docentes populum. Tunc abiit princeps i cum ministris et adduxit illos, non cum vi : timebant etenim populum ne lapidarentur. Cum autem adduxissent eos, statuerunt j eos in concilium : et interrogavit eos sacerdos dicens : Denuntiatione k denuntiamus vobis ne doceretis in hoc nomine, et ecce reptestis Jerusalem doctrina vestra, et vultis inducere super nos sanguinem hominis illius. Respondens autem Petrus et apostoli dicentes l : Utrum obedire oportet Deo an hominibus

(Ibid. v. 19)? Si igitur Deo est obediendum et non hominibus, cur nos contumaces, cur nos injuriosos vocas, quos videas Dei obedire præceptis? Audientes m autem hæc fremebant, dicit scriptura (Ibid. 23), et cogitabant eos occidere. Ita et tu retines nos in custodias, minitans interficere, quia sis eo obsessus spiritu, quo capti detinebantur Judæi atque detinebantur. Si non eo captus humano spiritu detineris, cur nos prohibes confiteri ac prædicare unicum Dei Filium? Angelus Dei producit apostolos ex Judæorum contempserunt tuorum n carcere : Ite, o docete in templo verba vitæ hujus (Ibid. 20) : et tu tollens sacerdotes de ecclesia Dei in carcerem conjiciendos putasti, ne prædicarem verbum vitæ. Interea oro te respondeas, quid p sit inter te et consocium q tuum, quem visuo ordine Sirmienses r vocant Photinum? Quid intersit, quid distet rogaris distinguas. Ecce si tunc dixerint ad apostolos principes et pontifex et omne concilium Judæorum, Vultis inducere s super nos sanguinem hominis illius (Ibid. 23) ; etiam Photinus hominem tantum profiteretur Dei Filium, dicit t illum non fuisse ante beatam Mariam : tua quoque hæc est confessio, quod enim ante omnia quidem, hoc est, ante coelos, terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, Dei sit Filius, sed quod constitit ex nihilo, sed quod creatura sit. Quid interesse arbitraris inter te et Paulum u Samosat-

a Manus suas in Apostolos... eos in custodia publica. Vers. Ant. Suas deest in Mss. quibusdam Græc.
 b Per noctem aperuit ostia cumque eduxisset eos, dixit. Vers. Ant.
 c Loquimini plebi, Ead. Ad populum. V. tic.
 d Græc. ἀκούσαντες δὲ, Vers. Ant. Exeuntes autem de carcere dituculo in templo et omnes seniores filiorum ... adducere eos. Sabatierius legit : Ad carcerem ut adducerentur.
 e Vers. Ant. Ministri autem advenientes eos in carcerem reversi autem pronuntiaverunt. Græc. ἀπήγγελλον cum Lucif.
 f Ex Græco : ὅτι τὸ μετὰ δεσμοφύλιον εἶρομαι καὶ ἀσφαλῆ. Vers. Ant. Cum omni diligentia ad ostium ; aperientes autem, etc.
 g Cum Græco, τοὺς λόγους. Cum Ms. Cassabr. hæsitabant. Vers. Ant. Verba hæc sacerdotes, et magistratus templi, et principes sacerdotum mirari ceperunt et confundebantur mente de his, quidnam vultesse hoc. Sabat. legit hic in Lucif. Magisterque templi et principes sacerdotum.
 h Ut in Græco λέγου. Vers. Ant. Nuntiamus eis, quia ecce in carcere plebem.
 i Vers. Ant. Magistratus in templo, Græc. στρατηγὸς simpliciter.
 j Vers. Ant. Stauerunt in concilio, et princeps sacerdotum.
 k Ita Græc. παραγγελία παραγγελάμεν. Sabat. legit in Lucif. ut in Vulgata ; Præcipiendo præcepimus. Vers. Ant. Nonne præcipiendo præcepimus ne doceatis doctrinam vestram hominis hujus. Interrogatio ostendit in Mss. quibusdam, ut in Lucif.
 l Vers. Ant. Dixerunt : Obedire oportet Deo magis etc.
 m Vers. Ant. At illi quidientes hæc dissecantur interficere.
 n Ut in, et Ariani qui, qui hæresi sua Judæismum profiterentur, negantes Jesu Christi divinitatem.
 o Vide paulo superius eadem verba, quæ hic aliquantum immutata.

r Nihil re vera, quod ad ipsam hæresis substantiam, Ariani a Photinians discrepabant : Photinus tamen Christum Dei Filium ita purum fuisse hominem docuit, ut tunc primum existerit, cum in utero Virginis conceptus fuit ; Ariani vero ante creaturas omnes creatum fuisse prædicabant. In Concilio tamen Sirmiensi an. 358. juxta Petavium damnatus fuit ab ipsis Arianiis hanc quidem ob causam specie tenus ; sed re quidem vera, cum Constantius, uti Baronius ad an. 337. animadvertit, Photino non esset impietate eorumque, ut se ipsum Catholicorumque, et hæreticis adversarium ostentaret, tamquam in scena ludum, Photinum adduxit in medium, et contra eum Episcopus Arianius ; in edita vera Fidei formula, quæ prima est Sirmiensis, quæque vocem, et similitudinem, et imaginis omiserunt, Filium Deum de Deo esse affirmantes, prolatum anathemate contra eos, qui dicerent, ex non existentibus, qui ex altera hypostasi esse Verbum, vel fuisse tempus aliquando, cum non esset ; quæ tamen omnia callide ad decipiendum suamque legendam impietatem decreta. Hanc larvam hic detegit Lucifer, dum Photinum Constantio socium, suumque quasi amicum in impietate appellat.
 q Id est, inter eum qui tecum, ac sicut tu, versatur in tenebris : nam ἀσπὸς tenebræ sunt. Alludit contrario nomine ad Photini nomen. Tit. Per antiphrasim nimirum ; Photinus enim a πῶς, quod lumen significat, derivatur.
 r Ita correctus ex Cod. Vatic. ubi antea Smyrnienses legebatur, et inferius Smyrnienses. Sirmi enim Episcopus erat Photinus, licet, quo tempore hæc Lucifer scribebat, e gradu, ac dignitate ab ipsis Arianiis dejectus.
 s Inducere supra idem Lucifer.
 t Et dicit illum non fuisse. Galland.
 u Paulus Samosatensis Dominum Jesum Deum, ac Dei naturam Filium esse negavit, meramque humanitatem eidem attribuit : ejus error in Synodo Antiochena damnatus fuit an. 265. atque iterum in altera Synodo ibidem celebrata an. 270, et ipse damnatus.

num, vel eum tum ejus discipulum tuum consecotinum^a, nisi quia tu ante omnia dicas, ille vero post omnia? Cæterum una vobis crudelitatis^b atque incredulitatis mens est, ut diceretis, non habere Deum^c verum Filium. Contra videte, quomodo sit credens sancta ecclesia. *Credimus^d in unum Deum Patrem omnipotentem, visibillum^e et invisibillum, factorem, et in unum Dominum Jesum^f Christum Filium Dei natum de Patre^g, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum non^h factum, uniusⁱ substantiæ cum Patre, quod Græci dicunt *ὁμοούσιον*, per quem omnia facta sunt, sive^j quæ in cælo, sive quæ in terra sunt, qui propter nos homines et propter nostram salutem desoendit, et incarnatus est, homo^k factus est, passus est, resurrexit^l tertia die, ascendit^m in cælum, venturusⁿ judicare vivos et mortuos: Credimus^o et in Spiritum sanctum.* Conspicis fidem apostolicam, evangelicamque esse hanc, quæ semper Filium cum Patre regnasse et regnare defendat, quæ fateatur et perfectam esse divinam Trinitatem, et unam habere substantiam. Cæterum quid inter ecclesiam et vos hæreticos vel Judæos erat inter, si non sic crederet beata ecclesia? quæ sancta fides, ut sciretis quid in vobis punit Domini ecclesia, dixit atque dicit de vobis: *Eos^p autem qui dicunt: Erat quando^q non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quia ex^r nullis existentibus factus est, vel^s ex alia substantia, dicentes mutabilem^t et^u convertibilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia.* Propter hanc sanctam fidem recludebantur apostoli in carcerem, vincula accipiebant, verberibus per horarum momenta vexabantur, ne mundo revelarent veritatem, et tamen prædicare eo voluerunt usque quo etiam mactati fuissent. Et dicis nos maxime esse homines contumaces, quia videlicet viam teneamus apostolorum? quia tibi dicamus, erraticum te factum? Quid fecerit^v Herodi beatus Baptista

et ab Antiochena Ecclesia, cui præerat, depulsus fuit. Luceifer vero Photinum ejus discipulum dicit, quia ab illo impietatis suæ venenum hausit.

^a Qui tecum in tenebris est; *σκότος*, tenebræ. La Cerda.

^b *Credulitatis. Vatio.*

^c Nam uti ex Pauli, ita ex Photini et Arianorum doctrina, illud sequebatur, quod, si Christus ex Dei substantia genitus, et Deus non est, profecto filium nullum proprio ita dictum habeat Pater, et sit *μονο-πρόσωπος*.

^d Hoc est Nicænum symbolum, sive Nicæna Fidei professio, quam hic Lucifer recitat, eadem fere, quæ e veteribus codicibus edita est in Tom. 3. Conc. Vemet. Edit.

^e *Omnium visibillum.* In Codd. Com. laudatis.

^f Ita ex Græco in opiat. Athanas. ad Jovianum. *Dominum nostrum* in Codd. cæteris.

^g *De Patre unigenitum.* Græc. et Codd. iidem.

^h Cum Græco, *ὁ γεννητός.* In uno Cod. *non creatum.*

ⁱ *Eynodem.* Cod. Colbert. et Hard.

^j *Et, utroque in loco Codd. iidem.*

^k *Et homo factus. lid.*

^l *Et resurrexit. lid.* Apud Gelasium Cysicenum in lib. 2. Hist. Com. Nic. cap. 26. *Sepultus est, et re-*

surrexit. ^m Ita eod. Hard. alii omnes cum Græco, *Et ascendit in cælas.* ⁿ Cum eod. cui additur, *venturus inde.* Ex Gelas. *Et iterum venturus est.* Colb. eod. *Unde venturus est.* ^o Cum eod. Colbert. *Credimus* abest a cæteris. ^p Sequuntur anathemata eidem symbolo subjecta, contra capitales Arianae hæresis propositiones. ^q Græc. et alii codd. *Erat aliquando*; al. *tempus.* ^r *Nullis existentibus.* Cod. Hard. *Ex nullis subsistentibus.* Colb. ^s *Aut ex alia substantia, vel essentia dicunt esse.* Hard. et Colb. cum Græco. ^t *Commutablem.* Colb. ^u *Aut.* Colbert. et Hard. ex Græco. ^v *Fecit.* Latin. et Galland. ^w *De Herodiada uxore fratris sui ... adjecit et hoc.* Vers. Ant. ^x Græc. *διδωκεν*, in Mss. quibusdam. Vers. Ant. *Do, et super omnem.* ^y Ita in Ms. Corb. Vers. Ant. *Nequam servus, male, et piger.* ^z Vers. Ant. *Super pauca ... super multa.* Lucifer congruit cum Iren. lib. 4. c. 11. præter hæc *super multa*, quæ Sabat. legit etiam in Lucifer.

surrexit.

^m Ita eod. Hard. alii omnes cum Græco, *Et ascendit in cælas.*

ⁿ Cum eod. cui additur, *venturus inde.* Ex Gelas. *Et iterum venturus est.* Colb. eod. *Unde venturus est.*

^o Cum eod. Colbert. *Credimus* abest a cæteris. ^p Sequuntur anathemata eidem symbolo subjecta, contra capitales Arianae hæresis propositiones.

^q Græc. et alii codd. *Erat aliquando*; al. *tempus.*

^r *Nullis existentibus.* Cod. Hard. *Ex nullis subsistentibus.* Colb.

^s *Aut ex alia substantia, vel essentia dicunt esse.* Hard. et Colb. cum Græco.

^t *Commutablem.* Colb.

^u *Aut.* Colbert. et Hard. ex Græco.

^v *Fecit.* Latin. et Galland.

^w *De Herodiada uxore fratris sui ... adjecit et hoc.* Vers. Ant.

^x Græc. *διδωκεν*, in Mss. quibusdam. Vers. Ant. *Do, et super omnem.*

^y Ita in Ms. Corb. Vers. Ant. *Nequam servus, male, et piger.*

^z Vers. Ant. *Super pauca ... super multa.* Lucifer congruit cum Iren. lib. 4. c. 11. præter hæc *super multa*, quæ Sabat. legit etiam in Lucifer.

voluerit Dominus, et desine nos dicere arrogantes. **A** homo quidam erat dives : is ^a abiit in regionem longe accipere regnum et reverti. Et vocavit decem servos, et dedit illis decem talenta ^b et ait ad illos : Negotiamini dum venio. Cives ^c autem oderant illum, et miserunt legationem post illum dicentes : Nolumus hunc regnare super nos. Et factum est dum ^d reverteretur accepto regno, et iussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. Venit autem primus dicens : Domine, talentum ^e tuum decem talenta acquisivi. Et ait illi : Euge, bone serve, quia in modico fidelis fuisti, eris potestatem habens supra decem civitates. Et alter venit dicens : Domine, mina ^f tua fecit quinque talenta. Ait et huic : Et tu esto supra quinque civitates. Et alter venit dicens : Ecce ^g talentum tuum quem habui repositum in sudario, quia timui te, quod homo austerus es : tollis ^h quod non posuisti, et metis, quod non seminasti. Et dixit ei dominus ⁱ : De cre tuo te iudico, infidelis serve; sciebas quod homo austerus ego sum, et tollo quod non posui, et meto quod non seminavi : et quare non didisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris utique exegissem illam? Et actantibus dixit : Auferte ab illo talentum ^j, et date illi, qui decem talenta habet. Dico autem vobis, omni habenti dabitur; ab eo autem, qui non habet, et quod habet auferetur ^k. Veruntamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, et interficite ante me. (Luc. xix, 12). Nempe si non te mutaberis ^l, unus eris ex his, qui interfici fuerunt iussi. Hinc superbus videor tibi, quia te cupiam non interfici, quia sim exoptans illa ^m quantitate mihi commissa, quam cupio multiplicari, te quoque inveniri. Quia tali modo tecum geramus luctam, videmur tibi inimici, hi qui præceptum retinentes beati apostoli indesinenter propter tuam incolumitatem fundamus precem. **Obsecro** ⁿ igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt, ut ^o tranquillam et quietam vitam agamus, cum pietate et gravitate. Hoc enim bonum et acceptum coram salutari nostro Deo ^p, qui omnes homines vult sal-

vos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (1 Tim. ii, 1). Videmur tibi inimici hi qui te agnitionem veritatis cupimus consequi; contumeliosum me dicis, quia dicam quæ tuæ et meæ conducant saluti. Sed hæc quoque asseveratio tua, quæ astruit me tibi facere injuriam, ostendit te imprudentem. Si etenim fuisses prudens, primo numquam sacrilegus repertus fuisses, deinde correptus sacrarum litterarum auctoritate temet jam hominem præbuissem : at nunc, quia sis imprudens, dicenti tibi episcopo : Imperator, pro vide saluti tuæ, es enim ingentibus sarcinis ^q scelerum tuorum prægravatus, dicis, Contumeliam mihi facis. Testor coram Deo, dicit apostolus Timotheo, et Christo Jesu, et electis anglis, ut hæc cu todies sine discrimine ^r, nihil faciens in aliam partem, sed ^s equitatem custodire (Ibid. v, 21); et tu contumeliosum appellas eum, qui te in tantis sceleribus deprehensum nunc increpet, cur illa fueris pei petratum. nunc deprecetur ut tenet dum facultas est malis eripias tuis, sisque talis, quem non Deus puniat inter illos quos nequam esse ac perfidos designat dicens : Filios genui ^t et exaltavi, ipsi autem me spreverunt (Isai. i, 2). Hinc tibi superbus videor, quia cupiam te inveniri inter eos, quos unicus Dei Filius ad regnum suum invitat dicens : Venite, benedicti Patris mei, percipite ^u regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv, 34). Tu tibi arbitraris contumeliam te pati, quia dicantur tibi quæ vera sunt; apostolus gloriosus contra mandat dicens : Peccantes coram omnibus argue, et ut cæteri timorem habeant ^v (1 Tim. v, 20). Cui auscultare me oportet, tibi ne, qui dicas : Sine me destruere Dei religionem, servos ejus convertere ad antichristum, sine me in sacrilegio hoc meo cunctos statuere; an beato apostolo, qui mihi præcipit ut te peccantem arguam coram cunctis? Sed si existimas parcere me tibi debuisse, propterea quod sis imperator, et in hoc inveniris imprudens. Audis enim dicere apostolum : Peccantes coram omnibus argue, ut et cæteri timorem habeant (Ibid.) : et tu, Deberas, inquis, mihi specialiter parcere, quia fuisset rex Romani imperii? Et ubi istam testificationem præmittetbam? Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis

^a Vers. Ant. Et abiit in regionem longinquam accipere sibi etc. Sibi abest ab aliis Mss. apud Sabat. uti a Lucif. Longinquam pro longe legit hic idem Sabat.

^b Vers. Ant. Mnas.

^c Vers. Ant. Cives autem ejus; sed ejus abest ab aliis Mss. ut a Lucif.

^d Ut rediret, accepto regno, iussit. Vers. Ant. Ms. Maj. Mon. Et misit cum Lucif.

^e Vers. Ant. Mna tua decem mnas.

^f Mna tua fecit quinque mnas. Ead. et sic legera videtur Sabat. in Lucif.

^g Domine mna tua, quam etc. Ead. Quod pro quem habet hic Sabat.

^h Tollis, et metes. Ead. Mss. alii cum Lucif.

ⁱ Et dixit ei : De ore ... austerus sum, tollo etc. Vers. Ant. Græc. in quodam Ms. habet Κύριος. Dominus, ut Lucif. Sabatierius addit in Lucifero, infidelis, serve nequam.

^j Mnam, et decem mnas. Vers. Ant.

^k Auferetur ab eo. Ead. Ab eo deest in al. Mss. ut Lucif.

^l In Mutaveris. Latin.

^m In illa. Id. et Galland.

ⁿ Obsecra igitur primum. Vers. Ant.

^o Ut cum seneritate et gravitate vitam transagamus cum pietate et castitate. Ead. Ἡρεμῶσαι ἠσυχῶσθαι Gr.

^p Vers. Ant. Dei et in agnit.

^q Vers. Ant. Præjudicio, et, in aliam partem declinando. Sic infra idem Lucif.

^r Hæc putat demenda Latinus; et Gallandio glossæ sapere videntur. Quæ nimirum verba Luciferiani exemplaris margini apposta ad præcedentia explicanda, exinde in textum fuerint immissa. Sed Latinus ea rejicit, quia Vulgate non in-sunt; Gallandii vero mera est conjectura: eadem leguntur et in Codice Vatic. ^s Cum Iren. lib. 4. c. 2. Vers. Ant. Generavi, et reprobaverunt.

^t Cum Cypr. lib. de op. et elecem. Vers. Ant. Possidete præparatum ... hujus mundi. Calmet. in Comment. Evang. D. Matth. ita legit in Lucif. Possidete paratum vobis regnum ab origine; quæ lectio convenit cum Ms. Corb. ab eodem producto.

^u Ut Cypr. lib. 3. Testini. Habent. Vers. Ant. quæ habet ut et cæteri, sicut infra idem Lucif.

angelis, ut hæc custodias sine discrimine, nihil faciens in aliam partem declinando ^a (Ibid. 24). Hinc certe tibi videor esse contumeliosus, quia præcepta tua Dei præceptis non anteposuerim. In Actibus apostolorum lego beatos apostolos raptos ab eis, quorum es particeps non solum in incredulitate, sed et crudelitate, et præceptum fuisse illis ne docerent in nomine Domini nostri Jesu Christi. Sed videamus pariter ipsam sacræ scripturæ partem, si apostoli præceptis Dei unici Filii inimicorum temperaverint, an ea quæ implenda susceperant, instantissime fuerint præfinites. Vocantes ^b, inquit, apostolos, cæcos eos dimiserunt, præcipientes ne loquerentur in nomine Jesu ulli hominum. Illi ergo ibant gaudentes a conspectu concilii, quod ^c pro nomine digni habiti sunt contumeliam pati. Omni ^d autem die in templo et domi non cessabant, docentes et evangelizantes Dominum nostrum Jesum Christum (Act. v. 40). Cum hæc referat apostolos beatos egisse sacra scriptura, te ad negandum Dei Filium omnium invitantem corda, et hæresim tuam firmare satis agentem, nobis erit tacendum præpositis Dei ecclesiarum, ne videlicet tibi blasphemio, homicidæ, destructori Dei religionis inveniamur contumeliosi exstitisse? Apostolos loquitur sacra scriptura nec verbera, nec minas filiorum pestilentia, timuisse, sed semper docuisse; nos caduci regni tui decuerat frangi vigore, quo tu omnes iniquos posses tuos implere conatus? Contumaces æstimamur a te, quia vera tibi dicantur a nobis. Sic et combisphemi tui Stephanum beatissimum judicaverunt, quia eis diceret: Dura cervice, et non ^e circumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis, sicut patres vestri, et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? et occiderunt eos qui annuntiabant de adventu justii cuius nunc vos proditores ^f et interfectores fuistis, quia cepistis legem in ordinationem ^g angelorum et non custodistis (Ibid. vii, 51). Hæc cum audis-

^a Declinando cum Vers. Ant. quod paulo superius onisit.

^b Et vocaverunt ... et cæcos eos præcipiebant ulli in ... et dimiserunt eos. Vers. Ant.

^c Illi igitur ... quoniam pro nomine Domini Jesu dignati essent. Ead. Lucif. convenit cum Ms. Cantabrig. et in Græco Codd. quorundam legitur simpliciter pro nomine. Ejus addit Sabatier.

^d Cum Ms. Cantabrig. in quo tantummodo demitur nostrum. Vers. Ant. Omnem autem diem ... circa domos et bene nuntiantes Jesum Christum.

^e Vers. Ant. Incircumcisi ... resistitis sicut et patres etc. Et deest in Græco, ut in Lucif. Scripserit forte Lucifer resistitis juxta Græc. ἀπειθήσατε. Galland. Ita et vos legit Sabat. in Lucif.

^f Cujus vos traditores et homicidæ estis. Vers. Ant.

^g Ut in Græco unius Ms. sic διατάξιν. Vers. Ant. Qui accepistis in præceptis. Sabat. sic habet hic: Qui accepistis legem in ordinatione. etc.

^h Ex Latin. Antea integram. Lugdunenses, integram et manifestam, male. Galland.

ⁱ Vers. Ant. Audientes autem hæc, fremebant cordibus suis et fremebant dentibus suis super eum. Suis abest a quibusdam Ms. in Græco ut in Lucif.

^j Cum Ms. Cantabrig. Vers. Ant. Convinerunt, et nnanimes.

^k Cum eodem, ubi additur enim post lapidabant. Vers. Ant. Et expulerunt lapidabant.

sent Judæi, digne sunt commoti contra sanctissimum martyrem Stephanum, an indigne? Si indigne, utique et te indigne inspice moveri contra eos, qui te salvum velint. Adverte in ea te parte stare contra Dei ecclesiam. in qua et tunc steterint, et nunc sunt Judæi stantes, sic te esse dura cervicis, sic incircumcisi corde et auribus: inde est quod, sicut illi audientes vera non sustinuerint, sed ad necem Dei cultoris prosilierint, sis etiam tu prosiliens ad nostram integram ^h et manifesta tibi dicentium necem. Cum ⁱ autem hæc audissent, inquit divina scriptura, fremebant in cordibus suis, et stridabant dentibus in eum (Ibid. 54). Et infra: Clamantes autem voce magna, compresserunt i aures suas, et impetum fecerunt uno animo in eum: et eiecerunt extra civitatem lapidabant (Ibid. 56).

B Sic tu corde frenens, dentibus stridens sis adversum nos nulla alia de re. nisi quia te persecutorem dicamus Dei domus, nisi quia destructorem Dei religionis, quia fusorem sanguinis servorum Christi, quia sacrilegum vocemus juste, quippe blasphemum, hæreticum, quippe fidem apostolicam evangelicamque expugnantem. Non facimus rem Deo odibilem si tibi isto modo, quo tecum conlido, agentes, quod te esse intelligimus, dicamus. Invenimus etenim sic egisse tales, qualis sis tu, contra gloriosum ¹. Deserventibus ^m autem illis (Ibid. xiii, 2), dicit sacra scriptura, et jejunantibus Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabem et Saulum in opus, ad quod vocavi eos. Tunc jejunantes et orantes imposuerunt ⁿ eis manus, et dimiserunt eos. Et ^o illi quidem dimissi a sancto Spiritu, descenderunt Seleuciam, et illic ^p navigaverunt Cyprum: et cum venissent Salamina ^q, prædicabant verbum Domini in synagogis Judæorum: habebant autem Joannem ministrum: et cum perambulassent ^r universam insulam usque Paphum, invenerunt quendam virum pseudopphetam Judæum, cui nomen erat Barjesuban ^s, quod interpretatur Paratus, qui erat

¹ Gloriosos. Vatic. sed utro legas modo, subintellige vel Paullum, vel Apostolos. Lugdunenses vero locum hunc ita reformandum censuere: Si te ac tecum agentes tales dicamus, quales vos esse probe noverimus. Invenimus enim sic talia egisse qualia es tu contra Gloriosum: sed audent nimis; nam Luciferi sensus probe dignoscitur: est autem: Si agentes isto modo, quo tecum ego conlido, dicamus tibi id, quod intelligimus te esse. Cætera nec rejicimus, nec probamus.

D ^m Vers. Ant. Ministrantibus autem illis Domino dixit eis separate vero quod advocavi eos. Vocem Domino post deserventibus collocat Galland. cum Græco.

ⁿ Vers. Ant. Et imponentes eis manus, dimiserunt eos.

^o Ipsi quidem emissi in Seleuciam, et inde in Cyprum. Ead.

^p Illic. Latin. Sabat. legit inde.

^q Vers. Ant. In Salamina verbum Dei habentes secum et Joannem in ministerium. Hæc in Græco cum Lucif. Ἐρχομεν δὲ καὶ ἰωάννην ὑποπύτην: et in eod. Græc. Cantabrig. quod Millium legitur prædicabant verbum κύριον, Domini, ut notat Galland. Sabatierius legit Salaminum.

^r Vers. Ant. Cum pertransissent autem totam virum magum pseud.

^s Barjesu. Latin. cum Vers. Ant. Barjesus quid

cum proconsule vergio Paulo viro prudente: qui cum advocasset Barnabam et Saulum, quærebatur audire verbum Dei. Resistebat autem illi Etæmus magnus (sic enim interpretatum dicitur nomen ejus), qui quærebatur avertere proconsulem a fide. Saulus autem, qui Paulus, repletus Spiritu sancto intendens in eum ait: O plene omni dolo et fallacia, Filius diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis pervertere vias Domini rectas. Et nunc voce manuum Domini adversum te, et eris cæcus non videns solem usque ad tempus. Et protinus cecidit super eum caligo et tenebræ, et circumiens quærebatur, quæse ad manus deduceret. Videns autem proconsul quod erat factum, credidit cum admiratione stupens in doctrina Domini. Credimus hoc instructum testimonio non te dicturum: Contumeliam mihi Lucifer facit imperatori. Quid mea interest quid sis, cum ego ei hæc dicam, quæ audivit ab apostolo ille qui agnitus est pseudopropheta fuisse? Talem etenim ego habeo te Constantium imperatorem, qualem habuerint gloriosi Paulus et Barnabas Bariesuban Judæum? Sic etenim tu contrarias inveniris esse nomini Domini, quomodo et ille fuerit: sic tu resistis veritati, ut ille restitit; sic tu non vis credere homines in Dei unicum Filium, tibi atque illi Judæo pseudoprophetae, nisi quia sic tu adverso

A spiritu agaris, quomodo et ille ageretur. Cum enim audis proconsulem virum fuisse prudentem et cupientem ab apostolis beatis se instrui, quo posset viam comprehendere veritatis, et illam, cujus tu imitator es, restitisse apostolis, ne proconsulem ad credendum in Dei Filium perduxissent, manifestum est talem te esse, qualis iste fuerit Judæus pseudopropheta. Item cum Paulum dicat scriptura sancta repletum Spiritu sancto illam dixisse invocationem, debes intelligere Judæum illum pseudoprophetaem immunde fuisse spiritum plenum. Sicut ergo ille adverso actus spiritu contradicebat, quia et tu ita instinctu adversarii resistere inveniris, non te alium esse debes judicare, nisi Bariesuban Judæum pseudoprophetaem. Igitur quia te alterum Bariesuban Judæum pseudoprophetaem esse intelligis, quotiens fuerit dictum ore tuo sacrilego, Deus non habet verum Filium, ne moleste feras, si dicantur tibi a nobis illa, quæ sunt dicta ab apostolo prædecessori tuo Judæo pseudoprophetae: Plenus omni dolo et fallacia, filius diaboli, inimicus omnis justitiæ, qui non desinis pervertere vias Domini rectas (Ibid. 10). Si fueris motus cur hæc tibi dicantur quæ fuerint dicta illi, cujus sis tenens iter mortis, multum te insulsum ostendis, qui velis hoc esse quod fuit ille Judæus

interpretatur Elymas. Addè ex Galland. Barjesuban, inquit Millius in proleg. § 774 mendam est scribæ pro Barjesum, quod habet codex Cantabrig. sed forte aut Lucifer ipse, aut interpres, quo usus est, legit Bar-shuman, ut est in interpretatione Syriaca.

^a Hic cum uccerisset.... requirebat, etc. Vers. Ant.
^b Eis Elymas.... interpretatur.... quærens de fide; quoniam libenter eos audiebat. Ead.
^c Ερωπος paratam et promptam significant, quemadmodum etiam Barjesu interpretatur, quod nomen alii maleficum et magum exponunt: et videtur ερωπος legisse pro ελωμας, quod magum sive corruptorem et perniciotum significat. Fil. Mendam Luciferiana: versionis inest hisce verbis Etæmus magnus; et vetus interpres nomen Etæmus, quod legerat in Græco, recte Paratus interpretatus est. Causam erroris tribuit Millius in Prolegom. § 774, pravis codicum Græcorum exscriptoribus, qui pro ελωμας ὁ μάγος posuere ερωπος ὁ μάγος. In Cod. Cantabrig. apud Sabat. legitur ερωμας; hinc Sabatierius ipse suspicatur ita in suo codice Luciferum legisse, aut ερωπος nomen appellativum ab ερωπος paratus effictum fuisse. Habet tamen Elymas magus. Sed Tilius errasse videtur, cum notat, alios nomen Barjesu interpretatos fuisse maleficum et magum. Legimus enim in Vers. Vulg. Elymas magus, sic enim interpretatur nomen ejus; et sensus est nomen Elymæ magum significare, ut quidam existimant in Synopsi Criticorum sacerorum Tom. 4 et Elymas Arabicam esse vocem tuerur. Ludovicus de Dieu apud Calmetum in cap. Act. xiii, nomen Elymæ desumit ex voce Hebraica Chalumam, quæ sanatorem significat; unde Barjesus dictus Elymas, id est filius salutis, et propterea ad sanandum aptus ac etiam sanator. Codex Græcus Bodlejanus apud Millium § 1025. præfert βαρυσωδός ὁ μεθ-ερωπος ὁ ελωμας. Ligotus autem in Horis Hebraicis ad Acta Apost. cap. 13 ait Barjesus dictum filium doloris, quocum Elymas convenit, quippe ex Arabica voce deducitur Elima, quæ dolere significat. Itaque sensus hujus locutionis proprius est, nomen Elymæ, non Barjesus significare magum, quem sanatorem dicere etiam possumus cum Ludovico de Dieu, quia

hoc hominum genus magicis artibus ac præstigiis morbos curare se posse jactabant. Notasse tamen juverit, magum hunc, quem Ambrosius in lib. iv. Hexæm. cap. 8. Elymum vocat, in ms. Carituteus. C. operis ejusdem Hymnum dici; in Benigniano Elymum, in Bigotiano et Geneticeus Jew, in Cænomas. Hymenæum, in Corb. uno Barjesu.
^d Cum Græco, ἀρετῖσας. Vers. Ant. Et intellat. Sabatierius legit cum eadem: Qui et Paulus.
^e Vers. Ant. Dixit.... et omni fallacia, fili diaboli.... subvertens, etc. Fili diaboli etiam apud Sabat.
^f Super te.... Confestim autem recidit. Eadem.
^g Quærebatur thanus ductores. Ead. Duceret pro deduceret legit Sabat.
^h Tunc.... factum est, miratus est, et creditu stupefactus super doctrina Domini. Ead. Miratus est abest a Græco, ut a Lucif.
ⁱ Recte Latinus animadvertit, hic aliquid deesse: forte subjici potest; Non vis credere homines in Dei unicum Filium, sed tibi, etc.
^j Ille. Vatic.
^k Tuo illo sacrilego. Id.
D ^l Animadvertite hoc in loco, Luciferum tum hic tum alibi sæpe, et in aliis libris id Constantio et Arianis obtrudere, quod negent Filium esse verum Filium Dei, Patrem Deum habere verum Filium; et ad hoc eos adigere, ut lateantur Jesum Christum esse verum Dei Filium; cum inde consequatur, et illam esse ὁμοούσιον, et unius substantiæ cum Patre: at si verum quidem Filium esse dicebant, non tamen verum Deum; quippe Filii notionem eo modo tribuebant Christo, quo homines etiam Fidei Dei vocantur; in Scripturis, unde inter creaturas, sed cæteris præstantiorem illum annumerabant: iisdemque verborum fallacis Deum quoque nominabant Filium, et in fidei formulis fatebantur, sed ὁμωύμας tantum et secundo veluti dignitatis gradu; hinc sæpissime Lucifer has locutiones ingerit in Arianos, quod Filius sit verus Filius, et verus Deus. De hisce luse Petavius in lib. 2, capp. 4, 5, 9 et 10.
^m Pusuit plene paulo superius, et inimice, omisso qui ante non desinis.

pseudopropheta, et nōlla te illis nominari vocabulis nomīnū, quibus fuerit et ille vocatus. Iterum et hōrret et deprecor; ut et moneo; ut tibi velis consulere, ne aeterna te accipiat pœna. Si enim ille ita meruit excacari, quia tentavit resistere, conspice quæ tibi homicidæ, quæ sacrilego, destructori Dei religionis possint mala repræsentari et in hac vita et in perpetuum. Accipè adhuc ea quæ te formare possunt, non esse contumeliosos nos, sed veraces. Antiocho septem illi gloriosissimi fratres resisterunt, nempe ut nunc tibi nos restitimus. Legisti quartus quid responderit compestilenti tuo, qui me contumeliosum dignaris clamitare, quia dicam tibi, quod nisi conversus fueris ad Deum, in æternum sis interiturus; nempe dicit: *Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo; iterum ab ipso resuscitari*^a: tibi enim resurrectio ad vitam non erit (II Mach. VII, 14). Si a nobis tu tyrannus audis quod ad vitam sis resurrectionem non accepturus, si in hac incredulitate manseris, quod non ad requiem, sed ad pœnam sis resurrecturus sempiternam, quæ contumelia est? Quintus quoque cum adnotus fuisset et vexatus, dixisse loquitur scriptura regi: *Potestatem inter homines habes*^b cum sis corruptibilis, facis quod vis: non autem potare genus nostrum a Deo esse derelictum; patienter^c sustine, et vide, magna potestas illius qualiter te et semen tuum torquet (Ibid. 16). Quid tibi videtur, quia tali constantia Dei servus invecus fuerit in contrarium tuum? Numquidnam injuriosum fuisse cultorem Dei diaboli judicabis cultor? Illum vera dicentem negabis superbum? nec me debes judicare insolentem, quia dicam tibi, non derelinqui nos a Deo, propter quem^d hæc sustineam, te contra, nisi fueris correctus, cum corruptibili gloria tua ad nihilum venturus. Quid etiam sextus dixerit inspicere, et invenies nos eo cuncto reniti tibi turbido procellæ, quo illi fuerunt renitentes: *Noli frustra errare* (Ibid. 18); nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, et digna admonitione^e facta sunt: tu autem ne te existimes impune futurum, cum contra Deum pugnares. Probant epistolæ^f meæ mediocritatis, et libri rusticolice sermone descripti, me sæpe dixisse, quid peccata quidem fecerint nostra, et in tuas antichristi præcursoris venientes manus, te tamen pugnare contra Deum, et idcirco nisi tibi prospexeris, te quidem ut

A istum Antiochum in æternam pœnam futurum, nobis vero propitiaturum Dominum. Dolens es, cur commissis nobis te, et quisnam sis revelemus, et quod sit dignum antichristi umbram te calcari a cunctis Christi militibus: *qui me, inquis, calcare potuerunt?* illi^h, quos, cur se Christianos fateantur, carceribus retines reclusos, patrimonio privas, facis extorres, torques, interficis. Hinc nos insolentes esse censes, quod cunctos nobis creditos deprece-mur diaboli calcare caput, sacrilegos conatus tuos virtute passionum suarum illatarum pro Christo Dei unico Filio deducere ad nihilum. Sit tibi et illa gloriosissima mater septem horum filiorum insoiens, quia ad coamentemⁱ tuum vincendum Antiochum suos illicere dignata^j filios dicens: *Nescio qualiter* B *in utero meo apparuitis, neque ego spiritum*^k *donavi vobis et vitam, et singulorum membraturam non ipsa compegi: sed enim mundi creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium scrutator*^l *originum, et spiritum vobis cum misericordia iterum reddet et vitam, sicut nunc vos ipsos despiciitis propter leges ejus* (Ibid. 22). Hæc dicere non destitit filiis religiosa mater, fortiter filios diligens, quoad usque cunctos advertisset interfectos. Nos contra, quos prædixerat ore prophetæ futuros pastores gregi suo dicens. *Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina* (Jer. III, 15), tacere decuerat, ne tibi ad macandas venienti rabido lupo Dei oves fuissetis visi insolentes? Mulier eo usque corda incendit Dei amore filiorum, ut eorum interitu gladii^m fuisset potita victoriarum: et nos Christi dicere militibus fuisse congruum arbitratu es: *Nolite arma sumere contra Constantium diaboli satellitem, nolite resistere templo omnium dæmonum: magis autem facite quæcumque fieri præceperit.* Quæ hæc est nostrâ condmancia, si officium nobis delegatum a Deo nitamur implere, si denique istius mulieris imitatores fuerimus inventi? Tu vis diabolo placere, cujus opus inveniris celebrare, nos minime; vis Deo hæc te gerendo contra fieri acceptissimos. Si te adhuc movet, cur, quod es, voceris a nobis, accipè etiam ab illo septimo hujus mulieris sic clamitatum contra Antiochum filio: *Antiochus autem contemni arbitratus*ⁿ (II Mach. VII, 24), et ejus quæ increpabat vocem despiciens, cum adhuc adolescentior superesset, non verbis hortabatur

D me dolendum.

^h Innuit persecutionem a Constantio in Catholicos sævissime excitatam; de qua in libro pro S. Athan.

ⁱ Ita legit Ponceus apud Latin. Antea comamentum.

^j Dignata sit. Latin.

^k Vers. Ant. Neque enim ego spiritum et vitam... singulorum membra non ego, etc. Animum non est in Græco. Membra pro membraturam habet Sabat.

^l Vers. Ant. Omnium invenit originem, et vosmetipsos; quæ Sabat. legit etiam in Lucif.

^m Gaudii. Galland.

ⁿ Vers. Ant. Se arbitratus, simul et exprobrantis voce despecta... non solum verbis hortabatur, sed et... te divitem... et translatum a patris legibus amicium habiturum... et præbituram. Se arbitratus, et se divitem legit etiam Sabatier.

^a Græc. ἀναστήσει. Vers. Ant. resuscitandos.

^b Sabat. legit habens, ut in Vers. Ant.

^c Vers. Ant. Tu autem... et videbis magnam potestatem ipsius, etc. Sabat. videtur legisse etiam in Lucif. ipsius.

^d Propter quem hæc sustineam, te; etc. ad nihilum venturum. Latin. et Ponceus apud illum; ita enim sensum efficiunt: Quia dicam tibi, non derelinqui, etc. te contra, etc. ad nihilum venturum. Potest tamen ista etiam corrigi ita ut iste; Hæc sustineam contra te, qui, etc. sis ad nihilum venturus.

^e Vers. Ant. Digna admiratione facta sunt in nobis: abest tamen in nobis a Græco. Admiratione legit etiam in Lucif. Sabat.

^f Vers. Ant. Tibi impune... quod contra, etc. Sabat. legit tibi etiam in Lucif. sed deest et in Græco.

^g Nullæ supersunt Luciferi epistolæ præter unam Florentio scriptam: cæteras vetustate periisse maxi-

tantum, sed etiam cum juramento affirmabat divitem A et beatum facturum, translaturum a patriis, et hospitem habiturum, et res necessarias crediturum. Sed b ad ista adolescentem non intendentem vocavit matrem, et suadebat ut adolescenti fieret in salutem. Cum autem multis c esset hortatus, suscepit suadere se filium. Itaque inclinata ad illum derisit d crudelem tyrannum, et ait patria voce: Fili, miserere mei, quæ te in utero mensibus decem portavi, et luc triennio dedi, et alu, et in ætatem istam perduxi. Peto, nate, aspicias e in cælum et in terram, et omnibus quæ in eis sunt inspectis, intelligere quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus: ita fiet, ut non timeas carnificem istum, sed dignus f fratrum effectus, suscipias mortem, ut in illa misericordia cum fratribus te recipiam. Cum hæc illa k dixisset, ait adolescens: Quem sustinetis? non obelio regis imperio, sed præcepto legis obedio, quæ data est nobis per Moysen: tu vero, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. Si h enim propter increpationem et correptionem Dominus noster nobis vivis modice iratus est (Ibid. 33), sed iterum reconciliabitur servis suis; tuque l, o scelerate, et omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli vanis speciebus in servos ejus m: nondum enim omnipotentis, omnia conspicientis n Dei judicium effugisti. Nam patres o nostri, modico nunc dolore sustentato, sub testamento Dei æternæ vitæ reciderunt: tu vero judicio Dei justus superbiæ pœnas exsolves: ego autem sicut et fratres q, et animum et corpus trado pro patriis legibus, invocans Deum maturius genti nostræ fieri propitium, teque cum tormentis ac verberibus confiteri quod ipse est Deus solus. In me vero et in fratribus meis statuere r omnipotens iram, quæ super omne genus nostrum jus: e superducta est. Quid, Constanti, a nobis

plus audisti quam ea, quæ ab hoc Dei sunt dicta deli servo? Si ille dixit ad Antiochi satellites: Quem sustinetis? non obedio regis imperio, sed præcepto legis obedio, quæ data est nobis per Moysen (Ibid. 30): et nos tuis dicimus: Quid est quod nos ad Constantii antichristi præcursoris voluntatem posse existimatis facere Arianos? ut sumus Christiani, semper erimus (Ibid. 31). Si ille Antiocho dixit: Tu vero qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei; et tibi nos diximus atque sumus dicentes, quod enim, quia te potior nullus umquam fuerit persecutor sacræ legis Dei, quia sis non effugiturus Dei manum. Si audit Antiochus, quod arguendi gratia suis tunc Dominus fuerit iratus, et quod iterum esset reconciliaturus se servis suis, hæc et tu nos dicere audis. B Si illi dictum est regi: Tuque, o scelerate, et omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolli vana o spe in servos ejus inflatus: nondum enim omnipotentis Dei p judicium effugisti (Ibid. 34): hæc et tu audis a nobis, quod enim sis sceleratus omnium hominum flagitiosissimus, qui iccirco hæc geras ut nos coepostatas facias tuos, sed tamen frustra te elatum, vana instinctu diaboli in nos Dei servos spe inflatum: quia neque tuos possis implere conatus malignos, neque Dei omnia conspicientis, omniaque potentis evadere judicium. Audis a nobis, sicut et per illum illustrem adolescentem audit Antiochus: Quod q enim fratres nostri pauca perpassi sub testamento Dei æternæ vitæ reciderunt, tu vero quod sis judicio Dei justas superbiæ pœnas persoluturus (Ibid. 36). Audis et a nobis nos ita esse paratos interfici a te carnifice pro Deo, sicuti jam fratres nostros interfecisti, animas et corpora nostra tradere nos paratos pro Jesu Christo Dei vero unico Filio, confidere præterea nos de ejus

a Translatum a patriis legibus: apud Sabat. et Galland. Nos ex correctionibus Tiliandæ editiori adjectis subjecimus translaturum; et nihil pro arbitrio immutamus.

b Vers. Ant. Sed ad hæc cum adolescens nequam inclinaretur, vocavit rex matrem, et suadebat ei, etc. Fere similia legit Sabat. in Lucif. Sed ad ista cum adolescens non intenderet, vocavit rex, etc. Forte tamen in edit. nostra ita legendum, adolescente non intendente.

c Eam verbit... promisit suasuram se filio suo. Vers. Ant. et sic Sabat. in Lucif. deleto verbis. Verbis, et suo non sunt in Græco.

d Vers. Ant. Irridens... ait... filii mei... novem mensibus. Græc. non habet nisi post filii, et ms. S. Theod. ac Cypr. epist. ad Fortun. profert mensibus decem, ut Lucif. Novem habet Sabatierius.

e Vers. Ant. et Sabat. in Lucifero: Ut aspicias ad cælum, et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, et intelligas, etc. Lucifer convenit cum Cypr. epist. ad Fortun. excepto oro pro peto.

f Dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe... in illa miseratione cum fratribus tuis. Vers. Ant. Tuis utroque in loco, et particeps abest a Græco, in quo cum Lucif. ἀλλὰ ἐπιδικασθαι, sed suscipias. Sabat. legit, dignus fratribus tuis, et itidem postea fratribus tuis.

g Adhuc diceret... præcepto regis, sed præcepto legis, quæ, etc. Vers. Ant.

h Et si in nobis propter... Dominus Deus noster iudicium. Ead. Et si legit etiam Sabat.

i Tu autem... vanis spebus... ejus inflammatus.

Ead. sed nihil in textu Luciferiano mutare volumus, uti Gallandius pro speciebus edidit spebus. Vide paullo infra.

j In servos ejus inflatus. Latin. et Vatic. ut et paullo infra.

k Vers. Ant. Et omnia inspicientis. Et addit etiam Sabat.

l Fratres. Latin. et Vatic. ut in Vers. Ant. Fratres mei... testamento æternæ vitæ effecti sunt... superbiæ tuæ. Tuæ abest a Græco, ut a Lucif., qui convenit in his ὑπὸ διαθήκῃ Θεοῦ, sub testamento Dei, etc. Etiam Sabat. legere videtur, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt, et hic et paullo infra.

m Fratres mei, animam et corpus meum. Vers. Ant. cum Sabat. Græc. non habet meum post corpus, ut Lucif.

n Desinet omnipotentis ira. Vers. Ant. et cum Sabatier. in Lucifero. Græc. σπίνω. Omnipotens ira. Vatic. Alii, desinere. Litteræ inh esit auctor, quem admodum et in iis quæ mox subjiciuntur. Galland.

o Græc. in plur. ἀπόλοις ἐπίσω. Paullo superius: O scelerate... vanis speciebus in servos ejus, omisso inflatus.

p Omnia conspicientis Dei. Vatic. uti paullo superius.

q Hic convenit cum Græco in his ἀπέλοι, fratres, πεπρωσασι, ceciderunt, aut reciderunt. Vide paullo superius eadem, sensu retento, sed mutatis verbis. Hæc aliaque hujus loci complura immutarunt Lugdunenses Vulgatam secuti, ut alibi sæpe, laud plane laudando consilio. Galland.

infatigabili pietate, quod enim omnem quidem gregem suum sit maturius erepturus ex te rapace lupo, ex te cane rabido; tu vero quod sis, nisi tibi consulueris, semper in tormenta abiturus. Quid ego plus sive per scripturam, sive in præsenti tibi dixerim, volo revincas tu nostri temporis tyrannus. Si te ego carnificem dixi, dixit non solum iste adolescens justissimus, sed et ejus mater Antiocho comenti tuo: si inventor omnis malitiae dictus es a me si quod non sis effugiturus manum Dei, si sceleratus et omnium hominum flagitiosissimus, quia non sis omnia potentis, omnia conspicientis judicium effugiturus, sed in judicio Dei tu justas pœnas sis exsolutus, hæc omnia jam ab isto religioso adolescente dicta fuerant collegæ tuo Antiocho. Contumeliosum me clamitas, quia videas digna tuis factis nomina tibi imposita, illa quæ jam contyrannis tuis imposerunt nostri prædecessores, cultores Dei vivi. Petrus beatus apostolus, *Sobrii, inquit, estote, vigilate, adversarius a vester diabolus tamquam leo rugiens circumit, quærens quem transvolet, cui resistite firmi in fide, scientes has easdem passiones in omni hoc sæculo fraternitatem vestram perpeti* (1 Petr. v, 8). Si putas, quia contumeliosus sum, propterea quod audias mala esse quæ geris, in quo invenior diabolo resistere secundum apostoli præceptum? Ecce enim vino suo hic draco ad omnem te perducens ebrietatem, immisit in omnem Dei gregem, ut cunctos, tuo regali usus adminiculo, sicut ipse es, efficias ebrios: hoc est, insanos, vecordes dementesque. Te etenim quis de Sodomorum vite, de vinea Gomorrhæ sic efficit ebrium, ut temet fornicatum, sicuti sunt fornicati Judæi, non videres? In quo, inquam, resistemus diabolo, si tibi, per quem ad nos transvorandos semet armarit, non itum fuerit obviam? si non tibi fuerit dictum a sobriis ebrio, a sospitibus ægro, ab integris vulnerato, a videntibus cæco, a stantibus eliso, a piis impio, a ovibus Dei rapaci lupo, a benignissimis misericordiamque diligentibus crudeli carnifici, sævo homicidæ, a Deum clarificantibus blasphemo, a cultoribus Dei sacrilego, a Christianis hæretico Ariano, si non tibi fuerit dictum a nobis: *Discede, minister adversarii nostri, da honorem Deo?* In quo resistemus diabolo, si tibi voluntatis illius sagenæ pepercerimus, si non universis ebrietas tua, hoc est insania, fuerit declarata, si denique non per id quod sævis adversum nos fueris omni orbi D

manifestatus? ex eo quod gerens sis hæc, non te Christi servum posse sentiri, sed plane mancipium illius, qui sit tamquam leo rugiens adversum nos. Hinc tibi videmur esse petulantes, quia dicimus tibi, vino illo te factum ebrium, de quo fuerint et illi ad omnem perducti ebrietatis dementia; illi, ad quos vel propter quos dicitur: *Peccaverunt non ei filii maculati, natio b prava et perversa. Hæc domino retribuistis, sic pleb. c fatua, et non sapiens* (Deuteron. xxii, 5). Et infra: *Bibit vinum, et manducavit Jacob et satiatus d est, et calcitravit dilectus: pinguis factus est, et incrassatus est, dilatatus est, et dereliquit Deum qui fecit eum, et recessit a Deo salvatore suo* (Ibid. 14). *Exacerbaverunt me in alienis, in abominationibus suis concitaverunt e me, et sacrificaverunt f dæmonis et non Deo, deos quos non noverant, novi ad præsens venerunt, quos nesciebant patres ipsorum. Deum qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Deum alentem te.* Sic te ut Judæos dereliquisse Deum, et idololatriam secutum probat quidem perfidia tua quam prædicas. Sed nunc ad hoc te solum arbitratus sum perducendum, ut videres non esse nos, quia quod sis tibi dicam, injuriosos petulantes atque superbos, sed veraces, sed præter Deum timentes neminem. Joannes beatissimus apostolus, *Charissimi nolite, cum dicit, omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt, quoniam multi pseudoprophetae exierunt* (1 Jo. iv, 1): tu mihi unus esse ex his pseudoprophetis manifeste videris, siquidem negando Dei unicum Filium, non te habere nisi antichristi spiritum in ore tuo sacrilego declares: hinc efficitur, ut nec audire possis nos loquentes de divina æternitate unici Filii Dei, siquidem spiritus ille qui in te manet antichristi non possit sustinere, et nolit se ex te pelli, sed sit cupiens eo usque in te mansitare, donec te videat ad illa raptum loca, in quibus ipse sit in perpetuum futurus: dolet enim te tam fidelissimum delictum h suum, te omnibus desideriis suis parentem ex se eripi. *Charissimi, inquit, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in sæculo i.* Ex hoc intelligite j spiritum Dei. *Omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus, qui k destruit Jesum, ex Deo non est, et hoc l est quod est antichristi* (Ibid.). Et infra: *Isti de*

^a Sabat. Quia adversarius, et circuit, et devoret. Sed òrta quia abest a quibusdam mss. ut in nostra edit.

^b Natio, ut in mss. pluribus apud Sabat. qui aliter ac nos legit hic: *Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus, generatio, etc. Generatio.* Vers. Ant.

^c Cum mss. iisdem. *Populus stultus.* Vers. Ant. Variat Sabatierius; *Hæcine Domino reddis pl. bs, etc.*

^d Et impletus est, et recalcitavit.... impinguatus est, et incrassavit, et dilatatus.... salvari suo. Vers. Ant. Lucif. *Satiatus est, pinguis factus est, cum ms. Rem. Incrassatus est, cum ms. Corb. Salvatore suo, cum Græco, σωτήρος αὐτοῦ.*

^e Ita mss. aliquot. *Et exasperaverunt me.* Vers. Ant. *Diis alienis addit Sabat.*

^f *Sacrificaverunt... diis quos... novi recentesque... eorum.* Vers. Ant. Mss. Rem. et Corb. *deos, Corb. ad*

præsens cum Lucif. Sabatierius aliter legit in Lucifero: Diis quos... novi recentesque venerunt, quos non coluerunt... et oblitus es Domini creatoris tui.

^g *Dilectissimi... quia... exierunt in istum mundum.* Vers. Ant. *habet sint pro sunt Sabat.*

^h Singulari usurpat, quod non est in usu, pro plurali, *tam fidelissimas delicias suas; ut alias ante sæpissime dictum est. Tit.*

ⁱ Sabatier. legit in mundum, ut in Vers. Ant.

^j Cum Græco, γινώσκων. Vers. Ant. *In hoc cognoscitur spiritus.*

^k Vers. Ant. *Qui non confitetur Jesum Christum in carne venisse.* Lucifer cum Iren. lib. iii, c. 16, præter solvit, pro destruit.

^l Ex Græco, καὶ τοῦτο ἔστι τὸ τοῦ Ἀντιχριστοῦ. Vers. Ant. cum Sabat. *Et hic est antichristus.*

incerto ^a sunt, *propterea de sacro loquuntur; et beatus* ^b *auditi vos: nos autem ex Deo sumus. Qui cognovit* ^c *Deum; auditi nos; qui autem non est ex Deo, non* ^d *auditi nos. Ex hoc intelligimus spiritum veritatis, et* ^e *spiritum erroris (Ibid: 8). Clarum est; Constanti, te* ^f *esse antichristi portantem spiritum, te spiritu agi* ^g *erroris. Sicut enim qui dixerunt, non suscepisse* ^h *hominem de utero beate Virginis unicum Filium* ⁱ *Dei, quoniam illum crediderunt incarnatum, hominem* ^j *factum, habere erroris astruantur spiritum; et anti-* ^k *christi nuncupantur, sic et vos Ariani cum unicum* ^l *Dei Filium natum vere de Patre negatis, hoc est, de* ^m *substantia Patris; verum illum esse Filium cum* ⁿ *despuitis et semper illum cum Patre regnasse, num-* ^o *quam Filium fuisse sine Patre, neque Patrem sine* ^p *Filio cum credere detrectatis, cum unam habere* ^q *Patrem; et unicum Filium ejus deitatem negatis,* ^r *caus vos spiritu esse plenos manifestatis, nisi anti-* ^s *christi? Non etenim potest dicere Dei habens spiri-* ^t *tum; Erat quando non erat, et factus est ex nihilo,* ^u *de unico Dei Filio, cum illum sine initio credat cum* ^v *Patre regnasse, et regnaturum sine fine. Itaque cum* ^w *non esse illum verum Dei Filium dicitis, cum de-* ^x *nique* ^y *ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, quod dicunt Græci, nos* ^z *verò Romani dicimus unius substantiæ cum Patre,* ^{aa} *illum esse destruere tentatis, utique et vos de illis* ^{ab} *esse pseudoprophetas; et inter antichristos pronun-* ^{ac} *tatis. Non me debes contumeliosum judicare, quia* ^{ad} *dicam te immundo spiritu agi, qui dicam te anti-* ^{ae} *christi præcursorem; os etenim tuum te hoc esse* ^{af} *revelat, neque enim habens spiritum Dei poterit talia* ^{ag} *adstruere quæ vos asseritis Ariani, aut cuncti varia-* ^{ah} *rum sectarum vestri quoque hæretici. Negas Deum* ^{ai} *verum habere Filium; dicitis illum esse adoptivum;* ^{aj} *et judicatis ne non intellectum, quod enim unus* ^{ak} *quis ex illis antichristis ore pronuntiantis? Joannis:*

A *revelatus es inquam te spiritu adverso ducti. Iude* ^{al} *est denique quod nec crediderimus tibi dicenti de* ^{am} *Filio; Factus est ex nihilo. Cognovimus etenim hæc* ^{an} *non posse dicere, nisi pseudoprophetae spiritum;* ^{ao} *nisi antichristi præcursorem; nisi satellitem atque* ^{ap} *mancipium dæmonum. Non tibi hæc dicenti potuimus* ^{aq} *credidisse; quandoquidem Spiritus sanctus et per* ^{ar} *prophetas fuerit locutus de unico Dei Filio, illum* ^{as} *esse verum Filium Dei, illum æternum esse, et co-* ^{at} *æternum Patri, numquam neque Filium sine Patre;* ^{au} *neque Patrem fuisse aut esse sine Filio, et beati hæc* ^{av} *eadem apostoli retulerint: siquidem sanctus Spiritus* ^{aw} *paracletus, qui fuerit in prophetis; etiam in aposto-* ^{ax} *lis manserit, qui sanctus paracletus Spiritus, qui* ^{ay} *in Dei sit ecclesia; et vos sitis constituti extra eccle-* ^{az} *siam Dei, cum non manens sit in vobis, utique* ^{ba} *probantur antichristi vos habere spiritum; qui in-* ^{bb} *mundus spiritus, ne hæc quæ ingerimus videatis,* ^{bc} *corda hæretica vestra tenebris offendit errorum* ^{bd} *caligine tæta; ne scilicet ex ejus possitis emergere* ^{be} *laqueis. Judicatis nos esse contumeliosos, quia qualem* ^{bf} *esse videmus pronuntiamus: Ecce etiam cum* ^{bg} *in evangelio xaræ Matthæum dixisset Dominum in-* ^{bh} *venio: Ecce ego mitto vos, sicut vos inter lapsum* ^{bi} *(Matth. x, 16); tu mihi esse unus ex filijs lupis vi-* ^{bj} *deris, et quidem omnium luporum contra Dei gre-* ^{bk} *gem rugientium rabiem in quem videam congestam.* ^{bl} *Quis etenim Dei unici Filii negator non gaudet, non* ^{bm} *præ se ferat, cum videat sic te Christi depopulatum* ^{bn} *gregem? Ex illis quoque vobis te accipio incredulus;* ^{bo} *ex illis perfidis; ad quos dicitur: Progenies viperarum,* ^{bp} *quomodo potestis quæ bona sunt loqui, cum vobis* ^{bq} *malis? nam ex abundantia corde unusquisque loquitur de* ^{br} *ore suo. Bonus homo de bono thesauro emittit bona;* ^{bs} *et malus homo de malo thesauro profert mala (Ibid: xii, 34). Si bona sunt, Constanti, quæ loqueris,*

^a Mundo, et mundus apud Sabat. ut Vers. Ant. *Hi de mundo sunt: ideo, etc.*
^b Vers. Ant. *Nos ex Deo, . . . novit Deum . . . qui non est. . . cognoscimus spiritum veritatis et erroris.*
^c Divus in classes dividuntur hæretici, qui Deum Verbum, et Filium Dei hominem factum esse negabant; alii enim nullam penitus hominis cum Verbo conjunctionem fuisse arbitrati sunt, quorum principes Photiniani, et Samosatani; alii Iulianum, et sicam, ac specie tenus exhibitam hominum oculis incarnationem docuerunt. Primos Inhuere videtur Lucifer; et utrorumque historiam, ad dignata vite apud Petavium lib. 1. de Incarn. cap. 2 et 4.
^d Ita cum Poncio apud Latin. Antea tam.
^e Se Romanum dicit, quia e Patriarchia Romanâ cum Sardus esset. *Nil. De origine potestatis et jurisdictionis patriarchalis vide Binghamum in Tom. I de Orig. Eccles. Utrum autem Sardinia Patriarchæ Romano subesset. an forte Constantinopolitano, disputat Matthæus in Sardinia Sacra cap. iv. dissertat: de Sardin. ejusque ecclesiis: mihi tamen videtur verisimilius, Luciferum, cum se Romanum appellat, ad linguam, quæ Romani utebantur, respicere; scilicet latinam, ut, quod Græci ὁμοούσιον τῷ πατρὶ dicunt, a Romanis unius esse substantiæ cum Patre dici latino sermone significet. De ὁμοούσιον et substantiæ vocibus vide Petavium pluribus in locis inter libros de Trin. ubi in lib. v. cap. 7 num. 2, potissimum docet Arianos veram e substantiâ Patris gene-*

rationem oppugnasse.
^f Pronuntians cum Poncio et Galland. Antea pronuntians.
^g In plures enim sectas divisa fuit Ariana hæresis, quæ omnes de Christi divinitate male sentiebant. Has recenset Petavius lib. 1. de Trin. cap. 10.
^h Ariani, cæterique hæretici, qui Filium Dei ὁμοούσιον negarunt, vereque genitum, prorsus naturalem filium abstulerant, adoptivum solummodo putantes, communi quidem cum cæteris hominibus, licet potiori; atque insigniori adoptione. Hinc igitur errorem hic Lucifer exprobrat Constantio: de adoptiva autem Christi filiatione secundum humanam naturam, vide; quæ Petavius docte; eruditeque tractat in lib. 7. de Incarn. contra hæresim Felicitanam; et illustres quosdam in Catholicis Scholis Theologos.
ⁱ Judicatis te. Nil. et Galland.
^j Pronuntians. Ibid.
^k Potuisse. Vair.
^l Cum Latin. et Galland: ita corrigendum censuimus; ubi antea leg. *offundi terrorum.*
^m Id est secundum.
ⁿ Ita etiam Ms. Corb. Vers. Ant. *In medio luporum.*
^o Potestis bona loqui. . . ex abundantia enim cordis os loquitur. Vers. Ant.
^p Græc. ἰσχυρῶς. Vers. Ant. *profert.*

bonum potes habere thesaurum. Petulans sum; quia dicam tibi, tenebras tuo habitare in corde; inde ex tenebrosissimis sensibus tuis, ut es, immunda tenebrosa que audes proferre. Ecce, etiam illud quod dictum est beato Petro a Domino si audias, dicturus sine dubio me contumeliosum. Matthæus sanctissimus, *Adhuc, inquit, ipso loquente, ecce Judas unus de duodecim^a, et cum eo turbæ multæ cum gladiis et fustibus, missi a principibus sacerdotum, et senioribus plebis: qui autem tradidit eum^b, dedit eis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Jesum ait: Ave Rabbi. Et osculatus est eum. Dixit^c autem Jesus: Ad quid venisti amice? Tunc accesserunt, et manus injecerunt in Jesum, et tenuerunt eum. Et ecce unus ex his qui crant cum Jesu, extendens manum, exemit gladium suum, et percussit servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus. Tunc ait illi Jesus: Convertite gladium tuum in locum suum^d; omnes enim qui accipiunt gladium, gladio peribunt (Ibid. xxvi, 47). Contumeliosum me dicas necesse est, cum audieris, quia, si gladio utaris, sis periturus gladio. Aut numquid non es usus gladio^e Christianorum? Si nullum gladio interemisti, si nullum ad mortem usque persecutus es, cur Dei unicum Filium verum Filium fuerit esse confessus, cur apostolicam atque evangelicam tenuerit fidem, cur non esse Arianus voluerit, poteris non perire gladio? Audis enim dictum beato Petro et utique a Deo Dei unico Filio, omnis, qui gladio utitur, quod gladio sit periturus. Contumeliosus sum quia dixerim tibi: Christianis non licet interficere, quia pati, non facere dignum sit injuriam Christianos, interfici^f: debes etenim pro Christo non Christianos se clamitantes interficere. Hæc nobis dedit mandata Dominus; si custodita fuerint, tunc Christiani esse perseverabimus. Contra tu cum gladio digneris ejus persequi servos, non te utique jam Christianum poterimus nuncupare, sed plane*

latronem vel gladiatorem: Interea, quoniam recitavimus, quomodo coamens tuus Scarioth Judas tradiderit Dominum, isto in loco ejus penitus retractemus sacrilegii causas et tuas, et invenies unum vos esse te et Judam Scariotham. Ille tradidit Dominum Judæis, quia non fuerat credens, nisi quomodo sit nunc credens conscotinus tuus Sirmiensem, qui dicebatur ac dicitur indigne Photinus. Tu tradidisti eum, et quidem toti orbi, ut cuncti ejus possint negare divinitatem. Quis vestrum in scelere major est? Ego arbitror quia tu. Omnis enim qui peccaverit in Filium hominis, dimittetur ei: qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non dimittetur ei, neque hic neque in futuro (Ibid. xii, 32). Et tu deitatis illius, quo cuncti possunt^h negare, exististi traditor. Quantum enim apud te est, tradidisti eum, de quo et librosⁱ scriptos dedisti, et prædicatores benigni voti tui omni in loco constituisti. Quem quo possent omnes negare verum illum esse Dei Filium, apostolicam atque evangelicam contra vos hæreticos apud Niciam descriptam fidem fecisti^j judicare hæreticam, et blasphemiam tuam fecisti dici catholicam. Et tamen iete Judas, qui eum tradiderat, videns in suæ salutis se operatum necem, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus dicens: Peccavi, quod tradiderim sanguinem justum. At illi dixerunt^k: Quid ad nos? tu videris. Et projectis argenteis in templo, secessit; et abiit, et liqueo se suspendit (Ibid. xxvii, 3). Ille licet uno momento pœnituit, et pretium quod acceperat reddidit; tu quid tale? qui conventus piaculum te facere ab ejus servis non solum non pœnitueris, sed et magis in contumaciam creveris; tu quid tale? qui sis dans omnes copias regni tui, ut possis sacrilegium tuum firmare, qui, quos alio modo corrumpere non potueris a veritate, nonnullos ingenti præmio facultatum tuarum corruperis, qui certum numerum egeñorum ita locupletaveris, ut comitibus^l tuis de di-

^a Vers. Ant. et Sabat. Venit, et cum eo turbæ multa.

^b Vers. Ant. Illum, dedit illis. . . ad Jesum, dixit.

^c Dixitque illi Jesus. Eadem. Dixit illi Jesus. Sahallierius hic.

^d In loco suo, in lib. ii. pro S. Athanasio.

^e Hic aliquid deesse comperitur. Quid si legamus, in necem Christianorum? id sane vel quid simile contextus postulare videtur. Galland.

^f Adjiciendum, et interfici.

^g Vers. Ant. Et quicumque dixerit verbum contra . . . remittetur. . . dixerit contra. . . remittetur. . . in hoc sæculo neque in fut.

^h Forte possint, ut sit sensus: Et tu deitatis illius, ut cuncti eam possint negare, exististi traditor. Til.

ⁱ Vide librum de non conveniendum cum hæreticis (hic col. 780), et notas in lib. Moriendum pro Filio Dei.

^j Hæc de Synodo Ariminensi intelligenda sunt, in qua an. 359. unanimi Patrum consensu *ὁμοουσιον* vox, a Concilio Nicæno stabilita, quæ veluti fidei tessera erat ad discernendos ab Arianis Catholicos, silentio ommissa fuit: hinc Hieronymus adversus Luciferianos de actis Ariminensium Concilii hæc scripsit: Tunc Nicæna Fidei damnatio conclusa est. Invenit totus orbis, et Ariantum se esse miratus est. Pos-

sunt tamen Luciferi verba referri ad Synodum Nicænam ejuſdem anni. ad quam plurimi Catholicæ Episcopi vi adducti, et callide ab Arianis circumventi *ὁμοιουσιον*, ac *ὁμοουσιον* voces rejecerunt. Vide Theodor. lib. ii. Hist. cap. 21. In utraque vero Synodo *Filius Patri similis* subdolo Ariantium sensu declaratus est; in Ariminensi tamen Ursacii ac Valentis fraude hæc præterea formulæ propositæ sunt, atque Episcoporum anathemati subjectæ, quæ *Filium* non negabant *creaturam* esse, sed similem cæteris creaturis; quare Ariana blasphemiam quodammodo probari videbatur. Vide etiam Baron. ad hunc annum.

^k Dixerant ei Vers. Ant. Sed ei abest etiam a Græco.

^l Comitibus tunc erant præcipui magistratus apud Cæsarem. Til. Sed haud recte: erant enim imperatorii palatii proceres, qui Comitibus ideo dicebantur, quia Imperatorem comitabantur quocumque, neque ab ejus latere unquam discedebant: hoc etiam nomine ii dicti fuerunt, qui palatii ministeriis, ac officiis præerant, at nullam magistratus formam gerebant. Comitibus vero provinciales, ii quidem suo magistratus munere fungebantur, sed, uti ex Ducangio conjicimus in Gloss., sub imperio Constantii pondum instituti fortasse fuerunt. Primos hic innuit Lucifer, quorum divitias fere æquabant abjectissimi

vitiarum magnitudine possint æquari. Judas postea quam facinus suum advertit, laqueo finivit vitam: tu qui pro magnitudine maleficii tui majori mereris plecti supplicio, quid eris acturus, cum male te fecisse sero licet cognoveris? cum ea, quæ nunc possunt conspiceri, minime suppurati veneno hæretico oculi tui videre cœperint? et tamen, si velis credere, dimittatur tibi necesse est id quod ex ignorantia geris, sicuti dimissum beato Paulo apostolo advertis: sin vero, sic eris ut Judas descendurus ad infernam portem, tunc dicturus eis, qui te nunc hæc facere compulerunt, hoc est coarctans tuis: *Peccavi vobiscum, negans unicum Dei Filium; peccavi tribuendo vobis auctoritatem ad ejus æternam negandam clementiam.* Tunc cum cognoscere cœperis Patris et Filii et Spiritus sancti unanimos recte confiteri æternitatem, cum videre cœperis quod una sit magnitudo unaque potentia in Patre, et in unico Filio ejus, et in sancto paraclete Spiritu, ubi tunc erunt qui te impulerunt ad hoc perpetrandum sacrilegium, ut dicas ad eos: *Pœniteor, quia vobiscum Dei inimicis cucurrerim, quia vobiscum fuerim persecutus Dei domum?* tecum erunt sine dubio in gehenna. Ubi tunc erunt divitiæ regni tui, quæ tibi non ad salutem, sed proficiunt ad æternam tuam interitum? Optamus quidem, ut tibi salutis tuæ inimico dignetur revelare Deus veritatem, emergasque e tantis periculis. Cæterum quantum in scelere sis eminentior ab Scarioth Juda, non est laboris æstimare; quandoquidem tu ad ejus divinitatem negandam omnem convocaveris orbem; Judas vero solis illis Dominum tradiderit, qui in eum nec dum crediderant; tu contra etiam eos provocare dignatus es ad negandam ejus deitatem, qui jam crediderant. Judas nulli vim intulit ut secum periret, tu contra cum militari manu sis pugnans contra nos, quos cognoscis credere, quomodo patriarchæ, prophetæ, apostoli, ac martyres crediderunt; utique quantum distet inter te atque Judam non est magni

laboris perpendere. Dicis me contumeliosum, qui et me et mihi commissos sim cupiens non tua pestifera doctrina vulnerari, qui dicam tibi morbo te plenum, et ideo esse a Dei vitandum servis, ne jam ipsi morbidi effecti una hac tua pereamus peste. *Utinam, inquit Corinthiis apostolus, sustineretis pusillum insipientiæ meæ, sed et supportate me. Emulans enim vos Deo æmulor. Statui enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, corrumpantur sensus vestri a castitate quæ est in Christo Jesu* (II Cor. xi, 4). Icirco tibi videor esse contumeliosus, quia sim timens, ne per blasphemias tuas corrumpas castitatem quam habemus in Christo Jesu, quia sumus metuentes ne sicut serpens clarissimus tuus Evam seduxit astutia sua, seducas nos a Deo, et facias reos mortis. Dicis me contumacem, quia dicam te operarium dolosum pseudochristianum. Non sunt primum per me adversum te prolata. Audis etenim beatum apostolum operarium te designasse dolosum pseudoapostolum: nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii dolosi, transfigurantes se in apostolos Christi. Nec mirum: ipse enim satanas transfiguratur se sicut angelus lucis: non magnum si ministri ejus transfigurantur, sicut ministri justitiæ, quorum finis est secundum operationem ipsorum. Hinc tibi videor esse superbus, quia dicam te cognoscens ex actibus tuis ex illis esse, quos tales futuros Spiritus sanctus per apostolum præostenderit. Si non es tu operarius dolosus, revince me. Ego enim scio quod fingis te Christianum, cum Arianus sis, omnes nos volueris servos cuius tu satellis es facere. Nisi non es operarius dolosus, tu proba nos. Etenim videmus in quibusdam pium te fingere, cum omnem everteas in nos Christianos impietatem tuam. Si non es tu operarius dolosus, quomodo fingens pacem te firmare, conatus fueras ad omnem Dei ecclesiam destruendam, ad pacem ei per unicum Filium i tra-

e læca Arianorum homines a Constantio ditati Catholicorum bonis et opibus, quos aut exsiliis, aut morte plectebat. Nonnulla in hanc rem notavimus in lib. II. pro S. Athan.

^a Cum nimirum Ariminensis, cui Occidentales, et Selenciensis Synodus, cui Orientales Episcopi interfuerunt, eodem anno 359. coacta fuit jussu Constantii, ut omnes tandem contentiones Arianos inter et Catholicos dirimerentur; sed usitatis hæreticorum fraude, quarum presidio Nicænam fidem everte et conabantur; et in Concilio Ariminensi quid gestum fuerit diximus; in Selenciensi vero Synnariani triumpharunt, et *ὁμοούσιον* Filium esse decreverunt, confirmata secunda Ariane fidei formula, quæ e tribus edita fuerat in Antiocheno Concilio ab an. 341.

^b *Te esse. Vatic.*

^c Vers. Ant. *Portaretis. insipientiam meam.* Græc. in ms. Borner. cum Lucif. *μικρὸν τῆς ἀπιστίας μου.* ^d *Emulans enim vos Deo æmulor.* Videtur itaque legisse Lucifer: *Ζηλῶν γὰρ ὑμᾶς θεῷ ζῆλῶ.* Atque hanc lectionem præferunt Guld. Clarom. et Sangerm. apud Millium. *Galland*

^e *De astutia sua... a castitate, et simplicitate, quæ est in Christo.* Vers. Ant. Lectionem Luciferianam a castitate exhibent quoque Ambrosius, Augustinus,

Prosper. Gaudentius, ex interpretamento nimirum τοῦ ἀπλότου. Vide Millium ad hunc locum. *Galland.* Verum in Græc. Cod. Colbert. I. tum Reg. ac Sangerm. apud Sabat. legitur ἀργότατος, καὶ ἀπλότατος, et in Borner. Græco-Lat. apud eundem ἀπλότατος, καὶ ἀργότατος; cumque ἀργότατος Græce sit castitudo Latino nomine, in Patres, qui a castitate scripserunt in textu Paulino, non ex interpretatione τοῦ ἀπλότου, sed ex ipso Græco nomine ἀργότατος. atque ex Græco textu locutionem illam accipere. In Cod., quo Lucifer usus est, deest forte τὸ, καὶ ἀπλότατος, et simplicitate.

^f *Pro satelles, minister, ut Prophetis, sive prophetes, pro propheta.* Til. et la Cerda.

^g *Elemosynis, ac muneribus sacris, de quibus in lib. I. pro S. Athan.*

^h *Dicta de hoc plura ad lib. de non conven. cum hæret. Sed cum liber de non parcendo in Deum delinquentibus scriptus fuerit post Ariminense Concilium, fortasse id innuit Lucifer, quod in Soerate legitimus lib. II. cap. 37. editi. Vales. Constantium scilicet concordie causa duo illa decrevisse Concilia, alterum Arimini, alterum Selencie habitum: sed ejus consilium felici successu caruit.*

ⁱ *Dei Filium.* Vatic.

ditam dissolvendam? neque enim pacem Domini habere possim exinde, ex quo fecissem id quod mihi jubebas contra Domini præceptum, ex quo ipsum denique unicum Dei Filium, ut tu negas, cepissem negare. Si non ^a transfiguratus es in apostolos Christi, qui, tamquam vere ad te omnis cura ecclesie pertineat, sic sis sollicitus videlicet, ne quis alicubi catholicus præsit ecclesie episcopus, ne quis relinquatur, qui se possit fateri Christianum. Tullius ^b episcopos catholicos, ordines hæreticos, scribis horrendas comminationes, ne forte oriatur seditio: utique qui ignorat, arbitratur te, dum hæc agere conspicit, esse Christianum: nos contra, qui instruente apostolo beato cognoscimus transfigurasse sicut angelum lucis satanam, qui hæc cuncta adversum ecclesiam sanctam per te gerit, mirari non possumus si te ministrum ejus conspiciamus, si velut justitie transfigurationum ministrum, justitie ^c hortamur. Utinam temet convertas ad hoc, quo possis credi Dei servus, quo possis judicari et intelligi Christianus. Quotiens dicitur a nobis tibi, non te potuisse Dei unici Filii negatorem existere, nisi quia sis adverso plenus spiritu, dicere es solitus, quod enim tibi injuriam faciamus: et quamvis rem hanc plurimis in locis jam probaverim, immundis spiritibus instigantibus corda vestra, vos venire contra Dei familiam, adhuc in Actibus apostolorum sume quæ acciderint. *Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quendam habentem spiritum pythonis occurrere ^d nobis, quæ redium multum præstabat dominis suis dirinndo. Hæc subsequuta Paulum ^e et nos, clamavit dicens: Hi servi Dei excelsi sunt, qui præ-*

^a Subintelligi, *proba nos, id est contra nos, si non es transfiguratus etc.* Gallandius edidit in *Apostolum Christi*, et quia pro qui substituit, ut sensus con-let; sed constat ex ipsis Luciferi verbis, quæ sic interpretamur: *Proba contra nos, te non suscepisse tuo prorsus arbitrio apostolicum munus, qui etc.* Quæ ironice dicta esse patet, et sensu exprobrantis Constantio, quod ecclesiasticis negotiis se se immisceat in perniciem Catholicæ fidei.

^b De his plura notavimus in libris superioribus.

^c Id est, *hortamur et invitamus te ad justitiam tuendam et conservandam, admonemus te de justitia.* Til. Gallandius hinc verba, *justitiæ hortamur*, hanc notam subjicit; *Quomodo ista cum præcedentibus cohæreant, judicent eruditi.* Sed ita videntur recte cohæreere; **D** *Si te, qui justus æ minister vis videri, ad veram justitiam hortamur.*

^d *Obviare nobis, quæ quæstum etc.* Vers. Ant. ms. Cantabrig. *reditum cum Lucif.*

^e *Paulum, et nos, cum ms. Cantabrig. Paulo et nobis clamabat.... Hi homines.... adnuntiant.* Vers. Ant.

^f *Vobis.* Vatic. cum Græco *ὑμῖν.*

^g Vers. Ant. *Volens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit.*

^h *Sp^s operationis.... adprehendentes Paulum et Silam duxerunt in forum ad principes.* Ead. *Silam pro Sileam* habet etiam Sabat. hic et infra.

ⁱ *Obtulentes eos magistratibus, dixerunt.* Ead.

^j *Mores quos.... Romanis constitutus.* Ead.

^k *Constituit turba adv.... discissis.... jusserunt virg.* Ead.

^l *Discissis* Latin. ut in Vers. Ant. Quid sonent ista hoc loco, plane se nescire fatetur Millius pro-

A *dicant nobis ^l viam salutis. Hoc autem faciebat per multos dies: quod ^m cum indoluisset Paulo, conversus ad Spiritum ait ⁿ: Præcepto tibi in nomine Jesu Christi, ut exeat ab ea. Et exiit eadem hora. Videntes autem domini ejus quia exiit spes ^o reditus eorum, apprehensum Paulum et Sileam, extraxerunt ad forum ad magistratus, et obtulerunt ^p eos dicentes: Homines hi conturbant civitatem nostram cum sint Judæi, et prædicant sectam ^q quam non licet nobis recipere nec facere, cum simus Romani. Et consurrexerunt ^r universa turba adversus eos, et magistratus, de titulis ^s tunicis eorum jus erunt eos virgis cædi. Et cum ^t multas eis imposuissent plagas, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi carceris diligenter servare eos: qui ^u cum tale præceptum accepisset, misit eos in imum carceris, et pedes eorum in nervo conclusit. Circa ^v mediam autem noctem, Paulo et Silea orantibus, et hymnum canentibus Deo, audiebant eos cæteri vincti. Repente autem terræ motus factus est magnus, ita ut ^w concuterentur fundamenta carceris: et ostia aperta sunt, et omnia vincula soluta sunt. Expergefactus est ^x custos carceris, et cum vidisset ostia carceris aperta, exemit gladium ut se interficeret, et ^y existimans fugisse vinctos. Exclamavit autem Paulus voce magna dicens: Nil tibi mali feceris: omnes enim hic ^z sunt. Quo ^{aa} audito custos carceris petit lumen, et ingressus est, et tremens procidit ad pedes Pauli et Sileæ: et ^{ab} cum produxisset eos foras, ait: Domini quid me oportet facere ut salus sim? At ^{ac} illi dixerunt: Crede in Deum Jesum, et solvus eris tu et domus tua. Et locuti sunt ei ^{ad} verbum Domini cum ^{ae} quibus qui erant in domo ejus. Et sumens ^{af} eos ipsa hora noctis lavit a plagis: et bap-*

leg. § 774. Duxerim equidem scripsisse Luciferum disruptis seu diruptis tunicis. Græc. *περὶ τῶν τῶν, dirumpentes.* G. H. and.

^m *Multa autem imponentes illis plagas, miserunt in carcerem.... custodire eos.* Vers. Ant.

ⁿ *Qui præc. tale accipiens.... in interiorum carcerem.... diligenter conclusit in lignum.* Sic legit Sabat. apud Lucif. *In imum carceris, et pedes eorum strinxit ligno.*

^o *Circa mediam autem noctem, cum ms. Cantabr. Media autem nocte Paulus et Silas adorantes hymnum canebant Deo: audiebant autem eo vincti.* Vers. Ant.

^p *Ut mori. . . . aperta sunt autem protinus ostia omnia, et universorum vincula, etc.* Ead.

^q *Experge autem factus custos . . . et videns apertas januas carceris, stringens gladium incipiebat se interficere, æstimans effugisse vinctos.* Ead.

^r *Et demit Latin. ut in Vers. Ant. Demit etiam Sabat.*

^s *Hic, cum ms. Cantabr. Sumus in præsentem.* Vers. Ant. *Sumus* quoque legit Sabat in Lucif. Habet etiam nihil pro nil.

^t *His omissis, præterit autem lumen introgressus est, et tremefactus procidit Paulo et Sileæ.* Vers. Ant. Græc. *ἔπι τοὺς πόδας,* cum Lucif.

^u Vers. Ant. *Et producens eos foras iam.* Ms. Cantabr. cum Lucif.

^v *Illi autem . . . in Dominum Jesum Christum et universa, etc.* Vers. Ant. Vide paulo infra.

^w *Ἰὼ πᾶσι.* Græc. in iuss. quibusdam. Vers. Ant. *et omnib^s.*

^x *Et adsumens eos in ea . . . ipse et qui illius erant omnes continuo.* Vers. Ant. *Lavit eorum plagas, legit Sabat. in Lucif.*

tzatus est ipse cum omnibus suis : et ducens^a eos in domum apposuit mensam , et epulabantur^b cum universa domo sua , credens in Domino . Igitur ut ille spiritus pythonis audiens nomen Domini Jesu Christi , mox effugatus est de domo sua , concitavit universum populum civitatis adversus unici Filii Dei majestatis prædicatores , ita et te cum tuis contra nos ejus servos illi impuri spiritus concitaverunt . Nec dubites te iisdem agi spiritibus , quibus fuerint acti contra Paulum et Siteam surgentes , quando te sic Dei religionis factum videas persecutorem , ut illud vulgus fuerit , quod nec dum credidisset in Dei unicum Filium , quod non altunde tales , nisi quia sine spiritu fuerint Dei , ut tu quoque esse probaris . Spiritum etenim te habere sanctum non posse , nisi credideris in Dei unicum Filium , custodis istius carceris factum manifestat , qui cum utique unus fuerit e populo illo resistenti , tamen est^c , posteaquam credidit , quia jam sancto regeretur Spiritu , quo regeantur Paulus et Siteas , non nisi viam tenere amplexus fuerit eorum , propter quos viderat januas sponte carceris reseratas . Ita tu qui nunc diverso ageris spiritu , nisi credideris in unicum Dei Filium , sicut etiam nos credimus , habere in te non poteris nisi adversarii nostri spiritum . Ait etenim ille custos ad gloriosos Paulum et Siteam : *Domini quid me oportet facere ut salvus sim ? At illi dixerunt : Credo in^d Dominum nostrum Jesum , et salvus eris tu , et domus tua (Ibid. 30)* . Constat igitur non te esse salvum , quia adhuc non credideris in Dominum Jesum . Nec enim poteris te asseverare credidisse in eum , cum sis eum persequens . Aut numquid arbitraris , non te ipsum persequi in nobis ? si non ipsum persequeris in nobis , quomodo ipse dicit ad Saulum : *Quid me persequeris ? Durum est tibi calcem^e mittere contra stimulum (Ib. ix , 4)* . Quid agebat Saulus ut hæc audiret a Domino ? nempe hæc quæ tu : sic etenim ille negabat unicum Dei Filium , ut sis negans tu . Non enim Paulus tunc persecutor , postea vero qui perpeti cœperit persecutio-

A nem , iccirco Christianos persequeretur , quia credidissent , sicuti tu credis , quod fuisset quando non fueris , quod factus fueris ex nihilo , et quod verus in^o Filius : sed utique quod auderent unicum Dei Filium confiteri , quod credere se astruerent Christiani , quia æternitas una sit Patris et Filii , quia una sit deitas , quia una sit potentia in Patre et Filio . Hæc execrabatur Paulus , existimans errare Christianos : at ubi illustratus est per eum , quem arguit , ubi cognovit de libris Moysis , et de omnibus prophetarum voluminibus , confestim hæc cepit , quæ impugnabat , defendere , quæ scilicet ante defendere illi quos persequeretur quam credidisset . Cæterum quis tam veocoer erat , ut estis vos Ariani , aut est Photinus Sirmionensis , qui vere dicitur Scætinus , ut crederet in creaturam , in eum qui fuerit quando non fuerit , in eum qui creatus sit ex nihilo ? Apparet igitur cuæctos vos non credentes , sicut credit ecclesia gloriosa , spiritu ducl adverso ; de quo adverso spiritu liberari non poteris , nisi credideris verum illum esse Filium Dei . *Contumeliam* , inquit , *faciunt mihi episcopi . Cur tibi videmur contumeliosi ?* nempe quia dicamus : *Quid te Christianum fingit ?* Videris etenim esse Arianus , vidoris esse Dei religionis hostis . Hinc apud te ac tuos esse injuriosos videmur . Sed conspice quæ , ut ageremus episcopi contra vos lupos , fuerit locutus hostilissimus apostolus : *Vos scitis a primo die , qua ingressus^h sum Asiam , quemadmodum vobiscum fui per omne tempus serviens Domino inⁱ omni humilitate et in cogitationibus , quæ mihi occiderunt ad incidium Judæorum , quemodo^j nihil subtraxerim ab eis quæ illis essent , quomodo renuntiarem^k vobis , et doctrinam publicam , et per demas , testificando^l Judæis et Græcis in Deum penitentiam , et fidem in Dominum nostrum Jesum . Et nunc ecce vincitus^m spiritu vado Jerusalem , quæ in ea mihi ventura sunt ignorans , nisiⁿ Spiritus sanctus per omnem civitatem protestatus mihi dicens : Quia vincula et tribulationes me manent in*

^a Cumque perduxisset eos in domum suam . . . eis mensam , et exultabat credens Deo . Vers. Ant. *Damnum suam , apposuit eis mensam , et lætatus est , legit hoc loco Sabat. Ms. Cantabrig. habet cum tota domo sua , ut Lucif.*

^b Epulabatur . Latin.
^c Id est , factum est , quod , posteaquam credidit . . . D amplexus fuerit , etc.

^d Paulo superius , in Deum Jesum .

^e Persequeris ? Ego sum Jesus , quem tu persequeris . Durum , etc. Vatic.

^f Calcitrare . Vers. Ant.

^g Non sit . Latin. Gallandius eandem particulam non Luciferiano textui inconstanter adiecit . Lucifer enim hoc in loco non impietatem solam , sed ipsam quædammodo stuporem Arianorum objurgat , qui Filium Dei verum esse Filium , at non *ὁμοούσιον* , id est consubstantialitatem docebant ; cum verus esse nequeat Filius , qui non sit ejusdem cum Patre substantiæ : iis igitur et Constantio Lucifer irripuit , quippe verum esse Filium Patris obtruderant , quem fuisse , quando non fuerat , quem factum fuisse ex nihilo dicebant . Vid. Petav. lib. II. de Trinitate . cap. 10 . Fucum autem verbis appingebant Arianos , et Filii vocem non propria ac strictiori notione , sed laxiori

ea intelligebant quæ vos eandem ad erosteras ratione præditas transferunt , unde homines etiam Filii Dei appellantur .

^h Ex quo accessi in Asiam , qualiter , etc. Vers. Ant. Ms. Cantab. quemadmodum , ut Lucif.

ⁱ Cum , et in iudiciis . Vers. Ant.

^j Ὅς οὐδέν ὑπεστέλλωμεν τῶν συμπροφητῶν . Græc. *Subtraxerim quod profuit quod non adjuvantem . . . docerem vos , etc.* , Vers. Ant. Vos omnia etiam Ms. Cantabrig.

^k Græc. τοῦ ἀπορηγῆσθαι . Cæterum et in Cod. Cantabrig. deesse particulam negantem *μὴ* testatur Millius , ut est in not. Galland.

^l Testificans Judæis quoque , atque Gentilibus , quæ . . . et fidem quam in Dominum Jesum Christum . Vers. Ant. Græc. cum Luc. ἰουδαίοις τε , καὶ ἔθνεσιν τῶν τοῦ Θεοῦ μετένοστοις : et idem Græc. quibusdam phœti etiam τὴν post τὸν τῶν , *fidem* , et Χριστὸν , *Christum* .

^m Ecce ego . . . in Hierusalem . . . ventura . Vers. Ant. In Jerusalem habet etiam Sabat.

ⁿ Verum tamen , quod Spiritus sanctus protestatus mihi dicens : quoniam . . . manent . Vers. Ant. In Græc. quibusdam *κατὰ πάσας πόλεις , παρὰ πάντας κλιμακίας* , et eis *ἰεροπόλεως* , in Hierosolymis , cum Lucif.

Hierosolymis. Sed ^a *pro nihilo assumpsit animum meam* **A** *caram esse mihi, quam consummare cursum meum, et ministerium verbi quod accepi a Domino, testari Judæis et Græcis evangelium gratiæ Dei* ^b. *Et nunc ego scio quod amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter* ^c *quos perambulavi in* ^d *prædicando regnum Domini Jesu. Propter* ^e *quod contester vobis hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium, et non prætermisi* ^f *prædicando omnem voluntatem Dei. Attendite* ^h *vobis et omni gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Domini* ⁱ, *quam acquisivit sanguine suo. Ego scio* ^j *quia intrabunt post discessum meum lupi graves in vos, non parentes gregi* ^k: *ex* ^l *vobis ipsis exsurgent homines, et loquentur perversa, ut adducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoriam* ^l *tenentes, quia per triennium nocte ac die non cessavi cum lacrymis monendo unumquamque vestrum* (Ib. xii, 18). Cum hæc mandata videas esse apostoli, quid tibi jubes facere, ne contumeliosus esse videar tibi? nempe tacere me, et sinere jubes, ut tu unus ex illis lupis designatis gravibus quovis modo grasseris in Dei gregem. Videmus vos lupos, quos præostendere est dignatus Spiritus sanctus per vas electionis apostolum, omnem comprehendere ovatores Dei gregem; et nos, episcopos ^m quos Spiritus sanctus ad gerendam ⁿ Dei ecclesiam constituit, dicit beatus apostolus, debemus tibi lupo parcere, debemus vereri regni tui diadema, in aurem ^o etiam ad dexterohera ^p, debemus insignes quas esse censes vestes tuas honorare, et despiciare rerum creatorem atque rectorem? Quis te imprudens est, ut dicas: Injuriam patior a Lucifero, imperator ab homine egens? nec dignaris di-

cere ab episcopo, quia esse lupo fueris agnitus, et merueris repulsam. Tali putasti me onerandum invidia, ut assereres Dei servum tibi imperatori existitisse contumeliosum. Si putas nos injuriosos, accipe quid responderit principi sacerdotum prohibenti prædicare unum Dei Filium beatus Paulus. Intendens ^q, *dicit scriptura, in concilium Paulus, dixit: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum coram Deo usque in hunc diem. Princeps* ^r *autem sacerdotum Ananias* ^s *circumstantibus* ^t *se præcepit percuti os Pauli. Tunc Paulus ad eam dixit: Percutere te incipiet Deus, paries dealbate: et tu sedes judicare* ^u *de me secundum legem, et contra legem jubes me percuti* (Ib. xxiii, 1). Igitur si non potest sacra lex beatum Paulum contumellosum judicare, quia hoc dixit injusto judici, nec tu me vera tibi, et quod es dicentem juste poteris dicere superbum. Reum me contumellarum designas, sed quæso te dicas, cui de me possis conqueri? Si Deo, quomodo ei quereris quem sis ignorans? quomodo cum alienus sis ab ejus domo? Si vero tibi met ipsi conqueraris, quid facturus homo, qui nocere Dei servis ex nulla possis parte? Si torqueas, magis curamur: si crucias, magis reficimur: si interficis, magis vivemus. Cur audeam te dicere antichristi præcursorem, dicis me injuriosum. Si non te actus tui hoc esse ostendunt, consideras cum ingenti sollicitudine sanctissimi etiam prophete Daniælis Ibrum, et invenies te unum ex illis præostensis persecutoribus Dei religionis. In primo anno Balthasar **C** *regis Chaldeorum, Daniel somnium vidit, et visus* ^v *cepit* ^w *ejus in cubili ejus, et somnium suum scripsit: Ego Daniel videbam, et ecce quater venti celi immandebant*

^a Sed nominum rationem facio: nec habeo animum prelioriorum me, in ipso ut consummare cursum meum cum gaudio, et ministerium quod Jesu testificari evangelium etc., Vers. Ant. Ms. Cantabr. Animam caram mihi quam consummare cursum meum, etc. Græc. quæd. διακονίαν λόγου, ministerium verbi, et τὸν δαίμονα καὶ Ἕλληνας, Judæis et Græcis, in eod. Cantabrig. et Steph. apud Millium cum Lucif. in quo Sabat. legit animam cariorem.

^b In Tiliana nostra editio legitur, Evangelium gratiæ Dei; unde Gallandus non recte Judæos Parisienses PP. Biblioth. editores ex Titio exscripsisse evangelium gratiæ Dei.

^c Vers. Ant. Per quos pertransevi prædicans regnum Dei.

^d Perambulavi prædicando. Vatic. Codex Cantabrig. apud Millium præfere regnum Jesu, τὸν θεοῦ.

^e Vers. Ant. Quæpropter. . . in hodierno die. . . omnium vestrum. Ms. Cantabr. propter quod, ut Lucif.

^f Non enim subterfugi. Vers. Ant.

^g Ut non admittarum vobis omne consilium Dei. Ead.

^h Attendite ergo seipsis, et universo gregi. Ead. ms. Cantabr. cum Lucif.

ⁱ Græc. cum Vulg. ecclesiam Dei. Atque hæc lectionem retinuit plurimi mss. codices et Patres: quæ proinde Luciferianæ Domini præferenda, quamvis et ista in aliis eod. existere noscatur, atque aliis scripturibus ecclésiasticis usurpata occurrat. Vide sic Millium ad hæc locum. Galland. Vers. Ant. Per sanguinem suum.

^j Nunc enim scio hæc, quia veniens post discessionem meam, etc. Vers. Ant. Hoc omittitur et in un. Cam-

tab. Græc. σὺ δὲ σὺ δὲ, intrabunt, ingredientur, cum Lucif. Pro lupi graves habet lupi rapaces Sabat.

^k Et ex viri loquentes post seipos. Vers. Ant. Abducant pro adducant legit Sabat.

^l Memoria retinentes, et memena. Ead.

^m Gallandus edidit non episcopi; sed sensus est, nos, quos episcopos.

ⁿ Regenda. Latin.

^o Aurium ornamentum viris, ac feminis æque commune, sed in Oriente hominibus multa usitatum, præsertim principibus. Plin. lib. xi, cap. 33. In Oriente quidem et viris aurium gestare eo loci (in auribus scilicet) decus existimatur.

^p Videtur dictio a Latino ex Græco composita, pro ornamento quodam in manu dextera. Tit. et la Cerda. Nimirum a Latino dexter, et Græco, χεῖρ manus. A Du Cangio in Glo. dicitur brachii dexteri ornamentum, auctore Ugutione; sed si etymon nominis consideres, videtur armillæ quoddam genus, quo dextera manus ornatur: viris tamen, ac feminis commune fuit, in Oriente præsertim, cum est gentes hujusmodi ornamentis detectentur.

^q Græc. ἀντιχριστός. Vers. Ant. Attendens autem concilia . . . sum Deo usque hunc diem. Sabat. habet dicit pro dixit.

^r Vers. Ant. Pontifex autem Ananias præcepit adstantibus ei percutere ejus os.

^s In Tiliana nostra editio ita legitur Ananias; in alia corrupte Anas.

^t Circumstantibus sibi. Vatic.

^u Judicans me et extra legem, etc. Vers. Ant.

^v Apud Sabat. visio.

^a in mare magnum : et quatuor bestiae ^b de mari, altera alteram magnitudine antecedens. Prima ut leo ^c et pinnae ejus. Et surrexit a terra et super hominis pedes stetit, et cor hominis datum est ei. Et ecce alia bestia similis urso ^d, et in una parte stetit : et tria latera in ore ejus in ^e medio dentium ejus, et sic dixit ei : Surge et manduca carnes multas. Post ^f hanc bestiam videbam, et ecce alia bestia ut leopardus, et ei alae quatuor volucris super eam, et quatuor capita bestiae, et potestas data est ei. Post ^g hanc videbam, et ecce bestia quarta horribilis, admirabilis, et fortis vehementer : dentes ejus ferrei manducabant et comminuebant, et reliqua pedibus suis conculcabant ^h : et haec bestia major ceteris bestiis quae antea visae sunt, et cornua decem ei. Et intendebam in cornua ejus, et ecce cornu aliud minus ascendit in medio eorum, et triu cornua ⁱ, quae erant ante illum, eradicata sunt a facie ejus : et ecce oculi hominis in cornu hoc, et os loquens magna. Videbam quoadusque sedes positae sunt, et vetustus aierum sedebat : vestitus ejus albus ut nix, et capillus capitis ejus ut lana munda, et sedes ejus flamma ignis, rotae ejus ignis ardens : fluvius ignis lucebat ante eum, millia millium serviebant ei, et dena millia denum millium astabant ante eum : in iudicium ^j sedit, et libri aperti sunt. Videbam tunc a voce sermonum magnorum, quos cornu illud loquebatur, quoadusque interiit bestia, et periit, et corpus ejus dutum est ut comburatur : et reliquarum bestiarum regnum translatum est, et longitudo vitae data est eis usque ad ^k tempus. Videbam in ^l visum noctis, et ecce cum nubibus caeli ut filius hominis veniens venit usque ad vetustum dierum : anticipavit et ^m oblatum est ei : et datum est ei regnum, et honor, et imperium, et omnes populi, tribus, linguae serviunt ⁿ ei, et potestas ejus potestas perpetua, quae nunquam transibit, et imperium ejus nunquam corrumpetur. Horruit spiritus meus in habitu meo, et ego Daniel ^o, et

^a visus capitis mei conturbabat me : et accessi ad unum circumstantium, et veritatem querebam ab eo de omnibus his. Et dixit mihi veritatem, et interpretationem sermonum declaravit mihi : Haec bestiae quatuor magnae quatuor ^o regna surgent in terra, et accipient regnum sancti altissimi Dei ^p, et obtinebunt illud usque in saeculum. Et querebam diligenter de bestia quarta, quod erat praeter ceteras bestias horribilis valde : dentes ^q ei ferrei, et ungues ejus aerei : manducabat et comminuebatur, et reliqua pedibus suis conculcabat : et de cornu ejus decimo, quod erat in capite ejus, et de alio cornu quod ascendit, et priora tria cornua excussit, cujus oculi et os loquens magna, et visus ejus major ceteris ^r videbatur, et cornu illud faciebat bellum cum sanctis, et valebat ^s adversus eos, quoadusque advenit ^t vetustus dierum, et iudicium dedit sanctis altissimi Dei, et anticipavit tempus, et regnum obtinuerunt sancti. Et dixit : Bestia quarta, quartum regnum erit in terra, quod eminebit omnia ^u regna, et manducabit omnem terram, et conculcabit eam, et concidet decem cornua ejus. Decem reges exsurgent, et post eos exsurgent alius qui superabit malis omnes qui ante eum fuerunt, et tres ^v humiles faciet, et verba adversus altissimum Deum loquetur, et sanctos altissimi Dei inveterabit ^w, et excogitabit mutare tempora et legem, et dabitur in manu ejus usque ad tempus temporum, et dimidium temporis ; et iudicium sedebit, et regnum transferet ut exterminet et perdat usque ad finem : et regnum, et potestas, et magnitudo regum ^x data est sanctis altissimi Dei, et regnum ejus sempiternum, et omnes ei ^y servient et obediant (Dan. vii, 1). Debueram quidem tantum illam partem indere, quae te declarat per actus tuos, cuius sis similis bestiarum : sed ut scires te in illa gehenna futurum, in qua bestiam illam missam refert gloriosus Daniel, nisi te correxeris, et, quomodo quos persequeris in aeternum sint regna-

^a Apud eundem : Pugnabant in mari magno. Edit. nostra cum Graeco, προϊβαλον εις την θαλασσαν την μερλαν.

^b Bestiae grandes ascendebant de mari ; apud Sabat.

^c Prima ut leona, et alas habebat aquilae : aspicebam donec evulsae sunt alae ejus. Et sublata est de terra, et super pedes quasi homo stetit, etc. apud eundem, qui recte supplet, quod deest in nostra edit. Sed post pinnae ejus legendum sicut aquilae, ut in Graeco, και πτερά αιδής ως αετού, ut ibidem post pedes legitur hominis, ανθρώπου.

^d Ursae. Vatic.

^e Et in medio. Sabat. Et vero abest a Graeco.

^f Apud Sabat. Post hanc aspicebam, et ecce bestia, etc.

^g Cum Graeco, όπισω τουτου. Post haec aspicebam. Sabat.

^h Conculcabat. Id.

ⁱ Cornua eorum, quae erant ante, eradicata, etc. Id. Graec. Εμπροσθεν αυτου, ante illum, ut in nostra edit.

^j Iudicium duco scripsisse Luciferum juxta Septuaginta. χριτήριοιον έκάδης. Galland. Nos retinemus Vers. Ant.

^k Septuag. Έως καιρου και καιρου, usque ad tempus et tempus. Ex vocis repetitione posteriora omiserit in-curiosus librarius. Galland. Sed lectio cohaeret Vers. Ant.

^l In visione. Sabat.

^m Servient. Id. et Galland. ex Graeco Septuag.

δουλεύουσιν.

ⁿ Daniel territus sum in eis. Sabat. Quae tamen praeter Daniel desunt etiam in Graeco.

^o Quatuor sunt regna quae surgent in terra ; apud Sabat. Graec. edit. Rom. consentit cum nostra edit. Gallandus ex Septuaginta legit quatuor regna quae auferentur in terra.

^p Dei, hic et paullo inferius demendum autumat Latin. nulla tamen causa, cum legatur in Graeco, praeterquam in fine.

^q Sabat. Dentes et ungues ejus ferrei ; nostra edit. cum Graeco.

^r Sic interpungit Sab. Ceteris. Videbatur, etc.

^s Ita et Iren. lib. v, c. 25. Praevalebat apud Sabat.

^t Super omnia regna, et concidet. Decem, etc. Sabat. Concidet. Et decem cornua ejus reges decem. Latin. ad sensum Vulg. Eminebit omnia regna : ut tunc inhaeret auctor ; υπερειξει πάσας τας βασιλεις. Galland.

^u Tres reges. Latin. cum Vulg. et Galland. ex Septuag.

^v Ut in Graeco edit. Rom. παλαιώσει, et Theod. in Hexapl. Αιιδ Sabat. coneret.

^w Regum eorum. Latin. Vers. Ant. Regum qui sub omni caelo sunt Altissimi : et regnum ejus regnum sempiternum, et omnes principatus ipsi servient et obaudi n. Haec Iren. lib. v, cap. 34, cum nostra edit. Altissimi Dei : et regnum ejus sempiternum obedient.

turi in regno collocati Domini, quo advertere posses hæc omnia annectimus: item ad hoc universam revelationem censui applicandam, quo tu tibimet et saltem legens satisfacere posses, quod enim vos tyranni persecutores Dei religionis bestię fueritis dicti; cupiens etenim sum me purgare apud tuam infectam venenis Ariani dogmatis conscientiam; apud te non religiosum, sed religionis destructorem, non me ut astruis esse contumeliosum, quia dicam te feram bestiam, vel immanem bellum, cum videas sic vos vocitari, juxta facta vestra vobis etiam nomina applicata. Cæterum quartę illius bestię te gerere similitudinem, te hæc implere esse cupientem, quę illa prædictum est quod esset impletura, manifestum est. Scriptum est de antichristo, cui tu similis, aut ipse esse judicaris: *Verba adversus Altissimum^a Domini loquetur, et sanctos altissimi Dei inveterabit, et excogitabit mutare tempora et legem, et dabitur in manu ejus (Dan. vii, 25).* Hæc tu jam fecisti atque es faciens. Cum enim dicis: *Non est verus Deus Filius Dei, sed factus est ex nihilo*, verba loqueris adversus Deum. Christiani etenim cum unam vindicemus divinitatem Patri et unico Filio ejus, et tu sis hanc nostram impugnans defensionem, sis astruens de Filio quod fuerit quando non fuerit, et quod factus sit ex nihilo, utique probas te aut esse antichristum, aut certe ejus præcursorem. Neque enim poteris alius esse intelligi, nisi aut præcursor antichristi aut antichristus, qui audeas apostolicam evangelicamque hæreticam dicere fidem, et tuam tentes blasphemiam catholicam fidem vindicare. Injuriam te pati sentis, quia bestia esse dicaris a nobis: inveniris excogitare fidem mutare, hoc est ut non ita credamus, quomodo patriarchę, prophetę, apostoli ac martyres crediderint, sed institueris sic credendum, quomodo comperditus tuus Arius: et dicis non te recte dici bestiam, cum, quia hæc esses acturus, bestiam te esse dixerit sanctissimus propheta? Non minor es, Constanti, incredulitate ab antichristo: nam dentibus ferreis Dei servos devorando non desinis. Quid pluribus? nil antichristus acturus est, nisi ut negetur unicus Dei Filius: hoc agit stultitia saginatus immundissimus animus tuus. Sed quantumvis sævias, transient, transient tempora tua, et venient illa, in quibus visurus es te, nisi tibi consuleris, in illo igneo fluvio constitutum, visurus tunc eos, quos infeste persequeris, propterea quod nolint perire tecum, non in illo in quo tu futurus es loco tormentorum, sed cum angelis sanctis gratias et laudes referentes semper Deo, te vero in illo liquore flammeo. Nolo mireris, si Daniel gloriosus te bestiam esse designavit, quando et Paulus

^a Paulo superius, *altissimum Deum.*

^b *Conlectis, vel combestis.* Latin. Ulrum vero aliquid hic subsit, quod ad historiam referri debeat, cum *snos Cretenses* appellat, haud divinari licet: certe Arianos intelligit, quibus, ut Cretensibus, *bestiarum* appellatio, et Pauli verba rectissime aptentur. *Collegis pro sociis. Galland.*

^c *Propier quam causam mandatis hominum aver-*

beatus de collectis^b tuis dixerit Cretensibus: *Cretenses semper mendaces, malę bestię, ventres pigri (Tit. i, 12).* Et infra: *Quamobrem^c increpa illos acriter, ut sani sint in fide, non intendentes Judaicis fabulis et mendaciis^d hominum aversantium se a veritate (Ibid. 13).* Hinc tibi episcopi sumus injuriosi, quia te increpemus atque objurgemus, cur fueris ausus avertere temet a veritate, cur volueris Dei mandatis derelictis hominum hæere blasphemis atque mandatis, cur denique derelicto Deo idololatriam susceperis. Hinc tuus tibi inimicus esse videor, quia velim te gradi secundum apostoli præceptum, et non secundum Arii atque Judæorum mandata. Contra has nostras justissimas allegationes videns te veritate superatum dicere es solitus: *Sacrę scripturę præcipiunt^e regibus et omnibus degentibus in sublimitate debere te esse subditum; et audes tanta ac talia mihi ingerere, Lucifer? Hęc conspicias, hujusmodi quę te jubent honorari intelligis; quę vero te jubent facere, illa singis non nosse, illa quę te moneat Dominus sacerdotibus obedire, illa quę urgeant unum te exhibere ex omnibus conservis tuis oportere, nec cuiquam te, si velis Dei inveniri servus, superiorem dicere. Hęc, inquit Tito beatus apostolus, loquere, et exhortare^e, et argue cum omni imperio: nemo te contemnat (Ib. ii, 15).* Si Christianus es, quia et tu unus sis de illis, propter quos dixerit: *Hęc loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio: nemo te contemnat (Ibid.);* utique me cum omni te corripientem imperio audire debes, non contemnere. Tunc eris Christianus, si me non contempseris hortantem te, ut perseveres Christianus: si vero contempseris, jam non de Christianis esse inveneris; quia si fuisses Christianus, non contempsisses eum quem Deus ordinaverit ad instruendam plebem suam, et eum, cui apostolus dixerit: *Hęc loquere, et exhortare; et argue cum omni imperio: nemo te contemnat (Ibid.).* Quid enim te hortor? nisi ut non sis homicida, ut Dei non persequaris domum; ut desinas torquere, proscribere, deportare, recludere carcere, trucidare, varie disperdere, interficere eos quos cernas Christianos; ut desinas denique blasphemare unicum Dei Filium; ut apostolicam suscipias, quam hæreticam dicis fidem, hanc scilicet nostram, quam apud Nicęam te contra et cunctos hæreticos episcopi descripserunt; ut sis credens sicuti nos, dignerisque respere idololatriam per Arium magistrum tuum institutam; ut Christianum te clamites, non Arianum; ut^f desinas crimina falsa Dei mittere sacerdotibus: hæc est correptio mea, hæc objurgatio. Apostolus mihi dicit ut te arguam cum omni imperio, et tu dicis: *Facit mihi injuriam Lucifer;* et non dicis: *Dei*

tentium, etc. Vers. Ant.

^a Forte *mandatis*, ut Vers. Ant., cum paulo post hanc vocem usurpet ad sensum Pauli.

^c *Hortare.* Vers. Ant.

^f Id est, *ut desinas crimina falsa Dei sacerdotibus objicere, falso eos accusare; ubi mittere pro immittere dicit. Tit. et ex eo Galland.*

sacerdos commouet atque hortatur secundum sacra legis præcepta, ut possim ducere vitam Deo acceptissimam. Nam quia dicam debere nos tibi obsequia, scito quia non tibi soli, sed et omnibus nos in sublimitate degentibus in obsequiis repræsentantibus ^a esse volumus debitores. Dicit enim apostolus: *Admons illos principibus et magistratibus ^b subditos esse, obediētes, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos ^c esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinē ad omnes homines. Fuimus enim et nos aliquid stulti et incredibiles ^d, errantes, seruientes desideris et voluptatibus variis, in malitia et inuidia agentes, odibiles, odientes, alterutrum ^e: sed cum benignitas et humanitas illuxit saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lavarum regenerationis et renouationis, per Spiritum sanctum, quem effudit in nobis ^f honeste & per Jesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius hæredes efficiamur secundum spem vitæ ^h (Tit. iii, 1). Admoget ergo subditos nos debere esse in bonis operibus, non in malis. Si bonum est opus, ut absentem ⁱ interimamus, ut inauditum purgare se proclamantem ^j necemus, ut eum, quem innocentem scipsum, omittentes omnem respectum misericordiam tecum puniamus, si opus bonum est negare Dei unicum Filium, si opus Deo acceptum est apostolicam deserere fidem, suscipere hæreticam, merito diceres contra sacrarum facere me scripturarum monita. Addo illud, quod illorum principum et magistratum apostolus fecerit mentionem, qui nec dum credidissent in unicum Dei Filium; utique ^k humilitate nostra et mansuetudine, et longa in adversis patientia, et maxima in rebus congruis obediētia fuissent provocati ad credendum. Cæterum si tu, quia imperator sis, fingens te unum e nobis cogas nos Deum derelinquere, et idololatriam suscipere, numquid acquiescendum tibi erit, ne apostoli prætermissa fuisse videantur præcepta? Et tamen tu, qui te singis Christianum, Christianos tentaris quod ipse sis facere,*

A hoc est apostata, tu qui adhuc stultus sis, et incredibilis permanens in malitia tua, in qua et nos fuisse ante agnitionem, ante susceptam sacram fidem apostolus dicit. In quibus tibi temperaturi eramus, nisi ut quæ licita essent impleremus? Aut cum dicas tu blasphemam homicida: *Necne credentes in unicum Dei Filium, estote mecum persecutores domus ejus, mecum negate eum, apostolicam respicite fidem, suscipite hæresim meam, cujus ego omnibus viribus cordis mei exstiti amator*; quis te infeliciores est, ut non te videret? Nonne te hæc facere suadentem dæmonum templum esse cognoscens fugia? Quia hæc audia, dicis: *Injuriam patior a Lucifero homine misero, et utique imperator*; non subsequitur sermo ille tuus blasphemus conspurcatus: *Audio quæ mereor a Lucifero Domini sacerdote. Galatis vas electionis, Misero, inquit, quod sic tam cito transferamini ^l, qui vos vocavit in gratia, in aliud evangelium, quod non est aliud, nisi ^m sunt aliqui qui vos conturbant, et valens convertere evangelium Christi. Sed licet nos aut angelus de celo evangelizaverit ⁿ præterquam evangelizari vos, anathema sit. Sicut prædiximus, et nunc iterum dico: si quis vobis aliud ^o annuntiaverit quam quod accepistis, anathema sit (Galat. 1, 6). Et tu arbitraris aliud posse te judicari a via nisi anathema esse? cum inueniam te aliter evangelizare quam tradiderunt beati apostoli. Cum itaque audis a me quod anathema habeam te evangelizantem aliter quam evangelizauerunt apostoli, si dicam me injustosum, mentiri te cognoscere, aliquid hominis ^p gestans, poteris; si quidem videas tibi me idcirco dicere anathema, quia jam beatus apostolus te anathematizaverit. Injustosum me iudicas, quia dicam te stultum: sed quomodo poteram recte a te injuriosus vocari, quando constet me verum dicere, quod enim sis stultus? Si enim Galatæ audiant, *Q stultus & Galatæ (Ab. iii, 1), a beato apostolo, cur putas tu non stulti debere te nomine vocitari? Illi etenim si propterea quod falsis fratribus obtemperassent, quia ad illorum conscriptionum tuorum suggestiones intendentes, et sabbat**

^a Repræsentandis. Galland.

^b Potestatis et obadiertes. Vers. Ant.

^c Non litigiosos esse, moderatos, etc. Ead.

^d Sabatierius legit increduli.

^e Inuicem. Vers. Ant.

^f In nos. Ead.

^g Græc. πλουσιος. Vulg. abunde. Sed nihil muto. Sic enim passim vulgatus, quemadmodum et vetus Interpres, quem sequitur Lucifer. Sap. vii, 11: *καὶ ἀκαρίβητος πλοῦτος ἐν χερσὶν αὐτοῦ (σοφίας)*: Et innumerabilis honestas per manus illius (sapientiæ). Ibid. Vers. 13: *τὴν πλοῦτον αὐτοῦ οὐκ ἀποκρυπτομαι: Honestatem illius non abscondo*. Sic Eccli. xi, 14: *Πτωχία καὶ πλοῦτος παρὰ κυρίου ἐστὶ: Paupertas et honestas a Domino sunt*. Ibid. xiv, 28: *καὶ τὰ ἄνθη μου, κακὸς δόξης καὶ πλοῦτος*: Et flores mei fructus honoris et honestatis. Cætera omittimus. Galland.

^h Vitæ æternæ Latin. ut Vers. Ant. et Vulg. et Græc.

ⁱ Hæc de Athanasio intellige, cuius causam hisce tueatur Lucifer, ut in libris superioribus pro illo ad Constantium scriptis

^j De hæc voce vide initium lih. 1, pro S. Athan.

^k Ni pro ut ea particula usus fuerit Lucifer, existimari equidem ipsum scripsisse, ut ii quoque Galland. Sensus est: *Infideles si utique exemplo nostro permoti crederent*.

^l Transferamini ab eo. Latin. ut Vulg. et Vers. Ant. in qua gratia Jesu Christi; sed Jesu Christi omittit etiam Tertull. lih. 5 contr. Marc. Ev χερσὶν Græc. cum Lucif. Sabatierius legit hic: *Transferamini. Quis vos...?*

^m Nisi si. Vers. Ant. Turbant pro conturbant legere videtur Sabat.

ⁿ Ita etiam Tertull. lih. 5 contr. Marc. et in lih. de præscript. Vers. Ant. *Evangelizaverit tibi*. Sabat. habet præter id quod pro præterquam.

^o Vobis annuntiaverit præter quam quod. Vers. Ant. *Aliquis es hominis*, etc. Vatic. sed obscure, nisi præponas particulam si voci aliquid; quare vox gestans clariorem sensum reddit absolute; sic in lih. Moriendum pro Filio Dei; *Nihil hominis nisi iustitia geras*.

^p Insensati. Vers. Ant.

servare se oportuisse, et circumcisionem fuisse custodiendam censuerant, sunt stulti dieti, quanto magis tu digne diceris stultus, qui unici Dei Filii negator exstiteris! Quia dicam tibi, *Eripe te a canibus rabidis Arianis, dote tibi quod illorum maligno hærendo concilio et ipse canis factus sis*, contumacem me dieis; sed fortassis ignoras unici Dei Filii negatores dictos canes, dictos tauros pingues, dictos filios iniquitatis, semen adulterum et meretricis, filios perditionis, et semen iniquum. Si fugitis ^a ita vocitatos vos a Deo, audi per Esaiam ipsam dicentem ad complasphemos tuos Judæos: *Accedite huc, Filii iniquitatis ^b, semen adulterum et meretricis. In quo delectati ^c estis, et in quem aperuistis os vestrum, et aduersus quem immisitistis linguam vestram? nonne vos estis filii perditionis, semen iniquum (Is. LVII, 3)? Et alio loco: Videte quia ^d omnia excæcata sunt, non cognoverunt sapere, omnes canes muti, qui non potuerunt latrare, somniantes in cubile ^e, amantes dormire: et canes improbi ^f animæ nescientes satiæatem, et sunt nequam nescientes intellectum, omnes vias suas secuti sunt (Ib. LVI, 10). Qui hi sunt ad quos hæc, vel propter quos dicantur? nempe illi quos in vicesimo primo psalmo inecat unicus Dei Filius ore David dicens: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt in me os suum, sicut leo rapiens et rugiens (Ps. xxi, 13). Et infra: Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me: foderunt manus meas et pedes (Ib. 17). ^g Quando itaque illos in sacrilegio magistros tuos dictos vitulos, tauros pingues atque canes advertes, non poteris tu unus ex malignantium concilio contumeliosum me judicare, quia illis te nuncupari nominibus, quibus compescentes tui vocati sunt ac vocantur: neque enim tu minor es in nequitia, qui audeas dicere: *Erat quando non erat, et factus est ex nihilo*, ut non illis aptis tibi nominibus nuncuperis. Sed vis his non nuncupari nominibus? muta vias tuas, corrige errores tuos, ut**

A correxerunt Paulus beatissimus, et cæteri ex illo perfido populo. Quia dicam tibi: *Eripe te a malignantium concilio, videor esse tibi contumeliosus*. Quæ de re? nempe quia profitear me Christianum, quia noluerim derelinquere Deum, et abire post idololatriam tuam. Non nos primum contumeliosi ac superbi a vobis dicti sumus sacrilegis; dicti sunt enim etiam illi cuncti, qui restiterunt funestis edictis contumeliosorum tuorum. Ut et ^h cæteros præteream in clausula orationis, ad solem iterum me veram Antiochum regem. Antiebatne resistentes sibi contumeliosos superbos neone? Sine dubio, quia contumeliosos superbos illos existimari fuisse, tali est crudelitate Deo dicatos ad mortem usque persecutus. Restat ergo ut videas quæ adhuc super illa, quem jam cognovisti, gesserit Antiochus; et si illos recte poteris dicere superbos fuisse Antiocho contumeliosos, poteris et nos ⁱ. Hæc etenim et nos potimur a te, quæ sunt et illi perpassi ab Antiocho; sic nos sumus proclamantes pro fide, pro religione, sicut fuerunt proclamantes et illi; sic nos Deo Abraham, Deo Isaac, Deo Jacob servire profitemur, quomodo et illi sunt conferti. *Misit*, inquit Scriptura, *rex senem Atheniensem i qui compelleret Judæos, ut se transferrent a patriis, et Dei legibus ne uterentur, contemnere etiam quod in Hierosolymis erat templum, et cognominare Jovis Olympii, et Margarizin ^k, pro ut erant, qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis. Pessima autem et universis gravis malorum erat seditio ^l. Nam ^m quia templum comessionibus gentium erat plenum, scortantibus cum meretricibus, et in sanctis tectis mulieribus se appropriantibus, insuper intro inferentes ea quæ non oportebat: altare etiam plenum erat illicitis quæ legibus prohibebantur. Neque autem sabbata agebantur ⁿ, neque dies solemnes patricii custodiebantur (II Mach. vi, 1). Et infra: *Ducebantur autem amara ^o necessitate per singulos menses, in diem regis natalis, miseratio erat; et cum sacra Liberi celebrarentur, co-**

^a Fugis Latin.

^b Iniqui, semen adulterorum. Vers. Ant.

^c Luscatis? super quem.... super quo ejecistis, etc. Vers. Ant.

^d Quoniam excæcati sunt omnes, non cognoverunt universi: canes muti non poterunt latrare, somniantes lectulum, amantes dormitationes. Eadem. Græc. Ms. D Alex. *φρονέσαι, sapere, post cognoverunt*. Græc. Compl. *πάντες κύνες, omnes canes*. Græc., Aquil., Symm., Theod. et septuag. *υπνώσκει, dormire, cum Lucif. ^e Cubili legit Sabat.*

^f Impudentes animæ ignoraverunt saturitatem... mali nescientes intelligentiam, etc. Vers. Ant. Forte scripserit auctor, canes improbi anima. Galland.

^g Pedes meos. Vers. Ant. Græc. *πόδας simpliciter.*

^h Et ut cæteros. Galland. Sed metatthesis licet vitiosa non abhorret a stylo Luciferi.

ⁱ Et nos tibi. Galland.

^j Quemdam Antiochenum. Vers. Ant. quæ omittit, ne uiderentur. Græc. *Ἀθηναῖον, Atheniensem*, cum Lucif.; et *μη πολιτεύεσθαι, ne se regerent, post legibus Lugdunenses et Sabatierius contra fidem Tiffana edæionis, senem Antiochenum, cum Vulg.*

^k Et in Garizin prout erant hi. Vers. Ant. Eriti pessime Margarizin. Forte in exemplari Luciferiano scriptum fuerit grandioribus litteris *Ingarizin*, ad

quem locum nonnemo margini adleverit litteram M. qua significaretur Mons Garizin, ubi scilicet alterum exstructum erat templum. Atqui hujusmodi litteram marginalem ad textum pertinere existimans indocuit librarius, neque satis percipiens lectionem Luciferianam, hinc vocis monstrum *Margarizin* efformavit. Galland.

^l Incurtio. Vers. Ant.

^m Nam templum luxuria et com... et scortantium... sacratisque ædibus mulieres se ultro ingerbant, introferentes ea quæ non licebat. Ead. Græc. hoc cum Lucif. *πληθαζόντων, appropriantibus.*

ⁿ Custodiebantur, et patrii serrabantur. Vers. Ant. Græc. *διαφυλάττειν custodire, post dies patrii.*

^o Cum amara necessitate in die... ad sacrificia... hedera coronati Libero circuire. Vers. Ant. absque miseratio erat. Sabat. legit: *In die regis natalis ad sacrificia*. Græc. cum Lucif. *εις τὴν κατὰ μῆνα, per singulos menses; et χισσοὺς ἔχοντες, hederas habentes: legitur vero post diem regis natalis, ἐπὶ σπλαγχνισμῶν, ad viscurationem; quare Latin. ita corrigi in Lucif. ad viscurationem, vel viscurationem erat, id est, quia eo die viscurationem erat victimarum. Sed σπλαγχνισμὸς et sacrificium significat, et viscurationem, qua victimarum viscera tanguntur; hinc in Lucifero, *miseratio erat.**

gebantur enim hederas habentes *Libero circumire. De-* A
cretum autem exiit in proximas Græcorum^a civitates,
suggerentibus Ptolomæis, id ipsum institutum adversus
Judæos agere et misereri : eos vero qui nolint^b transire
ad instituta Græcorum, interficere. Advenit ergo videre
miseriam. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos
circumcidisse, quarum^c infantes ad ubera suspende-
runt, et cum publice per civitatem illas circumduxissent,
per murum illas præcipitaverunt. Alii vero in^d pro-
ximo concurrerunt in speculas, et latenter septimum
diem celebrabant. Quod cum indicatum esset, sufflam-
mati sunt, eo quod metuerent in die solemnâ gloriosa ferre
sibi auxilia (II Machab. vi, 7). Quid censes oportuisse

^a Cum Græco ἑλληνίδας, Græcas. Vers. Ant. Gen-
 titium... ut pari modo et ipsi... agerent, ut sacrificarent.
 Græc. hic σπλάγγιζεν ubi in Lucif. misereri, id est ad sacrificium victimas eviscerare: verum cum a nomine σπλάγγιον et σπλάγγιζω, quod sacrificare, et σπλάγγιζομαι derivetur, quod misericordia commoveri significat, ideo aut Lucif. aut Interpres, quo usus est, vertit misereri. Sed an hæc editorum lectio a Lucif. manu primum prodierit haud equidem putarim, ait Gallandius. Sabat. legit: Gentilium... ut id... agerent et sacrificarent.

^b Græc. cum Lucif. instituta ἑλληνικά, Græcorum, et παρῶν, advenit. Vers. Ant. Eos autem qui nolent... genium, interficerent: erat ergo, etc.

facere tunc cultores Dei? Deo oportuerat an Antiocho placendum *? Si illos non censes Antiocho placere oportuisse, nec nos utique tibi, quia et tu alio licet modo, tamen nos sis cupiens tollere a Deo, et jungere diabolo, ut ille voluerit illos: ipsa per te crudelitas geritur, sic sævus atque iniquus in eos, qui tuo lunesto edicto resistunt. Superest igitur, ut est sæpe dictum, doleas te errasse, agnoscensque te esse homicidam atque blasphemum, temet, desertor Dei, repræsentans domui †, alioquin tu tibi imputaturus, cum te videre cœperis illic esse, ubi nunc sunt cuncti illi contyranni tui.

^c Vers. Ant. Quas infantibus ad ubera suspensis cum publice per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt. Lucif. ex Græco, illas, αὐτάς, circumduxissent, et per murum, κατὰ τοῦ τείχους.

^d Ad proximas coeuntes speluncas sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eo quod verebantur propter religionem et observantiam manu sibi met auxilium ferre. Græc. τὴν ἑβδομάδα, diem septimum, et συνασπασθῆσαν, sufflammati sunt cum Lucif. Sabatierius habet: In proximas cucerunt speluncas.

^e Pro placere; sicut ante dixit nocitum pro nocere. Til.

† Domui Dei, id est Ecclesiæ ad poenitentiam. †

S. P. N. LUCIFERI

EPISCOPI CALARITANI,

MORIENDUM ESSE PRO DEI FILIO, AD CONSTANTIUM IMPERATOREM, LIBER UNUS.

Decuerat quidem, Constanti imperator, nihil jam tecum de divinis retractare scripturis, cum eo videlicet, quem veritatis comperimus interpolatorem, tecum quem de illis ex actibus tuis te comprehenderimus esse, qui idcirco dicantur sibi sapientes, quod enim sint insipientiæ iter tenentes; decuerat, ut diximus, post tanta illa quæ ingessimus, jam præbere silentium, maxime cum scriptum meminerimus: *Noli respondere imprudenti ad imprudentiam ejus, ne similis fias illi (Prov. xxvi, 4).* Et iterum: *In aures imprudentis noli quicquam dicere, ne quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos (Ib. xxiii, 9).* Sed, quia adhuc de armorum tuorum potestate et vana imperii tui dominatione times^a, collegi^b plaudere, quod enim possis, quos ratione debueras in id quod censueras constituere, violare, in his omnibus,

^a Times. Vatic. times. Til.

^b Forte intellexi te tibi plaudere; vel si retinendum est times; Intellexi, quia victus ab ipsis Catholicis, quos interemisti, neque in tuis ipse armis confidis; ideo plaudo, lætor, esse te miserum, etc.

quibus te putas magnum, esse te miserum, contemnique omnem carnificinæ tuæ rabiem a servis Dei, volui isto præsertim libro notum sacrilegio funestatæ facere menti tuæ. Te enim cum temporali, caduco, fragili, corruptibili regno tuo transiturum, et ad æternam poenam, nisi tibi, dum est locus, provideris, perventurum, Christianos vero ad æternam venturos requiem, incorruptibile regnum consecuturos, fixum manifestumque habere te volumus. An defendere tentabis, quod enim per hanc hæresim tuam comprehensus sis regnum cœlorum, tu, qui cum compestilentibus tuis Arianis timens, ne a nobis Christianis revictus manus dare aliquando clamante veritate ipsa cogereris, disceptatione rejecta, ad virtutem confugiendum fragilium Arianorum^c tuorum censueris? tamquam posses armis fra-

^c Armorum. Latin. recte; hæc enim respicere videntur, quæ paulo ante leguntur, quia ad huc de armorum tuorum potestate, etc. Quid quod restitutionem confirman, quæ mox subdit auctor, tamquam posses armis fragilibus, etc. Neque aliter sanè sua-